

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Alen Pust

Naslov: Mnenje dijakov v Mestni občini Novo mesto o romski problematiki

Kraj: Ljubljana

Leto: 2013

Število strani: 114

Število prilog: 4

Število tabel: 11

Število virov: 40

Število slik: 0

Število grafov: 11

Mentor: as. dr. Milko Poštrak

Somentor: doc. dr. Nino Rode

Deskriptorji: Romi, etničnost, multikulturnost, mladi, predsodki, Romi na Dolenjskem

Povzetek : Romi na Slovenskem, predvsem na Dolenjskem, v Novem mestu se srečujejo z veliko problemi. Javno mnenje jim ni naklonjeno in borijo se z mnogimi predsodki, ki so globoko zakoreninjeni že vrsto stoletij. V svoji diplomski nalogi sem skušal v teoretskem delu predstaviti pojme, kot so etničnost, kultura, multikulturnost, predsodki. V raziskavi, ki sem jo opravil, pa me je zanimalo mnenje mladih v Novem mestu o Romih. Kakšne so njihove izkušnje, kako vidijo Rome, kakšna so njihova občutja, mnenje, strpnost do njih? Raziskavo sem opravil v različnih izobraževalnih programih. Ugotovil sem, da se pojavljajo razlike med programi in da so dijaki in dijakinje, ki obiskujejo gimnazijske izobraževalne programe, bolj strpni do Romov kot ostali. Menim, da bi v prihodnosti morali nameniti pozornost spremembi razmišljanja mladih v Novem mestu, da ne bodo gledali na Rome samo skozi predsodke. Kajti pokazalo se je, da ima polovica anketirancev, ki ne pozna nobenega Roma, slabo mnenje o njih samo na podlagi predsodkov.

Descriptors: Romani people, ethnicity, multiculturalism, youth, prejudice, Romani people in Dolenjska

Abstract: The Romani people in Slovenia, especially in Dolenjska, in Novo mesto, are facing a lot of problems. The public opinion is not in their favour; they also fight prejudice, the roots of which date back nearly a millennium. In my thesis I tried to present concepts like ethnicity,

multiculturalism, and prejudice. I tried to show the opinion of the Novo mesto youth on the Romani people. I wanted to depict their experience, feelings, opinions, and tolerance towards the Romani people. I collected data for my survey in different educational programs. I came to the conclusion that there are differences between programs. Students who enrolled in gymnasiums have more tolerance towards the Romani people than students who enrolled in high schools. We should put more effort in informing the Novo mesto youth, for that will enable them to see the Romani people not only through prejudice. The survey shows more than half of the respondents, who do not personally know a member of the Romani people, have a bad opinion of them because of prejudice.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO EDELO

DIPLOMSKA NALOGA

**MNENJE DIJAKOV V MESTNI OBČINI
NOVO MESTO
O ROMSKI PROBLEMATIKI**

Mentor: as. dr. Milko Poštrak

Alen Pust

Somentor: doc. dr. Nino Rode

Ljubljana, 2013

PREDGOVOR

Moram priznati, da si pet let nazaj še v sanjah ne bi predstavljal, da bom pisal diplomsko nalogo na temo Romi. Za mano je obdobje petih let, ki sem jih preživel pod okriljem naše fakultete, ki mi je ponudila ogromno. V prvem letniku so nas spraševali, kaj si želimo doseči, da bomo na koncu izobraževanja zadovoljni. Sam sem menil, da bi rad delal na predsodkih, ki sem jih imel. Eden izmed glavnih je bil tudi predsodek do Romov, katerega lahko zelo dobro gradiš, sploh v takšnem okolju, kot je Novo mesto. Nikoli ne bom pozabil prvih vaj pri doc. dr. Milku Postraku v začetku prvega letnika, ko smo se pogovarjali o Romih. Najbolj goreča v tej debati sva bila sošolka, ki prihaja iz istega kraja, in jaz. Nikoli si nisem predstavljal, da bom naredil tako velik korak. Korak, v katerem sem spoznal, kako zamegljena so bila moja prepričanja. Toda neskončno hvaležen sem, da sem imel možnost opraviti celotno izobraževanje na Fakulteti za socialno delo. Sedaj lahko rečem, da sem dosegel, kar sem hotel doseči na začetku študija, in na to sem ponosen.

Zakaj ravno ta tema? Svojo študijsko prakso sem opravljal na Centru za socialno delo Ljubljana Šiška. Tudi po izteku prakse sem ostal njihov prostovoljec. V letu 2011 je vzbudila moje zanimanje družina Strojan, ki je pod okriljem tega centra. Zelo me je zanimalo, kakšno je njihovo življenje sedaj, ko so v Rojah. S kakšnimi težavami se ubadajo, kako se počutijo na novi lokaciji? Začutil sem jih. Bil sem tudi pri rojstvu ideje o postavitvi zabojnika v Rojah, kjer se bo izvajala prostovoljna dejavnost. Hotel pa sem raziskati predvsem svoj domači kraj in mladostnike tam. Kako mladi v Novem mestu gledajo na Rome, kakšne so njihove izkušnje, koliko je predsodkov med njimi? V teoretičnem delu sem se posvetil predvsem pojmom, ki so ključni pri razumevanju izključenosti Romov v današnjem življenju. Veliko časa sem posvetil tudi Romom na Dolenjskem, kjer sem raziskal njihovo preteklost, sedanost in prihodnost. V metodološkem delu pa bom predstavil rezultate anketnega vprašalnika, ki sem ga izvedel na srednjih šolah, ter predstavil in obrazložil vse svoje hipoteze, ki sem si jih zastavil.

Na tem mestu bi se zahvalil:

- mami, ki je poskrbela, da sem imel možnost študirati in posledično pisati diplomsko nalogo,

- svoji dragi, ki je z mano prenašala vsa moja bremena,
- mentorju as. dr. Milku Poštraku, kvalitetnemu sogovorniku, h kateremu sem skozi celotno obdobje študija vedno prišel z največjim veseljem in vedno tudi odšel bogatejši,
- vsem svojim prijateljem, predvsem Mateju Moleku, ki me je bodril z dobrimi besedami in nasveti,
- Ireni Velič, ki mi je vedno odprla vrata in mi nudila vso podporo in prijazno besedo,
- vsem mladim, ki so rešili moj anketni vprašalnik,
- zaposlenim na Mestni občini Novo mesto, predvsem Janezu Doltarju in Duški Balažek,
- Tonetu, ki me je vedno pričakal s prijazno besedo in z domačim kosilom, ko sem prihajal iz knjižnice,
- vsem zaposlenim na Fakulteti za socialno delo, s pomočjo katerih sem se učil in rastel,
- vsem študentom in študentkam, kajti brez njih ne bi mogel sodelovati v Študentskem svetu,
- Goranu, Janu in Jerneju za ves skupno preživet čas na in izven fakultete.

KAZALO

PREDGOVOR

1. TEORETIČNI UVOD.....	10
1.1 Etničnost in kultura.....	10
1.2 Multikulturnost.....	14
1.3 Predsodki.....	20
1.3.1 Družbena struktura predsodkov.....	20
1.3.2 Kognitivna struktura predsodkov.....	21
1.3.3 Izvor predsodkov.....	22
1.3.4 Premiki predsodkov in rasizmov.....	23
1.3.5 Ideologija predsodkov.....	27
1.4 Oris Romov.....	29
1.4.1 Zgodovina Romov.....	29
1.4.2 Romi na Dolenjskem.....	32
1.4.3 Romska naselja v Mestni občini Novo mesto.....	36
1.4.4 Romi v številkah: statistični podatki o številu Romov.....	39
1.4.5 Intervju z novomeško romsko svetnico Duško Balažek.....	41
2. PROBLEM.....	48
3. METODOLOGIJA.....	49
3.1 Vrsta raziskave.....	49
3.2 Merski inštrumenti in viri podatkov.....	49
3.3 Populacija in vzorčenje.....	50
3.4 Zbiranje podatkov.....	51
3.5 Obdelava in analiza podatkov.....	52
4. REZULTATI	52
4.1 Kakšne so izkušnje in mnenje dijakov o Romih po izobraževalnih programih.....	52
4.2 Poznavanje splošnih stvari o Romih v Mestni občini Novo mesto po izobraževalnih programih.....	55
4.3 Analiza strinjanja oz. nestrinjanja s stališči, povezanimi z Romi.....	58
4.4 Prikaz izobrazbe staršev anketiranih dijakov.....	59
4.5 Poznavanje Romov glede na njihovo osebno poznavanje.....	61
4.6 Preverjanje hipotez.....	62
5. RAZPRAVA.....	70

6. SKLEP.....	74
7. PREDLOGI.....	76
8. LITERATURA.....	77
9. POVZETEK.....	81
10. PRILOGE.....	83
10.1 Vprašalnik.....	83
10.2 Tabele za prikaz izračuna T-testa.....	86
10.3 Rezultati anketnega vprašalnika	98
10.4 Rezultati anketnega vprašalnika po izobraževalnih programih.....	104

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon1: Struktura anketirancev po izobraževalnih programih.....	51
Grafikon 2: Prva asociacija na besedo Rom.....	52
Grafikon 3: Na kakšen način so spoznali Rome.....	53
Grafikon 4: Kakšne so izkušnje z Romi.....	54
Grafikon 5: Ali živite blizu kakšnega romskega naselja	55
Grafikon 6: Poznavanje romske problematike v Mestni občini Novo mesto.....	55
Grafikon 7: Poznavanje Žabjaka, največjega romskega naselja v Sloveniji.....	56
Grafikon 8: Kakšne so bivanjske razmere v Žabjaku.....	57
Grafikon 9: Povprečna ocena stališč o trditvah po izobraževalnih programih.....	58
Grafikon 10: Izobrazba očetov po izobraževalnih programih.....	59
Grafikon 11: Izobrazba mater po izobraževalnih programih	60

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število Romov po letih.....	39
Tabela 2: Romska naselja v Mestni občini Novo mesto.....	40
Tabela 3: Opisna statistika trditev o strpnosti do Romov, ozirajoč se na poznavanje Romov.....	61
Tabela 4: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na izobraževalni program.....	62
Tabela 5: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na izobrazbo staršev.....	64
Tabela 6: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na seznanjenost z romsko problematiko.....	65
Tabela 7: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na poznavanje Romov.....	66
Tabela 8: Poznavanje Romov.....	67
Tabela 9: Izkušnje z Romi.....	67
Tabela 10: Kontingenčna tabela.....	68
Tabela 11: Izračun hi-kvadrata	68

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Etničnost in kultura

Pojem etničnost se pogosto pojavlja v literaturi z različnimi definicijami in pomeni. Pojem ima izvorni grški pomen *ethnos* (ljudstvo), ki meri na temeljno človeško skupino in ne na kakšno podskupino. Toda dejstvo je, da ga mnogi uporabljajo v smislu kulturne, jezikovne, verske ali kake druge manjšine. Moynihan in Glazer sta se v preteklosti zelo trudila, da bi se besedi etničnost povrnil njen izvorni pomen. Beremo lahko, da ne le da etnične skupine ne predstavljajo kakega podrejenega dela politične celote, temveč lahko predstavljajo celo njen dominanten del (Kitajci, Angleži, Francozi itd.). Tukaj moramo omeniti Maxa Weberja, ki etnične skupine ni ločil od naroda, temveč je trdil, da ju je mogoče spraviti v eno samo definicijo, pod pogojem, da se zavedamo, da občutek etnične solidarnosti sam po sebi še ne naredi naroda. O etničnih skupinah Weber govori v pomenu potencialnih narodov, ki v etničnem oziru dobro vedo, kaj niso, in šele potem, ko se zavedo, kaj so, postanejo narodi. Narod je torej samozavestna etnična skupina oz. ko je etnična skupina kot taka spoznana po drugih, se narodi spoznajo kot taki sami (Rizman 1991: 18).

Etničnost povezujemo z narodom. Rizman (1991) pravi, »... da je narod (nacija) politično ozaveščena etnija oz. etnija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti«. Tukaj ločimo nacionalno državo, ki jo sestavlja en sam narod ali nacija, in mnogonacionalno državo, ki jo sestavljata dva ali več narodov. Mnogoetnično državo sestavljata dve ali več etniji, ki (še) ne zahtevata državnosti.

Že skozi zgodovino so predvsem Zahodne zgodovine in sociologije poudarjale »velike narode«, tudi Marx jih je imenoval »vodilni narodi«. Manjše narode so vedno obravnavali kot »periferijo«. V malih narodih, ki jih veliki večkrat zatirajo, obstajajo in nastajajo drugačni problemi. V očeh malih narodov so pomembne njihove »male« kulture, pa čeprav se zdijo elitam zahodnim narodov in velesil še tako drugorazredne. Če imajo še bogato preteklost, je to neizčrpen vir, ki ga velja gojiti in izkoriščati. Kljub svoji »majhnosti« in odvisnosti pa še zdaleč niso nemočni, kot si večina ljudi misli. Ima nekaj, česar prebivalstvo, ki ni zgneteno v narod, nima: miti, simboli, vrednote in spomini lahko še tako nemočno etnično skupino

spremenijo v čvrst in odločen narod, v trdno »skupnost, ki ima svojo zgodovino, usodo« (Smith 1991: 63).

Sama etnična zgodovina Romov je zelo zanimiva, saj kaže na etnično prihodnost velikega števila skupin, včasih različnih, včasih pa istorodnih demografskih celot in karakteristik, ki vse sestavljajo romsko etnijo. O romskem narodu so beležili podatke številni drugi narodi Azije in Evrope. Etnologi, antropologi so pogosto preučevali narode, kakor so Romi. V osnovi so Romi ena najstarejših in najbolj patriarhalnih etnij v evropskih državah, njihova etnična zgodovina pa je dragocen delček za etnologijo na splošno (Brizani 2000:5).

Razna pojmovanja, da ima etničnost povezavo s sorodstvom oz. s »krvjo«, niso nič novega. Zdi se, da je pokolenje implicitno in pogosto eksplicitno izrazito ključna sestavina pri definiranju tistih skupin »pomembnih drugih«, ki spadajo pod raznolike oznake, kot so pleme, truma, horda, etnična skupina itd... V ideologiji nacionalizma kar mrgoli sorodstvenih fraz (van den Berghe 1991: 79). Pri Romih se te sorodstvene fraze kažejo predvsem kot močna navezanost na družino. V medsebojni komunikaciji se različne skupine med sabo naslavljaajo kot »bratje in sestre« (Klopčič 2003: 6).

Van den Berghe (1991: 81) omenja primere različnih držav in njihove sorodstvene povezave med celotnimi narodi. Omenja Japonsko, ki je zelo velika centralizirana država in ima tradicionalni nacionalistični mit, po katerem so vsi Japonci potomci istega skupnega prednika. Cesarska družina predstavlja vejo neposrednih potomcev, medtem ko ostale družine predstavljajo stranske veje, ki so jih oblikovali mlajši sinovi prejšnjih generacij. Tako je celoten narod en sam velik rodovnik. Takih primerov je, kot rečeno, zelo veliko, zato lahko rečemo, da »...etničnost pomeni skupno potomstvo, ki je ali resnično ali domnevno, toda tudi v drugem primeru mora mit potrditi vrsta generacij, ki imajo skupno zgodovinsko izkustvo«. Toda, če morajo biti miti o etničnosti verodostojni, kakšna preverjanja etničnosti potem uporabljajo pri odločitvah, ali je posameznik pripadnik etnije ali ne? V majhnih družbah, ki so bile značilne do pred nekaj tisoč leti, je v večini primerov zadostovalo splošno preverjanje s pomočjo poznanstva, ki je temeljilo na predhodni povezanosti osebe z etnijo. Ko pa družba postaja večja, je to dokazovanje vedno težje. Na tej ravni se preverja tako, da neznani posameznik dokazuje pripadnost prek sorodstva z znanimi pripadniki. Ko pa so družbe sestavljene iz stotin, tisočev ali celo milijonov, se stvari zapletejo. Tukaj je mogoče etničnost

hliniti. Največkrat se to pojavi zaradi določenih koristi, ki se pridobijo s pripadnostjo določeni družbi.

Darja Zaviršek je raziskala različne socialno-antropološke in socialno delovne teoretske koncepte. »Kultura in etničnost nista nikoli bila nevtralna pojma, ampak sta bila vrednostno obremenjena in odvisna od vsakokratnih političnih in socialnih kontekstov in vrednot posameznih družb.« (Zaviršek 2010)

Kultura je skozi zgodovino delovala predvsem kot pojem, ki je hierarhično delil družbene skupine, etnije in celo ljudstva na tista »brez kulture«, z »malo kulture« in na »nosilce kulture«. Zaradi tega so se manjšinskim etničnim skupinam praviloma pripisovale biološko prirojene ali socialno pridobljene značilnosti, ki sodijo med negativne človeške lastnosti, kot so nasilnost, revščina ter različne bolezni (Zaviršek 2010).

Vse slabe stvari, ki so bile izrečene v zvezi z etničnostjo, so seveda v večini pripisovali predvsem rasni pripadnosti. Občutke pripadnosti skupini, ki temeljijo na telesnih lastnostih, so imeli za še bolj sprevržene in odvrtno od občutkov pripadnosti skupini, ki so temeljili na kulturnih lastnostih, kot so jezik, religija in drugi običaji, kar vse so običajne razpoznavne sestavine etničnosti (Van den Berghe 1991: 82).

Rothschild (1991: 165) pa opisuje etničnost in državo in ena izmed domnev, o katerih piše, je tudi ta, da centralne elite obravnavajo etnične skupine s predsodki in nepotrpežljivostjo, da vidijo v njih le odvečno breme, ne pa dragocene pomoči. Vse prepogostokrat elite in oblasti izrabljajo večetničnost prebivalstva kot sredstvo za ohranjanje svojega režima. Politično in socialno nezadovoljstvo in agresijo je mogoče preusmeriti – kar se dejansko pogosto zgodi – z »racionalnih« tarč, ki so v prvi vrsti odgovorne za frustracije javnosti, na nadomestne tarče, ki so zaradi svoje predhodne zgodovinske ali pa stereotipne vloge in svojih značilnosti primerne za to, da se jim določi to vlogo. Dejansko tako postanejo na videz prepričljiv, dejansko pa neustrezen objekt nakopičene in intenzivne frustracije, jeze, nasprotja in potlačene mržnje prebivalstva. Tako si vlade in elite dodelijo nadomestne tarče, ki so ponavadi etnične manjšine, takšne, ki vzbujajo pozornost, so bogate, ranljive in neavtohtone. To se pravi, da višji razredi, ki so sicer pogosto primarni vir frustracij nižjih razredov, poskrbijo, da so videti premočni in nedostopni za napad, s tem pa uspejo preusmeriti nakopičeno mržnjo teh nižjih razredov na pripadnike drugih etničnih skupin.

Zavirškova (2010) opisuje tudi koncept drugega in njegovo kritiko. Problem nastane pri tem, kako »drugi« nastane. Vsak »drugi« se loči, ko je postavljena meja med skupino »mi«, ki je v simbolnem smislu prva, od kulturno drugih. Beseda drugi pa pomeni drugačen. In če si v naši kulturi označen za drugačnega, to pomeni, da si slabši, manjvreden in tuj. Torej, če Rome označimo za drugačne, kaj s tem naredimo? S tem utemeljujemo lastno identiteto, ko govorimo o »drugačnih«, v bistvu drugega izključimo in vzpostavimo hierarhično razmerje med nami in tistimi, o katerih govorimo. Pri tem se zgodi, da »drugo« pogosto obstaja le v razliki do prvega, ki se pogosto loči z negativnimi lastnostmi.

Ob tem se Zavirškova (2010) sprašuje, v čem je namen tistih ljudi, ki označujejo skupino kot »drugačno«. Ljudje, ki romske otroke pogosto označujejo kot »drugačne«, težko povedo, v čem so tako drugačni. Pogosto to težko opišejo in največkrat racionalizirajo drugačnost, češ da »romski otroci ne znajo dobro jezika« ali pa pač so drugačni. Kot sem že omenil, imajo težavo s konkretizacijo pojma drugačnost, če pa jo opišejo, sebi in svojim otrokom samoumevno pripišejo večje intelektualne zmožnosti, kreposti in vrline kot »drugačnim«. Največkrat vidijo »drugačnost« v naravnih danostih. Romski otroci smrdijo, se slabo učijo, nimajo kopalnice s toplo vodo, grdo se oblačijo, so drugače oblečeni kot neromski otroci.

Vse tiste stvari, ki nam niso domače, kar je izključeno, se praviloma predstavlja kot »tujost«. Poznamo tri vrste tujcev: To so »zunanji tujci«, t. i. »notranji tujci«, tu gre predvsem za ločevanje med avtohtonimi Romi in tistimi, ki niso živeli na območju Slovenije pred 20. stoletjem. Tretja vrsta tujcev pa so »kulturno stereotipizirani tujci«. To pa so predvsem ljudje, ki so podvrženi kulturnemu stereotipiziranju. V največ primerih ovirani ljudje, ženske in otroci: samske ženske, sirote, posvojeni otroci, telesno, senzorno in intelektualno ovirani ljudje ... (Zaviršek 2000).

Vse opisane kategorije tujosti – zunanji, notranji in kulturno stereotipizirani »tujci« – se danes uporabljajo predvsem kot nasprotje med tem, kar je »tuje«, in med tem, kar je »naše«. In bolj kot je družba regulirana in neozaveščena, večje so možnosti, da bodo ljudje povezovali »tujce« s svojimi projekcijami, kaj je slabo in negativno (Zaviršek 2010).

1.2 Multikulturalizem

Pojem multikulturalnosti je danes zelo moden in pogosto v uporabi v vse več različnih situacijah in kontekstih. Multikulturalizmu se pomensko približujejo še pojmi, kot so transkulturalizem, kulturni pluralizem in interkulturalizem (Lukšič-Hacin, 2009: 24)

Pojem multikulturalizem se je prvič pojavil v Kanadi leta 1963. Sam pojem se je na začetku po pomenu enačil s pojmom kulturni pluralizem, ki pa se je pojavil že desetletja pred njim. Označuje družbo, ki je etnično ali kulturno heterogena, in spodbuja kulturno, jezikovno in versko različnost (Szabo, 1997: 196).

Le nekaj držav po svetu obstaja, ki jih ne prežema multikulturna heterogenost. Sam pojem multikulturalnost ima svoje korenine daleč v zgodovini. Njegovi temelji so postavljeni v čas, ko je prišlo do preseljevanja ljudstev (vdori Hunov, preseljevanja germanskih, slovanskih, sarmatsko-mongolskih ljudstev), ki so povzročila propad rimskega imperija in posledica so bile novo nastale države na teh temeljih. S tem so se začeli procesi, ki so izoblikovali osnovo za etnično pestrost Evrope (Južnič, 1993: 277). Med različnimi kulturami, ki so se znašle na istem prostoru, je prišlo do odnosov manjšinska – večinska kultura, seveda je prihajalo tudi do različnih procesov zlivanja kultur ali do prevladanja posameznih kultur. Seveda pa je vzporedno prihajalo tudi do ločevanja v že obstoječi etničnosti ali med sorodnimi etničnimi skupnostmi. Postopoma je prihajalo tudi do prodora Evrope v svet, prvi primeri tega so križarski pohodi, ki so trajali več stoletij (Svetovna zgodovina, 1976: 286–272). Ravno primeri valov evropske kolonizacije neevropskega sveta, ki se je začela proti koncu 15. stoletja nam jasno kaže obrise multikulturalnosti. Priseljenci so vzpostavljali različne odnose do avtohtonih prebivalcev, skupno jim je bilo, da so se nekako ločili od njih. Seveda moramo dodati še pojav suženjstva in številne nasilne selitve prebivalstva iz Afrike v Ameriko. To je izrazito spremenilo etnično sestavo teh dežel in seveda vplivalo na dežele, od koder so bili ljudje nasilno odpeljani (Lukšič-Hacin, 2009: 31).

Do ideje o multikulturalni ureditvi družbenih odnosov pride šele na začetku 20. stoletja. Gordon (1964: 135) govori o tem, da je bilo načelo multikulturalizma vsajeno že v prakso, v način nastajanja ZDA, v 18. in na začetku 19. stoletja. Toda njegova trditev o multikulturalnih odnosih je resnična samo do takrat, ko ne gledamo dejstev o novodobnem kolonializmu. Sama hierarhija ras in sam rasizem sta bila v Severni Ameriki prisotna celotno zgodovino. Samo če

pogledamo Indijance in črnske sužnje, v teh primerih ne zasledimo nobene sledi multikulturalizma. Ob koncu 19. stoletja pa so se že začele pojavljati prve zahteve po asimilaciji priseljencev, sicer samo tistih, ki prihajajo iz Evrope. Drugi so bili izključeni iz tega, saj so veljali za manj razvite, nesposobne asimilacije. Zagovorniki asimilacije pa so se začeli oglašati, da so multikulturalne težnje postajale nevarne splošni kulturi, ki naj bi bila obča, univerzalna in najvišje razvita. Hkrati naj bi to postal upor ameriškega idealu asimilacije. Jasno je bilo, da morajo biti šole zavezane kulturni asimilaciji, zato je bil tudi vzpostavljen model izobraževanja, ki je utrjeval hegemonijo. Temeljlil je na kulturni diskriminaciji in upravičevanju razrednih odnosov (Giroux, 1994: 334). Kljub vsem zahtevam po asimilaciji so postajale vse glasnejše tudi zahteve po pravici do obstoja različnih kultur, multikulturalizma. Začetki teh idej so v ZDA. V Evropi je ta čas še vedno vladala ideja monokulturalizma v povezavi s procesi nastajanja nacionalnih držav in krepitev nacionalne identitete (Lukšič-Hacin, 2009: 33).

Kellen je klasičen koncept multikulturalizma oziroma kulturnega pluralizma oblikoval leta 1915, ko je zavrnil vse ideje in teorije o prilagajanju priseljencev. Zagovarjal je tezo, da mora vsaka etnična skupina v ZDA ohraniti svoj jezik, religijo, institucijo in podedovano kulturo. Hkrati pa naj se priseljenci učijo angleščino, ki naj bi bila jezik splošne komunikacije. Poleg Kellena se je vzporedno pojavilo kar nekaj zagovornikov multikulturalizma. Poudarjali so predvsem, da imajo »novi« priseljenci starodavne in častivredne kulture, ki ameriški lahko pripomorejo pri razvoju. Hapgood (1916) pa je pisal o tem, da bo demokracija veliko učinkovitejša, če bo težila k spodbujanju razlik, in da o ZDA ne bi smeli razmišljati kot o monotonem prostoru podobnih ljudi (Gordon, 1964: 138–144).

S prihodom druge svetovne vojne se je pozornost obrnila. Gesla v štiridesetih in petdesetih letih so bila povezana z narodno enotnostjo. Po vojni so se zbudila močna antikolonialna gibanja in začeli so se procesi dekolonizacije. V začetku šestdesetih let so se ponovno pojavila gibanja za etnične in človekove pravice. Tukaj prvič slišimo za etnične študije. Pojavile so se zahteve po uvedbi vsebin o etničnih skupnostih, o njihovi kulturi in zgodovini in o zgodovini manjšin v ZDA v programe oddelkov za sociologijo in antropologijo. Vecoli (1981) pravi, da je prišlo do prave eksplozije seznanjanja ameriškega okolja z etnično problematiko. Na novo so se začeli ustanavljati raziskovalni centri, knjižnice, arhivi, publikacije. Do prelomnega trenutka je prišlo leta 1973, ko je ameriški kongres sprejel zakon, ki je uvedel študij o etnični dediščini. S tem je zvezna vlada priznala načelo pluralnosti in tako

potisnila načelo asimilacije na stran. V sedemdesetih in osemdesetih letih je koncept multikulturalizma postajal vse popularnejši. Ta popularnost se je razširjala tudi v druge države (Kanada, Švedska in Avstralija). V njih so začeli tudi uvajati finančno podporo različnim področjem delovanja manjšinskih etničnih skupnosti (Vecoli, 1981: 211).

Po Lukšič-Hacin (2009: 24) je potrebno rabo pojma multikulturnost razdeliti na tri veje. Prvi označuje multikulturalizem kot oznako za konkretno kulturno/družbeno stvarnost (prakso), kadar se v državi pojavi več etničnih/kulturnih skupnosti ali skupin. Tu se ne spušča v analizo samih odnosov, temveč to heterogenost samo opisuje. V zadnjem času se uveljavlja termin multukulturnost oziroma večkulturnost. V tem pristopu se multikulturalizem pojavi kot opis večkulturne, etnično heterogene realnosti skupaj s pojmom kulturni pluralizem in interkulturalizem. Kuntarič (1993: 15) pravi, da multukulturalizem samo pove, da obstaja več kultur in da te živijo v nekem sosedstvu, več od tega pa ne more označiti. V teoriji se pojem pojavi kot opis večkulturne, etnično heterogene realnosti skupaj s pojmom kulturni pluralizem in interkulturalizem. Prvi nakazuje stanje, ko se različni jeziki uporabljajo kot drugi ali tretji in predstavljajo možnost komunikacije. Sam pojem interkulturalizem pa ima več pomenov. Priporoča možnost in nujnost navzkrižnih medsebojnih zvez med kulturami oziroma njihovimi pripadniki. Sugestija interkulturalizma pa je intencionalna, kot da na nek način prišepetava, da se ob srečanju dveh kultur mora roditi nekaj »tretjega«. Drugi pristop rabe pojma multikulturalizem se pojavlja na ravni politike, kot uradna državna politika do priseljencev in narodnih manjšin. Tako se srečamo z različnimi praksami multikulturalizma. Že zgoraj smo omenili države, v katerih najdemo elementa multikulturalizma v politikah in praksah (Kanada, Avstralija, Švedska). Uporablja se tudi znotraj samih političnih programov in gibanj, ki zagovarjajo spremembe obstoječih odnosov med dominantno skupnostjo in manjšinami po principih multikulturalizma. Ta pristop zasledimo v teoretskih diskurzih, razpravah in programih o ureditvi odnosov v večkulturnih državah, predvsem pa o odnosu do različnosti. Toda kljub vsem teoretskim razpravam o razumevanju multikulturalizma še vedno ni kompromisa o razumevanju samega pojma. Toda sama razhajanja niso toliko vezana na teorijo kot pa sama razhajanja v politiki, ideologiji in razumevanju koncepta pravičnosti. Tretja raba pojma pa se pojavi ko multikulturalizem nastopa kot ena od teoretičnih kategorij, ki označujejo specifične odnose med različnimi kulturnimi/etničnimi skupnostmi ali skupinami. Pri tej rabi zasledimo dva različna pristopa. Prvi je pristop, kjer se poleg samega pojma multikulturalizem srečamo še s kulturnim pluralizmom, interkulturalizmom in transkulturalizmom. Slednji se razlikuje od preostalih predvsem v tem, da se nanaša

predvsem na kulturno dinamiko ali stike med državami oziroma med relativno samostojnimi kulturami, med katerimi prihaja do enosmernih prenosov kulturnih elementov.

Pri pojmu multikulturalizem se v teoretskih razpravah srečamo z razlikami med posameznimi avtorji. V grobem lahko pojem in rabo multikulturalizma razdelimo na:

- konservativni, korporativni oziroma neokonservativni multikulturalizem,
- liberalni multikulturalizem,
- levo liberalni multikulturalizem,
- kritični, uporniški ali radikalni multikulturalizem.

➤ *Konservativni, korporativni oziroma neokonservativni multikulturalizem*

S to obliko multikulturalizma se izpostavlja koncept univerzalne kulture in spodbija legitimnost drugih tujih jezikov in dialektov etničnih skupin. V ospredje postavljajo univerzalne vrednote zahodnoevropskih, severnoameriških kultur. Z uporabo termina različnost (diversty) skušajo prikriti svoj zagovor asimilacije v vladajočo kulturo. Izpodbijajo legitimnost »tujih« jezikov ter regionalnih in etničnih dialektov. S tem se povezuje zagovor monolingvizma oziroma enega uradnega jezika – na primer angleščine. McLaren (1994: 47) ga obtožuje imperializma držav Evrope in Severne Amerike do drugih delov sveta in do drugih kultur. Model zagovarja univerzalen koncept razvoja, same kulture in jezike pa deli na bolj ali manj razvite. Neevropske kulture obravnavajo kot monoliten, homogen blok ter zagovarjajo stališča o manjvrednosti nebelih kultur. S tega vidika je multikulturalizem smatran kot napad na najvišje družbene dosežke evropske civilizacije oziroma kot napad na tiste kulturne/družbene vsebine, ki so evropsko civilizacijo branile pred barbarstvom in kaosom. Zagovorniki konzervativnega, korporativnega multikulturalizma menijo, da je liberalni in levi multikulturalizem razdiralna, nered vzbujačoča in nevarna sila v družbi, in močno kritizirajo zagovornike liberalne, levo liberalne in kritične študije multikulturalizma (Giroux, 1994: 328, 336).

➤ *Liberalni multikulturalizem*

Liberalni zagovorniki multikulturalizma priznavajo razliko, vendar poudarjajo tudi pomen istovetnosti na univerzalni ravni. Priznavajo tudi, da je razlika individualna in ne skupinska (Giroux, 1994: 337). Naravna enakost je pri liberalizmu bistvena. Vsi ljudje smo si naravno

enaki, ne glede na etnično, kulturno, rasno pripadnost. Temelj te perspektive je predpostavka o intelektualni istovetnosti, o kognitivni ekvivalenci ali racionalnosti vseh ljudi. Toda v praksi vidimo, da prihaja do razlik. Vzroki za neenakost niso posledica kulturne nerazvitosti, ampak neenakih socialnih možnosti, predvsem pa neenake možnosti za izobraževanje. Če bi imeli vsi enake možnosti izobraževanja, bi to pomenilo, da bi vsak imel možnost, da se enakovredno poteguje na kapitalističnem trgu. Liberalci menijo tudi, da se lahko reformirajo obstoječi kulturni, družbeni in ekonomski pritiski in se tako doseže uresničitev relativne enakosti (McLaren, 1994: 51–53). Mnenje Gatesa pa se rahlo razlikuje, saj meni, da so liberalci zgrešili že v samem izhodišču. Že opredelitev pojma se mu zdi neprimerna, ker so multikulturalizem uporabili, da so označili pluralizem. Liberalni pluralizem, ki ga zagovarjajo, izhaja iz sistematične nepravčnosti, suženjstva in izkoriščanja (Gates 1994: 204).

➤ *Levo liberalni multikulturalizem*

Zagovorniki poudarjajo pomen kulturnih razlik in diferencialnega koncepta kulture. Poudarjanje enakosti ras naj bi povsem zadušilo kulturne razlike med rasami, tudi tiste, ki povzročajo različne vrednote, nagnjenja, kognitivne sloge, obnašanje in družbeno prakso. Idealizirajo drugačnost in nativistično pribežališče. Samo izhodišče različnosti je locirano v kulturno avtentičnost. Pomen kulturne razlike se vzpostavlja skozi neposredno izkušnjo posameznika, brez komunikacije z okoljem. Poudarjajo pomen razlike, vendar jo preučujejo le kot retorično formo. Je nadzgodovinska, absolutna in je del objektivne resnice. Levi liberalizem tudi nasprotuje uporabi ter s tem kritičnemu multikulturalizmu, ki naj bi dosegal spremembe obstoječega razmerja moči (McLaren, 1994: 51–53, 58).

➤ *Kritični, uporniški ali radikalni multikulturalizem*

Za kritični multikulturalizem se pojavljata še dva izraza – uporniški ali radikalni. Nastane kot kritika vseh obstoječih odnosov (konzervativnih, liberalnih, levo liberalnih ter interpretacij multikulturalizma), ki jih povezujejo z analizo novodobnega kolonializma in evropocentričnosti. Kritika izhaja iz koncepta človekovih pravic in kulturnega relativizma. McLaren (1994) označi kritični multikulturalizem kot neko nadgradnjo levo liberalnega, le da gre kritični multikulturalizem korak dlje, saj hoče poseči v socialni boj in doseči spremembo obstoječega razmerja moči. Izpodbija in zavrača hierarhijo, ki naredi nekatere skupine za

manjšinske in druge za večinske in normativne. Za razliko od levoliberalnega multikulturalizma razlika ni cilj, ampak dejstvo, bolj argument za dokazovanje, da se mora različnost uveljaviti tudi v kulturni politiki, hkrati pa mora biti tudi obveza za socialno pravičnost. Razlika med skupinami je vedno rezultat zgodovine, kulture, obstoječe delitve moči in ideologije. Zgodi se med interakcijo med dvema ali več skupinami. Ni absolutna, pač pa je relativna in odvisna od same interakcije. Za spremembe in nove odnose je potreben upor proti obstoječim odnosom. Za sam uspeh pa je pogoj, da se vzpostavi nov, neevropocentrični diskurz. Avtor postavi šolo na prvo mesto možnosti sprememb. Tam naj bi vodili multikulturni kurikularni program. Treba je tudi zagotoviti enak dostop do socialnih virov in transformirati dominantne odnose oblasti, ki ta dostop omejujejo po rasnem, spolnem in razrednem ključu. Razlike med kulturami so v veliki meri tudi politične (McLaren, 1994: 52–58).

Giroux (1994) med drugimi tudi poudarja pomen jezika, njegovo povezanost z obstoječimi odnosi oblasti na eni strani in vzpostavljanjem identitete na drugi. Bil je tudi med kritiki evropocentrizma zaradi univerzalizacije belih vrednot. Bela rasa je po njegovem mnenju raso in spolno privilegirana, sam rasizem pa je bil sproduciran zgodovinsko, semiotično in institucionalno na različnih ravneh. Njegovo drugo izhodišče se nanaša na stereotipe in razlike, zato daje večji pomen kulturam in posameznim identitetam. Avtor tudi upošteva zgodovino, kulturne pripovedi, predstave in institucije, ki producirajo rasizem in druge načine diskriminacije. Tudi Giroux in McLaren sta se zavzemala za novo vzpostavitev diskurza za študente, v katerem bo razlika veljala za osnovo, temelj in izhodišče diskurza. Tudi v izobraževanju je potrebno na novo opredeliti stare vsebine in dodati novejša, predvsem take, ki bodo zajemale tradicije etničnih in rasnih skupin kot enakovredne evropski (Giroux 1994: 326–339).

Stam in Shohat se zavzemata za neokonzervatizem, liberalizem in radikalni multikulturalizem. Bistveno izhodišče je, da mora multikulturalizem priznati razliko, vendar je to premalo. Priznati mora tudi nezdružljivosti nekaterih pomembnih razlik – odnos do zemlje, ki ga imajo naprimer ameriški staroselci in je nezdružljiv z odnosom do zemlje kot neodtujljive privatne lastnine. Ostro tudi zavračata diskurz getoizacije, ki je povezan s podrejenimi skupnostmi. Bistvo radikalnega multikulturalizma je zavračanje in izpodbijanje hierarhije, ki dela nekatere skupine manjšinske in druge večinske, privilegirane (Stam, Shohat, 1994: 320).

1.3 Predsodki

Predsodek običajno definiramo kot vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije in so odporna na spremembe (Rot, 1977). So čustvena kompetenca netolerance, kjer imajo glavno vlogo čustveni odzivi, ki so navadno tako globoko vsidrani, da jih je nemogoče spremeniti (Palomares, 2001: 8).

Zanimivo je, kaj se dogaja s predsodki in rasizmi v pozno moderni družbi. Raziskave so pokazale, da predsodki niso stvar preteklosti, nasprotno, še kako so živi in vse nas zadevajo v taki ali drugačni obliki. Vse družbe so prežete s predsodki, vsakdo ima nekaj predsodkov in je obenem žrtev predsodkov (Gergen, Gergen 1986: 131).

1.3.1 Družbena struktura predsodkov

Za predsodke je značilna njihova socialna komponenta. Socialni psihologi posvečajo največ pozornosti negativnim etničnim in rasnim predsodkom, in sicer predvsem zaradi njihovega negativnega učinka na medosebne in medskupinske odnose. Negativni etnični predsodki temeljijo predvsem na sovražnosti in odklanjanju pripadnikov posameznih skupin, kot so črnci, Romi, Židje, homoseksualci, ženske, ljudje neslovenske narodnosti. Predsodek je vrsta stališča, kjer sodimo, argumentiramo, na podlagi neutemeljenih in nepreverjenih dejstev. Spremljajo pa jih intenzivna, včasih tudi osovražena čustva in občutki (Ule, 1994: 101).

H. Blumer (1961) je razdelil značilnosti negativnih socialnih predsodkov v dominantnih skupinah na 4 tipe:

- občutek superiornosti dominantne skupine: večinska skupina ima večje prednosti in pravice v določenem prostoru in času;
- občutek, da so druge manjšinske skupine po naravi manjvredne od večinske skupine;
- občutek oz. prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa;
- strah in sum, da bi manjšinska skupina ogrozila moč, privilegije in status dominantne skupine.

1.3.2 Kognitivna struktura predsodkov

Dejstvo je, da predsodki niso stvar posameznika. Oblikujejo se s pomočjo socialnih reprezentacij, ki prevladujejo v družbi. Torej predsodki niso le kognitivne strukture v zavesti posameznikov, temveč skupin in družb. Glavni kognitivni procesi v razvoju predsodkov (Ule, 2004: 166) so:

- generalizacija: pripisovanje cele vrste tipičnih lastnosti drugemu na osnovi kake ključne informacije; toda tako hitro pride do napačnih ocen in pretiranih posploševanj;
- diferenciacija: proces, kjer drugemu zaradi določene razlike pripišemo še druge razlikovalne lastnosti in s tem še povečamo razliko med njim in seboj;
- identifikacija: uvrščanje posameznikov po njihovi skupinski pripadnosti;
- vrednotenje: proces prirejanja vrednostnih sodb zaznanim razlikam oz. kategorijam ljudi.

Bergler (1984) pa navaja naslednje kognitivne značilnosti predsodkov:

- kompleksnost: pravi, da predsodki niso posamezne sodbe, temveč so sistemi karakterizacij z različno stopnjo diferenciranosti; kot primer navaja barvo kože, ki je ključ za karakterizacijo v tip »črnca« in za seboj potegne vrsto drugih značilnosti;
- strukturiranost: oblikovanje predsodkov se izoblikuje na podlagi združevanja z enimi in razlikovanja z drugimi predsodki; če kategoriziramo Slovence, to vključuje še podrazlike o Gorenjcih, Dolenjcih ...; te podkategorije se še naprej členijo na podkategorije, obenem pa se tudi vključujejo še nadkategorije: Slovenci spadamo v srednjeevropski prostor itd ...;
- skupinska specifičnost: govori predvsem o tem, da predsodki niso stvar posameznika, kot je bilo že omenjeno, ampak stvar skupine; tako imajo volilci različnih strank običajno različno mnenje o istih političnih zadevah;
- stabilnost: predsodke označuje izjemna odpornost na spremembe, toda absolutne stabilnosti predsodkov ni; dober primer tega so stališča do starejših ljudi; predsodki se s staranjem posameznika spreminjajo;
- splošnost: raziskovalci si še danes niso enotni pri tem, ali so predsodki splošen pojav, da se nanašajo na več skupin ljudi ali na čisto določene; nekateri pravijo, da se predsodki ene etnične skupine generalizirajo tudi na druge, drugi pa, da pride do take generalizacije ob podpori ideoloških dejavnikov.

1.3.3 Izvor predsodkov

Ljudje se ne rodimo s prepričanji, ki temeljijo na predsodkih. S potekom odrasčanja pridobivamo neposredno in posredno stereotipizirano mnenje in vedenje, ki diskriminira drugačnost. V prvih letih našega življenja smo kot otroci najbolj dojemljivi za prevzemanje prepričanj, odnosov do stvari in dogodkov. Učenje poteka tako, da posnemamo to, kar se dogaja v našem socialnem okolju. Tako se lahko predsodki, ki so v neki kulturi ugnezdjeni, zlahka prenašajo naprej. V zgodnjem otroštvu se učimo tudi čustvovanja. V tem času se naučimo predsodkov, ki nam bodo ostali tudi v dobi odraslosti. Že predšolski otroci se zavedajo rasnih razlik, kar je razvojno povsem ustrezen pojav. Toda problem nastane, kadar se obstoječe razlike začnejo povezovati z negativnimi čustvi in vrednotenji. V kasnejšem obdobju adolescence se pojavi želja po druženju z enakimi. Enakost nam lajša identifikacijo in večja občutek povezanosti in pripadnosti. Enaki so tisti, ki izhajajo iz istega okolja, imajo enake interese in vrednote. Seveda je biti del skupine, katere člani imajo enak socialni, kulturni, verski, ekonomski status, nekaj povsem normalnega, toda ravno to nas lahko prikrajša za bogastvo izkušenj z drugačnimi (Plomares 2001: 9).

Bergler (1984) deli pogoje za nastanek predsodkov na dva nivoja: na makrosocialne in mikrosocialne. Med makrosocialnimi pogoji razlikujemo ekonomsko-politične in kulturno-normativne pogoje. Pri ekonomsko-političnih razmerah imamo v mislih predvsem vpliv na spremenjene družbene strukture na formiranje predsodkov. Tipičen primer tega je, kako nastanejo predsodki do tujih delavcev. Družba zaposli tuje delavce zato, da pomagajo pri pomanjkanju lastne delovne sile. V času ekonomske krize pa ravno ti delavci postanejo tarča napadov. Konkurenca med tujo in domačo delovno silo izzove in aktualizira predsodke. Kulturno-normativni vplivi na oblikovanje predsodkov so najmočnejši takrat, ko jih opravičujejo utrjene norme in kulturni vzorci obnašanja. Pri mikrosocialnih pogojih nastanka predsodkov pa ločimo dva glavna vira predsodkov: zgodnja socializacija ter frustracijske in krizne situacije v odraslem življenju. Toda Ule (2004) opozarja, da je ta omejitev mikrosocialne ravni lahko tudi nevarna, saj lahko privede do neupravičenega zanemarjanja celostnih družbenih pogojev in nasprotij, ki privedejo celo do porasta različnih predsodkov in agresivnih dejanj med pripadniki različnih skupin, ki gledajo drug na drugega z močnimi predsodki.

Raziskave kažejo, da ima veliko predsodkov izvor že v zgodnjem otroštvu. Ugotovili so tudi, da se predsodki večajo po intenzivnosti do pozne adolescence, ko se stabilizirajo. Pod vplivom staršev in drugih avtoritet sprejemamo močno posplošene sodbe o socialnem svetu okrog sebe. Kako pa otroci pridobijo predsodke? Raziskave so opozorile na dva pomembna izvora: družinski modeli in mediji (literatura, TV itd.). Družina kot primarna socializacijska institucija velja tudi za bistven socializacijski model pri nastajanju predsodkov. Starši predstavljajo otrokom model, po katerem otroci začnejo oblikovati lastno obnašanje. Raziskave potrjujejo močno pozitivno korelacijo med predsodki staršev in otrok. Starši imajo v otroštvu neomejen vpliv na otroke. Tudi šola vpliva na nastanek predsodkov. Razne raziskave so pokazale, da so šolski učbeniki in berila polni spolnih stereotipov in predsodkov. Na eni izmed ljubljanskih osnovnih šol se otroci še učijo pesmice: »Prišel je ciganček, črn kakor vranček, majhen kakor škrat, gibčen kakor gad. Ni imel nič suknje, a v klobuku luknje« [...] (Zaviršek 2010: 87). Najbolj primarni in prvi predsodki so spolni in etnični. Že triletni otroci prično graditi stereotipne kategorizacije glede spolne delitve in etnične pripadnosti. Vse to brez neposrednih pobud staršev ali starejših vrstnikov. Zanimivo je, da otrok razvije vrednotenje razlik med ljudmi, še preden se nauči pravih pojmovnih opredelitev kategorij. Ta »predpojmovna« vrednotenja so izjemno pomembna na razvoj samih predsodkov v kasnejšem obdobju. Za razvoj pojmovnega mišljenja so pomembne tudi emocije, ki so vedno povezane z vrednotenjem. Tako ima otrok že v ranem otroštvu podano vrednotenjsko-emotivno podlago, ki mu kasneje služi kot podlaga za nastanek predsodkov. Predsodki se torej izoblikujejo na osnovi raznovrstnih družbenih vplivov, ki od vsega začetka delujejo na otroka, zato se moramo ukvarjati vsaj z najpomembnejšimi od teh vplivov: z vsakdanjim svetom otrok, s starši, z vrstniki itd. (Ule 2000: 175–177).

1.3.4 Premiki predsodkov in rasizmov

V sodobnih družbah ne gre zgolj za premike v načinu izražanja predsodkov. Predvsem gre za kvalitativne spremembe v izražanju predsodkov. Tradicionalne počasi nadomeščajo moderni predsodki. Značilnosti modernih predsodkov so, da se antipatija do določenih družbenih skupin ne izraža več neposredno, kot je to nekoč veljalo za tradicionalne predsodke, temveč prikrito, simbolno. Tako se rasni in spolni predsodki izražajo na drugačen način. Namesto tradicionalnega nasilnega rasizma se uveljavlja simbolni rasizem.

Ljudje so nekdanje izražali predsodke v neposrednih stikih s člani drugih družbenih skupin. Danes se to kaže predvsem skozi izogibanje stikov z njimi. Včasih je v tradicionalnem

razizmu prevladovalo sovraštvo in odkrito nasilje do drugih skupin, sedaj je to nadomestila ignoranca, distanca, cinizem. Ule (1999) pravi, da novi rasizem ni tako izključevalen kot stari in se izraža posredno in bolj prikrito. Raziskovalca Pettigrew in Meertens (1995) sta tradicionalni in moderni rasizem poimenovala kričavi in hladni rasizem. Do teh ugotovitev sta prišla z obsežno raziskavo v več evropskih državah. Hladni rasizem za razliko od kričavega ne izraža odkritih negativnih čustev do manjšin, pač pa se vzdržuje vseh pozitivnih čustev do njih. Kričavi rasisti zagovarjajo nasilen izgon za vse pripadnike nezaželenih etničnih manjšin, medtem ko hladni rasisti zagovarjajo le izgon tistih pripadnikov manjšin, ki nimajo urejenih osebnih dokumentov ali pa so zagrešili kriminalna dejanja.

Raziskovalci pa obenem opozarjajo, da sta si novi in stari rasizem kljub razlikam zelo podobna in se ujemata v številnih potezah, tako da je težko govoriti o novem rasizmu, temveč le o prikitem rasizmu, ki je v bistvu enak, kot je bil doslej (Brown 1985). Glavna razlika med odkritim (tradicionalnim) in prikritim (modernim) rasizmom je odnos do stigmatiziranih skupin. Novi prikriti rasizem je drugačen predvsem v tem, da namesto odkritega in agresivnega zavračanja stigmatiziranih skupin kaže to zavračanje v pasivnem odklanjanju, v ignoriranju, ki je lahko še nevarnejše kot odkrito in aktivno sovraštvo do njih. Tukaj zasledimo obliko rasizma, ki ji raziskovalci pravijo odklonilni rasizem (Kovel 1970; Dovidio, Gaertner 1986).

Moderni rasisti se nočejo zavedati svojega rasizma. Zato uporabljajo navidezno liberalno argumentacijo. Primer tega je šolanje otrok v elitni soseski stran od pripadnikov marginaliziranih skupin. Seveda se sklicujejo na svobodno izbiro šole. Aktualne so tudi elitne soseske, v katerih živijo le premožnejši. Svojo izbiro soseske opravičujejo z večjo potrebo po varnosti. Tovrstni ljudje se sklicujejo na vse bolj zahtevne manjšine, ki ogrožajo njih in njihove pravice. Odklonilni rasizem ima v sebi tudi več potlačenih občutkov kakor tradicionalni, ki je odkrito izražal svoja čustva in mu ni bilo potrebno skrbeti za obvladovanje in skrivanje občutkov. Sodobni rasist pa mora v družbi seveda paziti, da ni videti kot rasist. Zaradi tega je takšno vrsto rasizma zelo težko prepoznati in razkriti. Glavna razlika je, da sodobni rasist poudarja in opravičuje večvrednost dominantne skupine nad marginalno, medtem ko je tradicionalni rasizem poudarjal manjvrednost marginalne skupine v primerjavi z dominantno. V današnjem času je govor o manjvrednosti marginalne skupine označen kot rasizem, zato se mu govorci izogibajo. Odklonilni rasizem je povsem nova oblika predsodkovnega mišljenja, izražanja in delovanja, ki temelji bolj na favoriziranju pripadnikov

svoje skupine kot pa na diskriminaciji tuje. Zato se taki ljudje sploh ne zavedajo svojega rasizma, še več, velikokrat se celo deklarirajo kot izrecni nasprotniki. (Ule 2005: 23).

Pritisk naraščajoče individualizacije v poindustrijskih družbah na posameznike je eden izmed pomembnejših vzrokov za spremembo predsodkov v postmoderni družbi, za osvobajanje od tradicionalnih socialnih vlog in teženje k čedalje bolj individualistično zasnovanim identitetnim strukturam, kjer se vse podreja osebnim življenjskim načrtom posameznika. Po mnenju mnogih teoretikov ves ta poudarek na individualnosti slabi pomen skupnih identitet, ki bi na daljši rok definirale posameznikovo socialno identiteto. Veča se pomen zasebnosti nasproti javni sferi. Javno sfero pa se vidi predvsem kot funkcionalno življenjsko okolje, brez večjih identitetnih potencialov za posameznika (Ule 2000).

Sodobni individualizirani stil življenja preprosto ne prenaša več odkritih, rigidnih diskriminacij. Ne spušča se tudi več v favoriziranje ene družbene skupine v primerjavi z drugo, ker takšne diskriminacije preveč fiksno določajo socialne identitete posameznikov. Posamezniki pa se predvsem skušajo izogniti stikov z marginaliziranimi skupinami, da ne bi prišlo do morebitnih konfliktov in srečanj s temi skupinami. Sodobni posameznik/ca sta preprosto prešibka za odprt konflikt in za odprto izražanje svojih stališč in mnenj. Zato se vsi ti predsodki proti tem skupinam kažejo skozi nezainteresiranost, izogibanje stikov s temi »nezaželenimi« skupinami. Sodobne predsodke spremljajo šibka čustva, zato pa prevladujeta hladno nezanimanje in tihi prezir do drugačnosti. Tipičen sodoben primer izražanja predsodka je npr. »nič nimam proti Romom, toda ...«, pri čemer toda odkrije negativno nadaljevanje predsodkov proti Romom. Na primer, da živijo samo od socialne podpore, se izogibajo delu, kradejo, ne znajo ravnati z denarjem. To pa je nekaj povsem drugega, kot so bile tradicionalne oblike diskriminacij. Za tradicionalni rasizem je značilno navezovanje na »površinske« razlike med ljudmi v barvi kože, spolu, vedenju ... To je povsem nasprotno s sodobnimi predsodki, ki imajo »globlje« razlike, ki jih na prvi pogled ne opazimo: razlike v izobrazbi, religiji, telesnem in duševnem zdravju. Tradicionalni diskurz zamenjujejo prikrite in posredne oblike, kjer se »rasni« pojmi niti ne pojavljajo. Toda takšen diskurz vseeno učinkuje kot stigmatizacija in diskriminacija etničnih in drugih skupin (Ule, 2005: 25). Wheterelovva (1996) ugotavlja, da se sodobni rasizem v zahodnih družbah povezuje s povezanostjo naroda, z redom in mirom, zagotavljanjem svobode, zakonov, odgovornosti, z bojem proti kriminalu, ne pa s samimi razlikami med rasami in sposobnostmi različnih etničnih skupin. Rasizem se je

usmeril ne toliko na posamezne skupine (črnce, Žide, Rome, Azijce), temveč na tiste, ki se niso pripravljene integrirati v našo družbo.

Polje, kjer se predsodki rojevajo in delujejo, je vsakdanji svet ljudi, vsakdanje interakcije z drugimi in drugačnimi, kot smo »mi«. Izražamo jih skozi vsakdanji govor, šale, dvoumnosti. To vse kaže globoko zakoreninjenost predsodkov v naši družbi. Kažejo se skozi nespoštljiv, netoleranten, diskriminatoren odnos do vseh, ki so drugačni od nas, do pripadnikov drugih narodov, etničnih skupin, ras, verovanja. Zaradi te vsakodnevne vpetosti, odzivov na bežna srečanja se nam zdijo predsodki popolnoma nenevarni. Toda imajo eno neprijetno lastnost. Hitro postanejo družbeno vezivo množic. Dobijo epidemične razsežnosti, širijo se kot virusi in kaj hitro lahko postane orodje agresije in tako dobijo opravičilo za vsakršne koli oblike diskriminacij, preganjanja, izganjanja. Katere niti povezujejo predsodke? To so predvsem spol, etnična in rasna pripadnost, religija in družbeni status. Prav te razlike najpogosteje in najmočnejše sprožajo predsodke med ljudmi. Prav te razlike so tudi tkivo najmočnejših ideoloških sistemov. Zahodne družbe reprezentirajo sodobni »model človeka«, ki naj bi bil temelj uspešnega družbenega napredka modernega sveta. To je heteroseksualni moški, belec, ki pripada zahodni urbani kulturi, izpoveduje pripadnost liberalnemu krščanstvu in spada v srednji ali višji družbeni razred. Ravno na podlagi teh meril in razlik nastaja v današnjem svetu največ predsodkov (Ule, 2005: 28). Althzsser (1980) pravi, da so predsodki neke vrste mikroideologije, ki se naslavljaajo direktno na posameznika oziroma na konkretne družbene skupine. Za razliko od makroideologij (religija, mitologija, politika) te niso vezane na državni aparat, temveč na vsakdanji svet.

Kuhar (2008) je raziskovala predsodke med mladimi v Sloveniji. Pokazalo se je, da so mladi izpostavljali, da so razlike med njimi dobrodošle, da obogatijo družbo, življenje, a tudi nasprotno. Razlike lahko vnašajo nemir in konflikte v družbi, zato raznolikost zanjo le ni tako dobra. Mladi so bili neposredni, besed niso olupševali, ampak so bili direktni in povedali, da jim gredo določene skupine na živce. Mladi tudi ne poznajo skupin, organizacij, ki se ukvarjajo z zmanjšanjem diskriminacije v lokalnih skupnostih. Veliko raziskav v Sloveniji pokaže, da se mladi ne angažirajo v družbi, da so vse bolj zaprti v zasebnost, zato jih večina tudi ne pozna stališč deprivilegiranih skupin in se držijo svojih avtomatsko naučenih stereotipov in predsodkov.

1.3.5 Ideologija predsodkov

Dominantni socialni predsodki imajo svojo dokaj jasno vlogo opravičevanja, to je konkretnih razmerij moči, privilegijev in diskriminacij. Jost in Banaji (1994) sta postavila tezo, da predsodki podpirajo, racionalizirajo in legitimirajo obstoječi status quo v dani družbi. To je njihova ideološka funkcija. S tem opravičujejo izkoriščanje marginalnih skupin, razlagajo bedo in nemoč določenih skupin in uspeh drugih skupin, s tem da naredijo te razlike za domnevno upravičene in naravne. Po njunem mnenju se stereotipi in predsodki naslanjajo na tezo o pravičnem svetu in tako opravičijo obstoječi družbeni red in položaje ter početje drugih in nas samih. Brown (1985) piše, da so se začele pojavljati izrazite težnje po vzpostavljanju pozitivne razlike med lastno in tujo mikrokulturo. To so zaznali raziskovalci v odnosu med različnimi subkulturami, manjšinskimi skupinami. Vendar z vzpostavljanjem pozitivne razlike umetno povečamo vrednost lastne subkulture in posredno izboljšamo lastno samopodobo. To je temelj za pojav, ki ga imenujemo medskupinska ali medkulturna diskriminacija. V zahodnih kulturah so postale dominantne vrednote tekmovalnost, konkurenčnost in razlikovalnost. Vse to je povezano s tem, da v zahodnih kulturah dajemo prednost svoji lastni kulturi (Wetherell, 1996; Sampson, 1991). Predsodki zahodnjakov do pripadnikov nezahodnih kultur, religij se natančno ujemajo z ideologijo individualizma. Po tej ideološki razlagi je merilo za vrednost človeka njegov uspeh. Sampson (1991) je oblikoval implicitno teorijo pravičnega sveta. Po njej lahko vsak človek pride do svojih dosežkov s trdim delom in s tem, da je zmagovalec v svojih spopadih s konkurenco. Kdor ne uspe, je za to sam kriv. Osebe, ki se ne podredijo tej logiki individualizma, konkurence, storilnosti, tržne menjave, se v tej zahodni individualistični kapitalski družbi dojemajo kot poraženci. Ker se večina nezahodnih kultur le s težavo prilagodi tej logiki, normam in pričakovanjem zahodne kulture, se pripadniki hitro znajdejo pod plazom kritik, odpora, diskriminacije, povsod jih spremljajo predsodki o njihovi sociokulturni zaostalosti. Ženske so podcenjevane in marginalizirane predvsem zaradi tega, ker je njihova glavna domena zasebnost, družina, socializacija otrok. Torej tiste stvari, ki niso povezane z neposredno logiko dobičkov, izgub, konkurenčnih spopadov in, bistveno, kjer se uspeh ne meri s storilnostjo in dosežki.

Predsodki imajo zelo pomembno, če ne osrednjo vlogo pri discipliniranju množic in tudi vsakega posameznika, kajti omogočajo namreč t. i. »nevidno oko«, ki neopazno opazuje vsakogar, samo pa se nadzoru izogiba. V jedru vsakega predsodka je strah posameznika, da bo sam postal objekt predsodka, če se ne bo držal določenih pravil in norm, zato ni naključje,

da vsakemu negativnemu predsodku do drugih ustreza korelativni pozitivni predsodek. Pri predsodkih do rasnih oziroma marginalnih manjšin vidimo, da se jim očita lenobo, nezainteresiranost, asocialnost, nagnjenost h kriminalu. Predsodki so redko organizirani v koherentne celote stališč in prepričanj. Največkrat se tudi ne opirajo na kake posebne institucije. Velikokrat so »zadnja opora« naših dejanj in opravičilo za le-te. Zato so predsodki posebna oblika ideologij. Predsodki so najtrdovratnejša mikroideologija vsakdanjega sveta. Predvsem tisti del vsakdanjega sveta, ki se izmika zavestni kontroli in je skupek spontanih, avtomatskih, neverbalnih odzivov na socialne situacije. Toda, če jih poskušamo iztrgati iz teh tal, se ponavadi spremenijo. Kadar jih poskušamo posplošiti, organizirati, postanejo odkrito orodje določene politike in ideologije. Le-to pa predsodkom bolj škodi kot vsa njihova kritika in poskusi odvrčanja ljudi od predsodkov. (Ule 2005: 31).

Pravila medsebojne komunikacije v sodobnih etnično pluralnih družbah niso več samo enostransko vsiljena pravila večinske populacije, ki naj bi jih država sankcionirala in pravno uredila v pozitivni zakonodaji. Vse bolj jasno je, da ukrepi, ki so namenjeni izobraževanju, zaposlovanju Romov, niso več dovolj. Vse to mora spremljati tudi ozaveščanje o človekovih pravicah, nediskriminaciji in odpravi predsodkov. Poseben primer je izražanje predsodkov in žalitev v lokalnem ali delovnem okolju. Na delavnici, ki je bila izvedena v okviru projekta Sveta Evrope za izboljšanje zaposlitvenih možnosti Romov, so opozorili na to, da so nekateri Romi zapustili delovna mesta, ker so jim ponujali le najslabša in najbolj umazana dela. Večine Romov sodelavci sploh niso klicali po imenu, temveč z raznimi žaljivimi vzdevki, kot npr. »Cigan«, »zamorec« itd. V poročilu (Poročilo o delu Mirovnega inštituta za leto 2001) je prišlo do ugotovitev, da je diskriminacija do Romov vpeta v šolski program, saj učbeniki opravičujejo rasne stereotipe. Analiza iz leta 2000 je pokazala, da je beseda Rom omenjena le v 3 primerih. V pesmi Nika Grafenauerja se vidi povezovanje besed »cigan« in »tat«. Za odpravo predsodkov, ki se ohranjajo znotraj obeh skupnosti, bo potrebno še veliko storiti. To je skupna naloga države in družbe, pripadnikov manjšine in večine. V javnih razpravah so v posameznih državah še vedno prisotne rasistične tendence in zaničevalne besede proti Romom. Nekateri ljudje jih še vedno dojemajo kot drugorazredne državljane. Poseben problem je institucionalni rasizem, ko so nosilci javnih pooblastil pogosto sami nosilci, podporniki različnih rasističnih gibanj. Tudi v Sloveniji se velikokrat pojavljajo vprašanja o visokih denarnih socialnih pomočeh, ki jih dobivajo Romi. Tudi smiselnost ukrepov pomoči je pogosta tarča vprašanj. To se zgodi vedno, kadar se namesto dogovora iščeta primeren izgovor in krivda za konflikt (Klopčič 2007: 54).

1.4 Oris Romov

1.4.1 Zgodovina Romov

Različni pisni viri poročajo o Romih, njihovem prihodu in naselitvah že v 14. in 15. stoletju. Tako prve pisne omembe o prihodu Romov segajo v Nemčiji v leto 1407, v Franciji v leto 1419, v Italiji v leto 1422. Strokovnjaki menijo, da so se preseljevanja Romov začela že okoli 10. stoletja. Podatki o izvoru, preseljevanju Romov so se skozi zgodovino med Romi ohranjali le kot ustno izročilo (Klopčič 2007: 28).

Zgodnji raziskovalci so skušali ugotoviti prvotno domovino Romov, čas njihovih migracij in vzroke, zaradi katerih so ti nomadi zapustili matično deželo. Raziskovali so njihove poti, po katerih so potovali. Nekateri so jih tudi izpraševali o njihovi domovini, vendar niso dobili zaželenih odgovorov. Pripovedovali so le legende o dozdevni prvotni domovini, ki pa so jih bili zgodnji raziskovalci prisiljeni upoštevati, kajti nekaj časa je bil to njihov edini vir za odkrivanje prvotne domovine. Legende, ki so jih pripovedovali, so vsebovale izročilo, da so njihovi predniki živeli v Egiptu. Razlog njihovega preseljevanja pa naj bi bil neodpuščeni greh. Vse te zgodbe so bile zelo pomanjkljive in brez zgodovinske podlage. Evropski učenjaki so hitro prišli do zaključka, da vse te legende o Egiptu nimajo nobene znanstvene podlage, zato so začeli znanstveniki znova iskati izvir romske domovine v drugih krajih. Pojavile so se mnoge nove in zmotne teorije o njihovi domovini. Romom so pripisovali izvir že v Herodotovem času. Tudi preživeli prebivalci pravljične Atlantide so bili eden od izvorov. Clebert, ki je preučeval zgodovino kovaštva, je trdil, da so Romi potomci plemena, ki je iznašlo bron in železo. Prvi uspehi pri preučevanju prvotne domovine segajo v 17. stoletje. Teorije, ki so jih preučevali, so kazale, da je bila prvotna domovina Romov Indija. Prva spoznanja so pokazala podobnost obeh jezikov. Jezikoslovec Avgust Friedrich Pott je prvi v zgodovini, ki je znanstveno preučil romski jezik in potrdil Indijo kot njihovo prvotno domovino. Pott je tako prvi dokazal izvor romskega jezika in njihovo domovino (Štrukelj 1980: 24). Med kasnejšimi filologi ima nedvomno prvo mesto Slovenec, svetovno znani lingvist France Miklošič, ki je izpeljal veliko jezikovnih raziskav in lingvističnih študij o romskem jeziku. V svoji raziskavi je Miklošič zaključil, da moramo postaviti domovino Romov v severozahodno regijo Indije, v indijski Kaukasus. S primerjanjem romskega jezika z indijskimi jeziki iz prve skupine je ugotovil, da so Romi že davno zapustili to jezikovno skupnost, in sicer v času, ko se glasovne skupine še niso spremenile v nova narečja. Dokazal je, da je romski jezik soroden narečju dardu in kafir. Na osnovi analize jezika je podal tudi

domnevo o smereh gibanja selitev Romov (Horvat Muc 2011: 14). Miklošič je trdil, da so se najprej napotili v Afganistan in Perzijo in se tam zadržali dlje časa. Kasneje so se premaknili čez iransko ozemlje v Armenijo, Turčijo, Bizanc in naposled prišli v Grčijo. Druga skupina je potovala v Sirijo, Egipt, severno Afriko in od tod v Španijo. Obstaja veliko različnih poročil in listin iz srednjega veka, kjer poročajo o indijskih nomadih v Evropi. Že leta 1100 je omenjena listina iz samostana na gori Atos, kjer je zapisano, da so v Carigradu našli čarovnike z imenom Atsincani. Horvatova ima podatke, ki govorijo o zgodnji omembi Ciganov na Madžarskem in na Češkem – že v letu 1219 (Štrukelj 1980: 25). Avtorji različno pišejo o točnem prihodu Romov v Evropo. Glavno vprašanje je bilo, ali so prišli pred turškimi vdori, med njimi ali po njih. Ob prihodu v Evropo so Rome spremljali z zelo mešanimi občutki. V nekaterih državah so jim bili bolj, drugje manj naklonjeni. V začetku so jih v večini evropskih dežel sprejemali z veliko radovednostjo in tudi z dobrohotnim pomilovanjem. Ljudje so občudovali njihove oglene črne lase, temno polt, kričeče pisana ženska oblačila. Toda kaj kmalu so bili v večini dežel kljub veščinam kovaštva, obdelave lesa, igranja na razne instrumente kmalu obravnavani kot ljudje najnižjega sloja (Šiftar 1970: 15). Ker njihov čas prihoda sovpada s turškimi vpadi, so jih pogosto obtoževali vohunjenja in preganjali. Dejansko so nekateri izmed njih v določenem obdobju sodelovali s turško vojsko, opravljali razna pomožna dela, celo nosili orožje. Do leta 1856 so na območju današnje Romunije in Moldavije Romi živeli v suženjstvu (Klopčič 2007: 29). Kako so se hoteli rešiti Romov, jih integrirati, je najbolj raziskano področje romske zgodovine. V času fašistične Nemčije se je dogajalo, da so bili Romi deležni surovosti skupno z Židi. Z Židi jih lahko v določeni meri povezujemo z isto usodo, predvsem ko so skupaj goreli v krematorijih. Skozi zgodovino so Rome v evropsko civilizirano družbo skušali integrirati z najbolj grobo silo, njihovim uničevanjem, brisanjem etničnih značilnosti. V Franciji so bili prvi izdani predpisi proti Romom leta 1504, ko so zahtevali, naj zemljiška gospoda Rome pokončuje z ognjem in mečem. Kasneje so po Franciji polovljene Rome odpeljali k obalam severne Afrike in jih dobesedno zmetali v morje. Na Škotskem so jim rezali ušesa; če so katerega ujeli s prerezanimi ušesi, so ga pribili k drevesu, stražar pa ga je razkazoval. Tudi na Češkem so v 16. stoletju zahtevali njihovo izselitev in ko to ni zaleгло, so Romu, ki je bil ujet na Moravskem, odrezali levo, na Češkem pa desno uho. Nizozemci so ujete Rome najprej mučili, nato pa izgnali. V Švici so jih lahko nekaznovano ubijali. Takih in podobnih podatkov je ogromno. Izkušnje, ki so si jih Romi nabirali v večstoletni borbi za svoj goli obstanek, pa so pustile grde sledove, ki jih moramo razumeti in z njimi mora računati naš čas (Šiftar 1970: 24).

Prvi pisni viri o prihodu Romov na ozemlje Slovenije segajo v 14. stoletje. Izredno pomemben podatek o začetku naseljevanja Romov v Sloveniji je v škofijski sodni kroniki v Zagrebu iz leta 1387, ki je do sedaj najstarejši znan vir, ki omenja Cigana iz Ljubljane (Štrukelj 1991: 38). Doslej znana najstarejša poročila in omembe Romov v srednji Evropi so pomembna tudi za Slovenijo, posebno zato, ker imamo o Romih le skope podatke. Izpričane omembe imena Cigan na Madžarskem konec 14. stoletja in imena v arhivskih listinah na Češkem in drugod dokazujejo, da so bili Romi prisotni v teh deželah. Najstarejše arhivske listine v Sloveniji so mlajše, omenjajo pa prav tako ime Cigan. Prva med njimi je darilna listina samostanu Bistra 24. marca 1452. V njej je zapisano: »Vrban Zygeunaer« in »s. bruder Martin«. V listinah, ki so sledile leta 1456, 1469 in 1470, so omenjeni še Martin Czygayner suppan in kasneje še njegova žena. Iz teh zapisov ugotavljamo, da je bilo v 15. stoletju na naših tleh znano ime Cigan in da je to ime pripadalo dvema družinama. Pomembnejši zapisi so v Lugerjevi fevdni knjigi od leta 1453 dalje, kjer je ime Cigan večkrat omenjeno. Vse te omembe v arhivskih listinah so nedvomno pomembni viri in dokazi pri ugotavljanju navzočnosti prvih romskih družin na slovenskih tleh. Ti zapisi torej potrjujejo domnevo, da se je prvi val Romov, ki so se selili na zahod, dotaknil naših krajev. Nekaj romskih družin je tudi ostalo v Sloveniji in so se tako stalno naselile v nekaterih slovenskih krajih. To dokazuje zgodnjo navzočnost Romov pri nas (Štrukelj 1980: 31). Romi so se na območje državne meje z Avstrijo, s Hrvaško in z Madžarsko začeli stalno naseljevati v 17. in 18. stoletju. Tako kot drugje po Evropi so se Romi naseljevali na obrobja vasi, nekateri pa so tudi ohranili nomadski način življenja in stalnih popotovanj, zato so se na nekaterih območjih selili iz kraja v kraj (Klopčič 2007: 37). Na slovensko ozemlje je naseljevanje Romov potekalo skozi daljše obdobje v treh smereh: iz smeri Hrvaške – to so današnji dolenski Romi, iz madžarske – današnji prekmurski Romi in iz smeri nemških dežel – današnji gorenjski Romi ali Sinti. Današnja naselitev romskih skupin nakazuje, da so ostali v bližini meja, od koder so prišli. Vsaka od teh skupin govori svoje lastno romsko narečje. Romske skupine v Sloveniji so glede na druge evropske dežele maloštevilčne (Bizani Traja 2000: 12). Od 17. stoletja dalje so omembe Romov v Sloveniji precej pogoste. Iz leta 1723 in 1724 sta ohranjena rabeljska računa o opravljenih sodbah nad Romkinjami. V 18. stoletju so arhivski zapisi o Romih v Sloveniji precej pogosti, posebno matični zapisi pričajo o razširjenosti te populacije na slovenskem etničnem ozemlju. Glede obravnavane romske problematike in nastanjanja ostrih nasprotij z oblastjo je ohranjenih veliko okrožnic, ukazov in odredb tedanje avstrijske vlade, ki so jih pošiljali v naše kraje. To je bila osnova za preganjanje Romov na slovenskem

območju (Štrukelj 1991: 38). Avstrijska vlada je pošiljala okrožnice že leta 1724, da naj v imenu cesarja iz dežele izženejo vse Rome, češ da so ovaduhi in vohuni. Podobni ukazi so sledili še leta 1755 in 1788. Vse te odredbe so sicer veljale za avstrijske dežele, vendar izpričujejo tudi, da so bili Romi v Sloveniji in da so jih tudi tu preganjali (Horvat Muc 2011: 61).

1.4.2 Romi na Dolenjskem

Dolenjske Rome druge skupine v Sloveniji imenujejo hrvaški Cigani. Dolenjski Romi so naseljeni v Beli Krajini, kočevski okolici, krški dolini in drugih krajih po Dolenjskem, posebno v okolici Novega mesta. O samem začetku naseljevanja teh rodbin so znani le skopi podatki. Najpomembnejši je seveda njihov ohranjeni materni jezik, saj je le na osnovi jezika mogoče preučevati njihove prejšnje bivališče in plemensko skupnost, od katere so se ločili v preteklosti. Dosedanje ugotovitve so pokazale, da so se te rodbine odselile od plemena Gopti. Dolenjski Romi so se najbolj razširili na vzhod. Nekatere dolenjske romske družine naj bi bile sorodne z Romi v hrvaških obmejnih krajih (Severin, Bosiljevo, Vrbovsko idr.). Toda, ko obravnavamo dolenjske Rome, se ne moremo opreti prav na nobeno študijo, ki bi bolje pojasnila njihovo etnično pripadnost s sosednjimi hrvaškimi ciganskimi plemeni. Mnogo pomembnih podatkov je zapisal tudi Janez Trdina, ki je pisal črtice o Ciganih Brajdičih, toda pisal je le o omenjenem rodu.

Edini vir, ki pogosto omenja Rome na Dolenjskem in njihovo navzočnost v preteklosti, so matične knjige. Najstarejši znani zapis romskega otroka je iz Metlike leta 1738. To je bil Jurij, Rom, zakonski otrok, rojen na Božakovem. Pomembna zgodovinska omemba je še smrt nekega Roma v Bojanji vasi leta 1747, a ni označeno ne ime in ne priimek. Prvi znani rojstni matični vpis romskega otroka v okolici Novega mesta je 22. oktobra 1812. Kasneje se je pojavil rojstni matični vpis v Črnomlju leta 1817, ko je bil rojen otrok Luka staršem »Mathia in Maria Hudarovizt«. Iz tega vpisa in ostalih zaporednih rojstev je razvidno, da se je družina Hudorovac naselila v tem kraju. To je pomembno zato, ker je to prva družina iz tega rodu, zapisana v slovenskih knjigah, in prva moška linija Hudorovcev v Beli krajini. Do leta 1900 je bilo v črnomaljski okolici navzočih že večje število Hudorovcev. V drugih krajih po Beli krajini so vpisi romskih rojstev precej mlajši. V Kočevju in okolici so se Romi začeli pojavljati v matičnih knjigah od leta 1856 dalje. V kočevsko okolico se je rod Hudorovič priselil iz Črnomlja. Brajdiči pa so že prihajali iz Novega mesta. Iz hrvaških krajev se je največ družin iz rodu Hudorovič naselilo v Beli krajini in v Kočevju, vendar so nekatere od

teh odšle še dalje na zahod, in sicer jih zasledimo v Postojni in v Trstu. Na matičnem uradu v Trstu so ugotovili, da so vpisane štiri družine Hudorovičev. V Šmihelu pri Novem mestu je v matičnih knjigah kar velik preskok od prvega rojstnega vpisa romskega otroka leta 1812 do drugega, ki je bil v letu 1846. Domnevno so se razkropili po drugih krajih, kasneje pa spet prišli nazaj v Šmihel in Stopiče, kjer so bile glavne skupine Brajdičev. Ponovno se pojavijo Romi v zapisih leta 1869. Od tega leta naprej so rojstva pogosta, največ v okolici Šmihela v Novem mestu. Vpisani pa so bili večinoma kot Brajdiči, Hudorovičev je manj. Romi so se že v prvi polovici 19. stoletja pomikali ob Krki navzgor. Največ so se ustavljali po gozdovih in vaseh Prečna, Mirna peč, Dolnje Kamenje, Bršljin, Kačja rida, Potočna vas in Žabjak (Štrukelj 1980: 34–42). Kasneje – okoli leta 1930 so v Novem mestu ovadili vsako razseljevanje Romov. Bivanje izven občine ni bilo dovoljeno, bivali so lahko le v okolici občine Šmihel – Stopiče. Zapisi povedo, da so v občini Šmihel – Stopiče povzročili velike poškodbe v gozdu, ker sekajo drevje, da se grejejo in kuhajo hrano, hodijo od vasi do vasi in beračijo. Nadlegujejo gospodinje, da dobijo kak dar, in če ga ne, začnejo groziti. Zapisano je še, da se je občinska uprava znašla pod udarom kritik, kajti Romi neprestano nadlegujejo občinski urad, vanj prihajajo popolnoma nepoznani Romi, zahtevajo vedno nova potrdila, prenašajo lažnive govorice. Preberemo lahko tudi, da mora straža občine Novo mesto po nalogu aretirati vsakega brezposelnega Roma, ki bi se pojavil v Novem mestu. Tako so ukrepale oblasti pred skoraj 100 leti, sindrom ogroženosti pred brezdelnimi Romi pa se je ohranil do današnjih dni. V Zgodovinskem arhivu najdemo tudi dokumente, ki govorijo o tem, da že takrat lokalne in občinske oblasti niso bile naklonjene zaposlovanju Romov. Že takrat je bilo razširjeno zlasti prepričanje, da so domači prebivalci bolj upravičeni do zaposlitve kot pa Romi.

Meta Gašperšič (2004) piše, da se Romi kljub dolgi tradiciji naseljevanja na območju Dolenjske še vedno spopadajo z nepriljubljenostjo. Dolenjski Romi še vedno živijo na obrobju, predstavljajo marginalno in hkrati najmanj izobraženo skupino prebivalstva. Po zadnjih podatkih centrov za socialno delo živi na območju dolenjske regije okoli 2250 Romov. Aktivnih oseb v starosti od 15 do 65 let je okoli 1300. Otrok do starosti 15 let je okoli 900. Bivališča so na območju Bele Krajine, Novega mesta, Posavja, Kočevja in Grosuplja. Zanimiva je primerjava podatkov o številu opredeljenih Romov v Mestni občini Novo mesto ob popisu prebivalstva leta 2002. Za Rome se jih je takrat opredelilo 562 (Statistični urad: <http://www.stat.si/>). Povsem drugačne številke kažejo podatki občinskih centrov za socialno delo, saj je pri njih za območje dolenjske regije prijavljenih 2246 Romov, ki dobivajo

socialno podporo. Najštevilčnejša romska skupnost, ki šteje okoli 1050 ljudi, živi na področju Novega mesta ter občin Škocjan in Šentjernej. Živijo v 12 naseljih, kjer so pogoji bivanja zelo različni. Praviloma niso zagotovljeni niti osnovni bivanjski pogoji. Večina odraslega prebivalstva ni pismena, odvisna je od priložnostnega dela in denarne socialne pomoči. Nekateri mlajši odrasli so vključeni v osnovno šolo za odrasle, kjer pa je njihov razvoj zelo počasen. Med njimi se večina interes za dokončanje osnovne šole, redki pa razmišljajo o pridobitvi poklicne izobrazbe. Število otrok, ki redno obiskujejo osnovno šolo, se povečuje, še vedno pa le posamezniki zaključijo šolanje. Na podlagi območnih služb Zavoda RS za zaposlovanje je večina Romov, starejših od 15 let, prijavljena na zavod za zaposlovanje. Razlog za to je po besedah Gašperšičeve Zakon o socialnem varstvu, po katerem morajo upravičenci do denarne socialne pomoči biti v evidenci brezposelnih oseb. Večini romskih družin na Dolenjskem so denarne socialne pomoči in drugi družinski prejemki edini redni vir dohodka. Delež brezposelnih se povečuje v vseh skupnostih, kjer živijo Romi. Ocena je, da ima kar 95 % odraslih brezposelnih Romov 1. stopnjo izobrazbe, večinoma nedokončano osnovno šolo, kar pomeni, da so na trgu dela nekonkurenčni. Socialno-ekonomski položaj pripadnikov romske skupnosti se je skušalo reševati skozi različne programe aktivne politike zaposlovanja. Najpogostejša oblika zaposlitve so javna dela, iz katere pa so Romi le redko prišli do zaposlitve (Pezelj 2004: 76). Med Romi na Dolenjskem, v Posavju in Beli krajini izstopa izrazito nizka izobrazbena struktura in visoko število nepismenih oseb ali oseb brez dokončane osnovne šole (Klopčič 2007: 141).

Tukaj moramo dodati, da se romske skupnosti še vedno srečujejo s problemi segregacije in izključevanja tudi na področju izobraževanja, ki je za mnoge romske otroke prvi stik z zunanjim svetom. Evropa se glede izobraževanja Romov na prvem mestu zavzema za desegregacijo pouka in odpravo predsodkov. S tem je povezano tudi vprašanje, do katere mere so v kurikulum za vse učence vključene vsebine, ki se navezujejo na romsko kulturo, zgodovino, jezik. V posebnih ukrepih za pripadnike romske skupnosti je tudi dodatna učna pomoč, spodbujanje motivacije, sodelovanja staršev, ki pa morajo prispevati k uspešnejši integraciji romskih otrok. Dejstvo je, da ni zadostne medkulturne komunikacije med Romi in Neromi. Vse to se zrcali v stereotipnem dojemanju značilnosti romske populacije in posledično vpliva na uspešnost romske skupnosti v izobraževalnem procesu. Primeri iz prakse kažejo na hude pritiske lokalnih skupnosti po ločevanju romskih in neromskih otrok (Klopčič 2007: 57). Nekatere šole se še zmeraj odločajo za ločen, segregiran pouk za romske učence. Ta model strokovnjaki večinoma zavračajo kot diskriminatoren in neprimeren. Pezdir in drugi

(2006) pišejo o raziskavi, ki so jo opravili na Osnovni šoli Leskovec pri Krškem, ki izvaja ločen pouk. Ugotovili so, da praktično ni vsebin, ki bi predstavljale romsko kulturo in zgodovino. Na tej šoli je kar polovica vseh ločenih oddelkov, ki jih obiskujejo romski otroci v Sloveniji, in edini na razredni stopnji. Šola je sestavljena iz dveh stavb: glavne šolske stavbe in lesene barake, kjer so ločeni oddelki nižje stopnje za romske otroke. V tej baraki so štiri učilnice in kopalnica. S tem prihaja do izolacije romskih otrok, saj se zdi, kot da obiskujejo ločeno šolo. Uprava šole je problem stiske uredila tako, da je romske otroke postavila v slabši položaj in jih nastanila v barako. Predvidevali so, da se starši ne bodo uprli, ker se za delo svojih otrok ne zanimajo, in ne bodo ugovarjali takšni razporeditvi. Tako se potrди mnenje o manjvrednosti romskih otrok. Nekateri delavci šole imajo več izkušenj z romskimi otroki (prostovoljno delo, delavnice izven šole), drugi manj in imajo stike samo v razredu. Med slednjimi je zaznati, da izhajajo iz posplošenih stereotipnih predstav in s tem izdatno konstruirajo podobo »drugega«. Dan romskega učenca na šoli se začne z umivanjem. Toda, ali so vsakodnevne higienske navade prisotne pri res vseh slovenskih otrocih, medtem ko pri Romih niso? Drugih otrok, ki prihajajo iz podobno socialno ogroženih družin, ne umivajo pred vstopom v razred, čeprav morda niso brez neprijetnega vonja. Tukaj se potrди stereotip, da so vsi Romi umazani. Tudi v pogovoru o možnostih romskih otrok, da zaključijo osnovno šolo, so bili sogovorniki skeptični. Kljub integraciji in enakopravni obravnavi romskih otrok Pezdir in drugi (2006) mislijo, da zaradi neprimernih razmer doma ne morejo zaključiti šolanja po rednem programu. Uspeh lahko dosežejo samo z veliko individualnega dela. S tem sporočajo, da so vsi romski otroci nesposobni slediti rednemu pouku in končati osnovno šolo. Toda za te težave je vsaj v začetku šolanja glavni razlog predvsem neznanje slovenskega jezika, ne pa njihova nesposobnost, neprilagodljivost. Prav zaradi nepoznavanja jezika so že pri vstopu v šolo v neenakovrednem položaju, kar posledično privede do izločanja in drugačnega obravnavanja. Idealna rešitev bi bil dvojezični pristop, vendar učitelji ne govorijo romsko. Romščina velja za siromašen in s tem manjvreden jezik. Toda romski otrok je kot kateri koli drugi otrok, ki ga postavimo v tuje okolje. Šola je poskusila tudi s tem, da bi mlajši otroci imeli v šoli nekoga, ki bi jim prevajal snov, jim pomagal pri komuniciranju s sošolci in z učitelji. Zaposlili so Natašo Brajdič, ki je bila tudi učenka te šole in je nalogo z veseljem sprejela. Toda kmalu se je soočila z manjvrednostjo. Zaposleni so njeno pomoč zavračali. Podala je slikovit primer, ko je njeni skupini z imenom Ostržek, ki jo je imela, vsepovsod, tudi na luknjaču za papir, oblekah pisalo Romi. Brajdičeva je po šestih mesecih zaradi hudega psihičnega pritiska dala odpoved. Primer lahko razumemo kot poskus utišanja očitkov na račun ločevanja in diskriminacije romskih učencev. Najbolj zaskrbljujoče pa je mnenje

sogovornikov, da je glavni razlog za neobiskovanje pouka splošno nezanimanje Romov za izobrazbo. S tem se nekateri učitelji pridružujejo vsesplošnem mnenju, da so Romi leni in nedelavni po naravi, da z visoko socialno pomočjo živijo lagodno. Takšne in podobne pavšalne sodbe kažejo na nezmožnost empatije, ki je posledica pomanjkanja strpnosti, in na drugi strani nepravilnega pristopa. Predvsem pa učitelji nimajo na voljo dodatnega usposabljanja, dovolj seminarjev, delavnic, posvetov (Pezdir in drugi 2006: 219–231). Tukaj je potrebno še opozoriti, da je nesorazmerno velik delež romskih otrok napoten v šole za otroke s posebnimi potrebami, na kar je opozoril tudi Evropski center za pravice Romov.

Dokaz, da se pojavlja družbeno konstruiran strah pred multikulturalizmom, lahko vidimo v zgodbi, ki se je odvijala v Novem mestu, v Osnovni šoli Bršljin v letu 2005. Sam konflikt se je začel s sporom romskega starša z učiteljem. Temu je sledila zahteva staršev vseh neromskih učencev, da se romske učence enakomerno porazdeli po drugih šolah v občini. V šoli je bilo v šolskem letu 2004/2005 vpisanih 624 učencev, od tega je bilo 84 učencev romske narodnosti. Občani Krajevne skupnosti Bučna vas so se odločili, da svojih otrok ne bodo več pošiljali v šolo, dokler jo bodo v tako velikem številu obiskovali tudi romski učenci. To so utemeljevali s tem, da je koncentracija romskih učencev prevelika in da šola njihovim otrokom ne nudi več varnega okolja. Takratni minister za šolstvo Milan Zver je pripravil predlog modela t. i. nivojskega pouka, ki bi učence ločeval na podlagi znanja. V izvedbenem smislu bi šlo za izvajanje individualne, skupinske in dodatne strokovne pomoči vsem učencem, ki izkazujejo potrebo po tem (Klopčič 2007: 58). Precejšnji del stroke v Sloveniji in Evropi je to označil za akt ponovnega segregiranja romskih otrok.

1.4.3 Romska naselja v Mestni občini Novo mesto

V Novem mestu imamo 7 romskih naselij. To so naselja, ki so se v MO Novo mesto »dolgoročno zasidrala«. Ta naselja so: Žabjak, Brezje, Poganci, Ob potoku, Otočec, Stranska vas in Šmihel.

Žabjak je največje in najstarejše romsko naselje v MO Novo mesto. Nastalo je ob obrobju mestnega smetišča po 2. svetovni vojni. Razlog za nemoteno širjenje na »nikogaršnji« zemlji je bila vsekakor bivša JLA, ki je bila lastnica zemljišča. Žabjak in Brezje nepoznavalci običajno mečejo v isti koš, saj je med njima samo regionalna cesta Novo mesto–Mirna Peč. Sama razlika med njima pa je velika. Obe naselji imata skupaj približno 550 prebivalcev.

Natančne podatke je nemogoče pridobiti, ker imajo nekateri stalno bivališče prijavljeno na Centru za socialno delo Novo mesto. Največje romsko naselje Žabjak ima po oceni približno 300 prebivalcev, 6 zidanih hiš, 5 montažnih hiš in okrog 70 barak. Predstavlja najbolj pereč problem romske skupnosti v MO Novo mesto, saj je edino, ki v celoti ni legalizirano. S tem je povezanih veliko problemov, kot so pitna voda, električno omrežje, črne gradnje, nemoč nadzora priseljevanja, prijave stalnega prebivališča itd. Sama Mestna občina Novo mesto vodi aktivnosti za legalizacijo romskega naselja Žabjak. Ima že sprejet občinski prostorski načrt, v katerem pa zemljišča niso opredeljena kot stavbna za stanovanjsko rabo, temveč kot kmetijska in gozdna zemljišča. Sama legalizacija in prenos zemljišč, ki so zaenkrat v lasti Ministrstva za obrambo, v lastništvo MO Novo mesto, bi naselju omogočilo hitrejši razvoj, legalizacijo stavb, komunalno opremljenost, legalno elektrifikacijo, hišne številke.

Brezje je največje legalno naselje s približno 250 prebivalci z urejeno komunalno infrastrukturo, zidanimi hišami in celo otroškim vrtcem, ki uspešno deluje tudi kot neka osrednja izobraževalno-komunikacijska ustanova, ki skrbi za proces vključevanje Romov v širšo skupnost. V naselju je 37 zidanih hiš, katerih lastnica je v večini MO Novo mesto, 3 bivalni kontejnerji, katerih lastnik je prav tako MO Novo mesto, in 8 lesenih barak. Kljub temu da so življenjski pogoji za večino prebivalcev dokaj dobri, z obstoječim stanjem in življenjem v naselju niso povsem zadovoljni ne Romi ne Krajevna skupnost Bučna vas, v katero spada naselje, kot tudi ne vodstvo MO Novo mesto. Romi kljub temu, da jim država in občina veliko nudita, niso povsem zadovoljni z življenjem znotraj naselja. Razlog je kaos znotraj naselja, ki se izkazuje s hrupom, smradom, stalnimi prepiri in nemiri. Vse naštetu pa čutijo okoliški prebivalci Potočne vasi in Muhaberja, ki stalno poslušajo streljanja, duhajo smrad iz nekontroliranih kurišč in prenašajo nočno kaljenje miru. Poleg naštetega pa Romi okoliškim kmetom uničujejo poljske pridelke, kar pomeni, da ni dovolj Romom urediti le bivalne razmere, temveč jih je potrebno pospešeno prevzgojiti za življenje in sožitje v sodobni družbi, kar pa pomeni še dodaten trud.

Poganci (Jedinščica), je srednje veliko naselje s približno 67 prebivalci. Za okoliške prebivalce je srednje moteče naselje. Razen 1 montažne hiše je v celoti v območju stavbnega zemljišča, namenjenega za pozidavo. Kljub temu pa ima naselje le 2 zidani in 18 lesenih barak. V naselju bo potrebno še veliko urejanja, saj še zdaleč ne zagotavlja osnovnih sodobnih življenjskih standardov.

Ob potoku (Gotna vas) spada med manjša romska naselja v MO Novo mesto s približno 31 prebivalci. Za okoliške prebivalce je nemoteče naselje. Ima le 3 zidane, 2 montažni hiši in 4 lesene barake. Vzhodni del naselja (glavnina) je v lasti Romov, ki tam živijo, kar je pohvale vredno, saj sporov o lastnini ni.

Otočec, najmanjše naselje s približno 17 prebivalci, je za okoliške prebivalce kar moteče. Okoliške prebivalce najbolj moti prosjačenje otrok v bližini hotelskega naselja Otočec. Romsko naselje ima 5 zidanih hiš, 1 skupni zidani hlev in le 1 leseno barako. Južni del naselja (polovica) je v lasti Romov, ki tam živijo. Lastnik severnega dela naselja je Rimskokatoliška cerkev. Kljub temu sporov v zvezi s tem ni.

Stranska vas (Ruperč vrh), ki spada med manjša in bolj urejena naselja s približno 46 prebivalci, za okoliške prebivalce ni moteče naselje. Sestava prebivalstva je glede na aktivnost dokaj pestra, od vzornih podjetnikov do socialnih problemov. V naselju je 8 zidanih stanovanjskih hiš, 4 montažne in 4 barake. Tukaj je bilo Romom ponujeno, da lahko svoja zemljišča odkupijo, toda zaenkrat se za to ne odločajo.

Šmihel (Pot v gaj) spada med srednje velika naselja z najbolj urejeno komunalno infrastrukturo. V naselju živi približno 114 prebivalcev. Naselje je vzor sožitja med krajanji Šmihela in Romi, ki s svojimi predstavniki aktivno sodelujejo pri skupni politiki urejanja Krajevne skupnosti Šmihel. Vsako leto je organizirano srečanje krajanov Šmihela in Romov v samem romskem naselju Šmihel, kar daje upanje, da pot k sožitju obstaja in je realna. Vsekakor pa ima za tak uspeh največje zasluge karizmatični romski podjetnik Bojan Tudija, ki je k začetku sožitja močno prispeval s svojo aktivno participacijo.

Sestava prebivalstva je glede na aktivnost dokaj pestra, od vzornih podjetnikov do brezposelnih. V naselju je 9 zidanih stanovanjskih hiš, 11 lesenih hiš, 8 manjših stanovanj s skupnimi sanitarijami in le 2 baraki. V kolikor bo možno pridobiti sredstva iz državnih virov, se bo zgradila kontejnerska stavba z urejenimi sanitarijami in ustreznimi pogoji bivanja.

Naselje leži v celoti v območju stavbnega zemljišča, razen 1 hiše, ki je trenutno še črna gradnja. Večji del zemljišča je v lasti Romov, predvsem tistih, ki živijo v hišah (Janez Doltar, Višji svetovalec za romsko problematiko v MO Novo mesto, pogovor).

1.4.4 Romi v številkah: statistični podatki o številu Romov

Ker so uradni podatki o številu Romov v posameznih državah zelo nezanesljivi, se ti podatki dopolnjujejo z neuradnimi viri in ocenami. Skupno število Romov naj bi se v Evropi gibalo med 10 in 15 milijonov. Države z največjim številom Romov so: Romunija (1.800.000 do 2.500.000), Bolgarija (700.000 do 800.000), Španija (650.000 do 800.000), Madžarska (550.000 do 600.000), Slovaška (480.000 do 520.000), Srbija in Črna gora (400.000 do 450.000), Turčija (300.000 do 500.000), Češka (250.000 do 300.000), Francija (280.000 do 340.000), Makedonija (220.000 do 260.000), Grčija (160.000 do 200.000), Nemčija (110.000 do 130.000).

Romi so v nekaterih zahodnoevropskih državah ohranili nomadski način življenja, zato se v strokovni literaturi zanje še vedno pojavljajo izrazi Cigan, Potujoč, Rom. V teh državah je delo usmerjeno k zagotavljanju dovolj mest za kampiranje in k fleksibilnemu načinu šolanja. V državah Vzhodne in Jugovzhodne Evrope živijo predvsem stalno naseljeni Romi. V teh državah so sprejeli programe za integracijo Romov in za izboljšanje njihovega položaja. V teh programih so projekti, ukrepi za izboljšanje socialno-ekonomskega položaja Romov, za odpravo kršitev pravic, diskriminacije in rasnega nasilja. Vse to so bile zahteve Evropske unije, da se preverja in doseže raven uresničevanja človekovih pravic. Toda kljub temu Romi v veliki večini živijo na robu revščine, lakote in preživetja (Klopčič 2007: 35). Ko pogledamo podatke za Slovenijo, ugotovimo, da se podatki o številu Romov v popisih prebivalstva povečuje:

Leto	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Število Romov	1663	158	951	1393	2259	3246

Tabela 1: Število Romov po letih

Po zadnjih podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 lahko vidimo, da se je za pripadnike romske narodnosti opredelilo 3246 prebivalcev, 3834 oseb pa je navedlo romski jezik za materni jezik. Po podatkih iz popisa prebivalstva leta 2002 je število Romov po krajih najvišje v Mariboru (613), Novem mestu (562), Murski Soboti (439), Ljubljani (218), Puconcih (137), Kočevju (127). Centri za socialno delo kažejo drugačno sliko. V letu 2003 naj bi po njihovih podatkih v Sloveniji živel 6264 Romov, leta 2004 pa naj bi po podatkih občin, v katerih so Romi zgodovinsko naseljeni, v njih živel 6448 pripadnikov romske etnične

skupnosti. Kljub uradnim številkam ob popisu prebivalstva iz leta 2002 Urad za narodnosti ocenjuje, da po neuradnih podatkih živi v Sloveniji od 7000 do 10000 Romov. V Sloveniji so v večjem številu naseljeni zlasti v Prekmurju, Dolenjski in Beli krajini. Največji del tradicionalno naseljenih Romov živi v Prekmurju v občini Murska Sobota in v okolici Novega mesta na Dolenjskem

(<http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/IzrednaGradivo3.pdf>).

Če primerjamo starostno strukturo Romov, opazimo bistvene razlike v primerjavi s starostno strukturo ostalega prebivalstva. Enak delež primerjanih skupin je le v starostni skupini od 18 do 45 let (Romi: 40,7 %, ostali prebivalci: 41,2 %). Pri deležu otrok v starosti do 15 let je pri Romih kar 40,3 %, medtem ko pri ostalih prebivalcih 17,3 %. Velika razlika je tudi pri deležu mladostnikov med 15. do 18. letom. Pri Romih jih je 8 %, pri ostalih prebivalcih pa 4,2 %. Največja razlika pa je pri starejših nad 65 let, kjer to starost doseže samo 1,7 % Romov, medtem ko pri ostalih prebivalcih kar 13 % (<http://www.stat.si/>).

Mestna občina Novo mesto je od leta 1984 sama zbirala podatke o številu Romov. Ti podatki služijo kot poročilo o zelo velikem povečevanju števila Romov v občini. Iz tabele je razvidno, da se je število Romov v razdobju 27 let, od 1984 do 2011, povečalo za 125 %. Vsekakor je povečevanje posledica visoke natalitete, ki se kaže v številnih družinah, in zelo zgodnjega rojevanja deklet, kar je del romske kulture. Najvišja nataliteta je v naseljih Žabjak in Brezje, saj se je število Romov v teh dveh naseljih, ki v bistvu tvorita eno celoto, v 27 letih povečala za 2,79-krat, kar je skrb vzbujajoče. Tam, kjer je nataliteta manjša, npr. na Ruperč vrhu, je to posledica predvsem drugačne miselnosti, saj je v teh naseljih tudi največji odstotek zaposlenih (Janez Doltar, Višji svetovalec za romsko problematiko v MO Novo mesto, pogovor).

<i>NASELJE</i>	<i>1984</i>	<i>1995</i>	<i>1997</i>	<i>2003</i>	<i>2006</i>	<i>2008</i>	<i>2011</i>
Žabjak in Brezje	214	309	373	446	452	535	598
Šmihel	50	72	87	99	112	114	107
Jedinščica (Regrča v.)	42	55	73	70	73	67	52
Ruperč vrh-Stranska vas	42	58	66	65	45	46	65
Otočec	21	24	25	17	22	17	23
Gotna vas	18	19	23	31	27	31	38
Novo mesto	0	0	12	18	17	18	12
Graben	10	11	15	14	9	8	0

SKUPAJ MONM	397	548	674	760	757	836	895
--------------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------

Tabela 2: Romska naselja v Mestni občini Novo mesto

1.4.5 Intervju z novomeško romsko svetnico Duško Balažek

Ravno v Novem mestu je pred leti na Ustavnem sodišču sprožil spor predstavnik Romov Rajko Šajnovič. Spor je prisilil vlado in parlament k ureditvi, ki zagotavlja politično participacijo in uveljavljanje ustavnih pravic Romov na lokalni ravni. Pomemben korak v smeri večje participacije Romov v javnem življenju je bil narejen leta 2002 z dopolnitvami Zakona o lokalni samoupravi. Ta zakon, ki temelji na odločitvi Ustavnega sodišča, določa 20 občin, v katerih mora biti romskim skupnostim zagotovljena pravica, da na lokalnih volitvah izvolijo svojega občinskega svetnika. Tako je bilo leta 2002 prvič izvoljeno v občinske svete 14 romskih svetnikov.

V okviru raziskovanja za diplomsko nalogo sem izvedel intervju z go. Duško Balažek, ki je novomeška romska svetnica. Pogovarjala sva se o njenem delu, kako vidi romsko problematiko, mlade ...

Kaj je vaše delo romske svetnice?

Romska skupnost s svojim članom v svetu odloča in sprejema določene sklepe ne samo o romski problematiki, temveč na splošno o vseh zadevah, ki se dogajajo v Novem mestu in so v pristojnosti občinskega sveta: proračun, finance itd.

Izvolijo me lahko predstavniki romske skupnosti, ki se opredelijo, da so Romi. Ker jaz nisem Romkinja, sem se morala opredeliti in podpisati pristopno izjavo, da vstopam v romsko skupnost. Na začetku so moji kandidaturi nasprotovali. Ne novomeška romska skupnost, ampak širša romska skupnost ravno zaradi bojazni, ker sem prišla na ta položaj iz vrst slovenske narodnosti. Moja sreča pa je bila ta, da sem zrasla v neposredni bližini romskega naselja, neposredno med Romi, ker so živeli zelo blizu vasi, kjer sem živel. Zaradi tega aktivno obvladam romski jezik, poznam njihovo mentaliteto, govorim njihov jezik, kot sem že omenila, ga vsakodnevno tudi uporabljam v službi in tudi v zasebnem življenju. Bojazen je bila, da bom imela neko svoje politično prepričanje, ki se bo pokazalo v delovanju proti samim Romom, ker nisem rojena Romkinja. Verjemite mi, da sem se morala zelo potruditi, da sem vsem dokazala, da ni moj namen škodovati Romom, temveč jim pomagati, jih nekako

potegniti iz te bede, v kateri živijo. Danes me pa ljudje razumejo, me podpirajo, resnično si štejem v čast, da so me sprejeli in to ne samo domači Romi, kajti oni so me sprejeli že kot majhno. Meni npr. nikoli niso rekli gađi, kar označuje človeka, ki ni Rom, je civil, kot Romi radi rečejo. Zanje sem vedno bila Romkinja.

Moram reči, da sem dokazala, da je moj način dela drugačen, kot je bil način dela drugih romskih svetnikov. Kljub vsemu spoštovanju do njih, ki ga imam, moram reči, da so na žalost bili polpismeni ali nepismeni. Seveda, če pa hočeš biti aktiven v politični in javni sceni, moraš vedeti, o čem teče pogovor, o čem teče debata, zato so ti svetniki večkrat zapuščali sestanke, ker enostavno niso razumeli, o čem teče beseda. Vemo tudi, da je na teh sestankih jezik zelo uraden in so zato imeli pri tem velike težave. Zavedati se moramo, da se na sejah, sestankih glasuje. In glas romske svetnice je glas, ki ima za sabo celotno romsko skupnost, katera sloni na meni, kar velikokrat ni enostavno. Moram pa reči, da imam srečo, da imam dobro ekipo in sodelavce tudi na mestni občini. Naš Janez (Janez Doltar, višji svetovalec za romsko problematiko v MO Novo mesto) aktivno dela in je tudi zaposlen na romski problematiki. Midva skupaj sodelujeva in tudi marsikatero stvar dnevno predebatirava. Tudi, ko je potrebno, mi rečemo, »athok« akcije narediti, je vedno zraven. Seveda pa tudi dolgoročno načrtujeva. Na občini sva to midva, vključno z njegovimi nadrejenimi, vključno z županom. Janez mi je res desna roka. Želiva si, da bi lahko naredila še več, toda vse se začne in konča pri denarju. Za romsko problematiko je premalo denarja. Vsaj 7-krat več denarja bi bilo potrebno, da bi lahko delali vse projekte, ki si jih zastavimo. Tudi v okviru romske skupnosti se dobivamo in ravno v ta namen smo ustanovili Zvezo Romov za Dolenjsko, ki je višji organ od položaja svetnice. Omeniti moram še, da sem delovala tudi v Svetu romske skupnosti, kjer pa sem odkrila več nepravilnosti, zaradi katerih tudi nisem bila ponovno izvoljena. Tam se pretaka veliko denarja in moram reči, da dolenjski Romi niso od tega dobili skoraj nič. Večina denarja je šla vedno za Prekmurje, v njihovo naselje Pušča, s katerim se tako zelo hvalijo. Za nas pa ni ostalo nič in zato smo na to tudi opozorili in se še sedaj borimo, da bi nekaj sredstev razdelili tudi nam. Decembra smo, kot sem omenila, ustanovili Zvezo Romov za Dolenjsko, da lahko kandidiramo na različnih projektih, da tako poskušamo pridobiti kakšna sredstva.

V javnosti se s ponosom predstavljam kot Rominja. Še vedno pa je potrebno veliko delati z našimi ljudmi, jih osveščati, jih socializirati. Ogromno dela posvečam tudi ženskam, kjer se že vidijo lepi rezultati. Ženske so bile vedno v družini, v podrejenem položaju. Vse to se spreminja; rade se sestajamo. Počasi se družinska razmerja postavljajo na glavo. Rominje so

postale bolj samozavestne. Delajo vozniške izpite, tudi že prijavljajo družinsko nasilje, odločajo o številu otrok, vedo, da imajo možnost obiska ginekologa, zdravnika. Dejstvo je, da tam, kjer so najbolj revni, kjer nimajo elektrike, kanalizacije, vode, imajo še vedno največ otrok, povprečje štiri, pet. Tam, kjer ni take revščine, pa imajo povprečno dva, tri otroke. Ravno te dni imamo družino, ki pričakuje svojega desetega otroka. Veste, ostale ženske se kar za glavo držijo, češ kaj ji je, kaj bo s toliko otroki. Tu se vidi ta napredek.

Na svojo pobudo sem si izborila, da prostovoljno, po moji redni službi od treh do šestih opravljam delo v »romski« pisarni na občini, kjer imam svoje uradne ure, ki so namenjene ljudem, da pridejo do mene, me kaj vprašajo, povejo. Sredo sem si izbrala zato, ker so tudi ostali uradi ob sredah dlje odprti, če moram kaj poklicati, se s kom povezati, npr. s centrom za socialno delo. Romi vedo, da sem tukaj, zato se večkrat obrnejo name z različnimi prošnjami za kakšno pomoč. Dopoldne pa sem zaposlena v vrtcu v romskem naselju, kjer se ne morem ukvarjati s temi zadevami, zato sem hvaležna županu in direktorju občinske uprave, da sta mi omogočila prostor, kjer lahko to opravljam. Poudarjam, jaz za to delo ne dobivam nobenega plačila, to je moje volontersko delo.

V popoldanskem času, med vikendi grem tudi na teren, se pogovarjam z Romi in potem prenesem vse informacije. To je moj prispevek, da ljudje vidijo, da se trudim zanje, in to ne za denar. Moram poudariti, da tega prej romski svetniki niso počeli, ideja o uradnih urah je zrasla v moji glavi, ko sem videla, da v dopoldanskem času, ko sem v službi med otroki, ne morem razmišljati o politiki. Rekla sem si, da ljudje morajo imeti priložnost priti do mene, mi povedati svoje probleme. Moja prioriteta je, da pomagam invalidom, da poskrbim za starejše Rome. Povezana sem z dobrodelnimi organizacijami, kot sta Karitas, Rdeči križ, s Centrom za socialno delo.

Kakšne odnose imate s Centrom za socialno delo?

Že dolgo let sva z gospodom Jevškom, ki dela na romski problematiki, v dobrih odnosih. Njegovo področje so družinska, socialna razmerja od novorojenčka do samega pogreba. Njegovo področje so tudi mladostniki prestopniki, ki jih obiskuje v prevzgojnih zavodih, hodi tudi k obsojencem na Dob. Velikokrat narediva, premakneva kakšno stvar, ko drugi rečejo, da je nemogoče. Usedevala se za mizo in si rečeva, da se bo nekaj pa le dalo storiti. In ponavadi

res uspeva. Bolj strogo pa je področje dodeljevanja socialnih pomoči, kjer je zaposlen drug gospod, ki se mora natančno držati zakonskih osnov in preko tega ne more iti.

Kakšen je vaš odnos do ljudi in obratno sedaj, ko ste v vlogi romske svetnice?

Moj odnos do Slovencev se ni spremenil, vendar se je njihov do mene. Toda ne v zasebnem življenju, ampak na javnem, političnem področju. To vidim, ko prebiram razne lokalne medije in njihove prispevke. Tukaj moram omeniti lokalni Radio Krka, ki je najbolj nastrojen proti Romom, romski skupnosti in tudi meni kot romski svetnici. Vložila sem že 3 kazenske ovadbe zoper odgovorne na radiu, ker so kršili moralni kodeks, novinarsko etiko, pojavljali se je sovražni govor, žaljivi komentarji. Šlo je tako daleč, da sem čutila, da moram vso to stvar zaječiti. Odkrili so avtorje prispevkov, ki so bili kaznovani na sodišču, toda zgodba se bo še vlekla, saj me čaka še sojenje in soočenje z vodilnimi na radiu. Med drugim so se pojavila tudi ustrahovanja, ko so mi pred hišo prerezali gume na avtu, mi napisali grozilno pismo, v katerem so mi grozili glede varnosti otrok, predlagali, naj odpeljem vse Rome v Murgle. V javnosti sem povedala, da se ne bojim teh ustrahovanj, nasprotno, dajo mi še večjo moč, da se postavim ne samo zase, temveč za celo romsko skupnost.

Jaz danes živim že dobrih 27 let izven romske skupnosti, v urbanem naselju v središču Novega mesta. Živim v ulici, kjer živi mnogo izobraženih ljudi, ki me podpirajo v teh mojih prizadevanjih. Spoštujejo mojo družino, moja otroka. Se pa vsakodnevno srečujem z mojimi prijatelji iz otroštva v romskem naselju v Šmihelu, kjer spijemo kakšno kavico, poklepetamo. Tu imam najboljšo prijateljico že od otroštva, ki je rasla v mešani družini. Njen oče je bil iz Bosne, mama pa je Romkinja. Tako sem se jaz v otroštvu naučila romskega jezika, ko sva se družili in še danes so najine vezi tako povezane, da sva nekako neločljivi.

Kako rešujete romsko problematiko, na čem delate?

Naslednji teden se dobimo z ministrom Bogovičem zaradi ureditve Žabjaka. Mi pritiskamo, da se mora Žabjak legalizirati, da se umesti v prostorski načrt. S tem želimo, da bi Romi začeli legalno graditi hiše z našo, občinsko pomočjo predvsem v smislu, da bi pospešili pridobitve gradbenega dovoljenja. Da jih usmerjamo, kam morajo hoditi po papirje. Sama zemljišča ne bodo zastonj, ne bodo zelo draga, ampak neko ceno pa bodo imela. Načrtujemo, da bi si vsak Rom lahko kupil enako veliko zemljišče, da se ne bodo delale kaste. Nočemo, da pride do razslojevanja med njimi še na tem področju, zato smo za to, da imajo vsi enako.

Ena veja je tudi socialno podjetništvo, na katero pritiskamo zadnje čase. Potrebno je razumeti, da ne smemo Romov zapirati v tovarne, nuditi jim moramo delo, ki se opravlja zunaj. Ideja je, da bi se povezali z gozdnim gospodarstvom. Sedaj so popularni t. i. sekanci za kurjavo in tako bi zaposlili Rome, da pobirajo v gozdu ostanke za sekance. To bi bila zaposlitev, zavarovanje, kasneje redna zaposlitev. Tako lahko kasneje dobijo tudi kredit, da si lahko uredijo hišo. Ta krog se mora skleniti. Priložnost vidimo tudi v samozaposlitvi, predelavi raznih odpadkov. Računamo, da bodo Romi zaposlovali Rome, ko se bodo odprla samostojna podjetja za predelavo. Prvi poskusi tega zaposlovanja že tečejo.

Veliko delamo na informiranju. Postavili smo novo spletno stran romski odmevi (<http://www.romskiodmevi.si/>). Vse, kar je povezano s tematiko, problematiko Romov na Dolenjskem, Kočevskem, v Posavju, je na tej strani, le od kriminala smo se distancirali. Predvsem zaradi tega, ker drugi mediji še preveč pišejo o tem. Je zelo obiskana spletna stran, kar me zelo veseli. Vse je že tudi pripravljeno za izdajo romskega časopisa Sožitje, ki bo izdano v naslednjih dneh. Pri tem smo tudi samozaposlili enega Roma. Decembra smo natisnili prvo poskusno številko, ki je bila razgrabljena, zato smo se odločili, da bo sedaj časopis izhajal mesečno, kajti gradiva je ogromno. Ciljna skupina so Romi, ker vsi nimajo elektrike, računalnikov, nimajo dostopa do spleta, zato bomo izdajali tudi časopis. Izkoristiti moramo vse oblike informiranja, da jih preko tega socializiramo, vključimo v lokalno skupnost.

Moramo pa se zavedati, da je na Dolenjskem 40 let zamujenega dela. To se čez noč ne da spremeniti. Vsi pričakujejo, da se bodo spremembe zgodile takoj. Če pa bi se delalo tako, kot se dela zadnji 2 leti, si pa upam trditi, da bi bili celo bolj urejeni, kot so naši severni kolegi v Prekmurju.

Kako vidite situacijo mladih Romov na Dolenjskem?

Tukaj je velika praznina in luknja. Opozarjam in opozarjam, da nihče ne dela z najstniki. Včasih smo imeli romsko folklorno skupino, ki smo jo vodili, in to kar dobrih 8 let. Tako smo povezali vse najstnike iz večjih romskih naselij. Res dobre vezi so se tkale tedaj. Cilj pa je bil, da se nekdo ukvarja z njimi v popoldanskem času, in to nam je uspevalo. V okviru tega smo imeli tudi kuharske tečaje, ki so bili dobro obiskani. Ko sem se poročila, nisem mogla več

toliko časa posvečati skupini. Bili so poskusi, da bi jo ohranili, toda do tega ni prišlo. Sedaj pa se res čuti praznina, predvsem z mladimi od 13. do 16. leta se nihče ne ukvarja. V tem obdobju naredijo največ neumnosti, tatvin, raznoraznih prekrškov. Dogovarjamo se, da bi letos postavili nogometno igrišče, mogoče kakšen koš na igrišču v Žabjaku in nekoga dobili, da bi se z njimi ukvarjal, bral žogo in jim zraven še kaj pametnega povedal. Oni so vodljivi; ko se te navadijo, te bodo poslušali in naredili marsikaj. Toda ni nobenega mentorja, ki bi se z njimi ukvarjal. Z najstniki se da delati, lahko so še taki prestopniki, huligani, poudarjam, z njimi se da delati. Dobiti bi bilo potrebno kakšnega prostovoljca, tudi sredstva bi se našla. Romi so dobri športniki. Svoj čas so igrali tudi nogomet v nogometni ligi. Tukaj je še veliko prostora za napredek. Nobenemu ni všeč, da niso aktivni, da se samo vozijo z avtomobili gor in dol po mestu, iščejo težave. Toda tega ne more narediti en sam človek, zato v Zvezi širimo ekipo, tudi za športno področje bo zadolžen človek, ki bo to urejal. Za projekte je malo denarja. Toda trudimo se, da izpeljemo projekte s prostovoljnim delom. Kajti vse to, kar sem naštel, kar imamo v načrtu, je v dobrobit romske in pa tudi lokalne skupnosti.

Izobraževanje mladih Romov pa je tudi poglavje zase. Kot vemo, se je nekaj let nazaj največ govorilo o OŠ Bršljin, kjer imajo sedaj nivojski pouk. Sem hodijo otroci iz Žabjaka. Mi delamo na tem, da bi jih malo razselili po drugih šolah, s tem da bi moral biti urejen prevoz, kajti na tej šoli je preveč Romov, skoncentrirani so in potem ne ubogajo, se ne učijo. Pojavljajo se večje skupine, ki se upirajo, ne ubogajo.

Dejstvo je, da je največja težava pri Romih ravno preskok iz osnovne v srednjo šolo. Zato tudi tega ni veliko, kajti ko pridejo iz osnovne šole, se nihče več ne ukvarja z njimi, postanejo le številke. V popoldanskem času prihajajo v naselje člani Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto, ki v več skupinah osnovnošolcem romskega rodu nudijo učno pomoč, se učijo, pomagajo pri nalogah, pripravljajo razne delavnice od ponedeljka do petka. Toda potem, ko se vpišejo na srednjo šolo, ostanejo sami. Po svojih pogovorih z mladostniki, ki so se izpisali, niso hoteli hoditi v srednjo šolo, sem razbrala, da ni ustrezne podpore na samih šolah. Zavedati se moramo, da imajo manjši obseg znanja kot drugi učenci, problem je še vedno velikokrat jezik. Tukaj želim predvsem to, da bi šole nudile kakšno strokovno pomoč, učno pomoč na sami šoli. Včasih se najde kakšen profesor, ki je izrazito nastrojen proti Romom in potem si predstavljate, kako je težko dobiti pozitivno oceno. Seveda potem obupajo, jih čisto razumem. Večinoma že ob semestru, ko si naberejo nekaj negativnih ocen. Nekdo bi moral te otroke voditi, jih spremljati. V mislih sem imela koordinatorja, ki bi te

otroke nadzoroval, se dogovarjal s starši, šel po potrebi v šolo; da bi ena oseba imela pokrit krog informacij med dijakom, šolo in starši. Prvo in drugo leto je najtežje in tukaj je najpomembnejše, da se najde skupni jezik pomoči, dogovora in razumevanja.

Sem pa izredno ponosna na nekaj Romov, ki so vpisani v srednje šole. Nekaj deklet se izobražuje za vzgojiteljice, nekaj fantov imamo na tehničnih šolah. Imamo predlog, da bi motivirali te naše srednješolce, da bi se ustanovil fond, iz katerega bi se črpala sredstva, da bi jim dajali štipendije, denarno pomoč za nakup učbenikov. Tako bi jim izkazali podporo, jih motivirali, da bi se malce več vpisovali v srednje šole.

Sama pa opažam, da se je razmišljanje mladih Romov zelo spremenilo v primerjavi z razmišljanjem njihovih staršev, babic. Če navedem primer mladih Romkinj, ki nosijo hlače. Tega si v moji mladosti nismo predstavljali. Tako se vidi tudi »nova« doba, ki prihaja. Danes ne bojo več oblekle širokih kril. Ni denarja, da bi oblekle to.

2. PROBLEM

Kot meščan Novega mesta sem vpet v romsko problematiko že praktično celo svoje življenje. Priznam, da se kot mlajši srednješolec z Romi nisem pretirano ukvarjal. Jasno je bilo, da so oni krivi za vse težave, ki so se pojavile v občini. Predsodki, obtoževanja so bila del mene in moje družbe, dokler nisem prišel na fakulteto, kjer se je začela moja druga pot.

Že v prvem letniku smo se večkrat srečali s temo Romov in takrat se je vedno razvnela burna razprava. Spominjam se, da se mi je zdelo, da me nihče ne razume, razen sošolke, ki je živela v Novem mestu. Z njo sva se večkrat strinjala v najinih komentarjih, češ da je lahko biti pameten, ko pa ne živiš z njimi. Priznati moram, da ko se spominjam svojih predsodkov, se kar malo zamislim, toda po drugi strani sem vesel, da sem jih imel možnost izraziti, se soočiti z njimi, jih poglobljeno raziskati, se jih zavedati, se učiti iz njih in iti preko njih. Veliko ljudi nikoli ne razišče svojih predsodkov, zato bom vedno hvaležen, da sem imel možnost študirati na Fakulteti za socialno delo.

Na praksi na Centru za socialno delo Ljubljana Šiška sem se v letu 2011 seznanil z družino Strojan, ki je naseljena v Rojah. Takrat se je začela večja zavzetost za rešitev njihovega problema in sam sem imel srečo, da sem ravno v tistem času opravljal prakso. Takrat sem se odločil, da hočem pisati diplomsko nalogo na temo Romov. Hotel sem se vrniti v svoja mlajša leta in raziskati mnenje mojih mlajših vrstnikov, njihovih pogledih na stanje v MO Novo mesto. Zanimalo me je, ali bodo razlike v mišljenju glede na težavnost šolskega programa, zato sem tudi obiskal dijake gimnazijskega in poklicnega programa.

Dejstvo je, da je med prebivalci Novega mesta in Romi veliko trenj, ki so tudi v javnosti dobro slišana. Hotel sem raziskati, kje se mladostniki srečujejo z Romi, kakšne so njihove izkušnje z njimi. Zanimalo me je, kakšno je mnenje njihovih staršev in kako le-to vpliva nanje. Hotel sem izvedeti tudi, kdo se v MO Novo mesto ukvarja z njimi in ali obstaja kdo, na koga se lahko Romi kot etnična manjšina obrnejo.

Postavil sem naslednje hipoteze:

- Predvidevam, da bodo razlike v mnenju dijakov poklicnega in gimnazijskega programa.
- Predvidevam, da bodo otroci bolj izobraženih staršev tolerantnejši do Romov.

- Predvidevam, da so tisti dijaki, ki so bolj seznanjeni z romsko problematiko v MO Novo mesto, tolerantnejši do Romov.
- Predvidevam, da so tisti anketiranci, ki osebno poznajo kakšnega Roma, strpnejši do Romov.
- Predvidevam, da imajo tisti, ki osebno poznajo kakšnega Roma, boljše izkušnje z Romi.

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedel, je kvantitativna, ker sem zbiral podatke s pomočjo ankete. Pri kvantitativnih metodah gre po večini za podatke, ki so v numeričnih oblikah. Tudi tam, kjer podatki niso numerični, se ponavadi ti podatki šifrirajo s številko. Moja raziskava je tudi deskriptivna oz. opisna, saj je njen namen količinsko opredeliti, oceniti značilnosti preučevanega pojava ali ugotoviti obstoj in jakost zveze med dvema ali več pojavi.

3.2 Merski inštrumenti in viri podatkov

Merski inštrument je anketni vprašalnik, ki je obsegal 19 vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Bil je anonimen, ker se dijaki na vprašalnik niso podpisali, in menim, da je to pripomoglo k večji iskrenosti samih odgovorov. Vprašalnik zajema vprašanja o spolu, izkušnjah z Romi, romski problematiki, največjem romskem naselju Žabjak, splošnem pogledu na Rome v MO Novo mesto, predlogom za reševanje problematike.

Anketni vprašalnik je sestavljen iz dveh sklopov. V prvem sklopu so zajeta vprašanja o izkušnjah z Romi, kako so jih spoznali, asociacije na besedo Rom, ocenitev bivanjskih razmer v Žabjaku. Ta vprašanja so bila odprtega tipa; dijaki so se lahko poljubno razpisali in napisali svoje občutke, mnenje. Zaradi lažje obdelave podatkov sem vse odgovore razdelil v 5 kategorij. V drugem sklopu so bile trditve in dijaki so morali izraziti svoje stališče s petstopenjsko lestvico:

1 (sploh se ne strinjam), 2 (se ne strinjam), 3 (se niti strinjam niti ne strinjam), 4 (se strinjam), 5 (močno se strinjam).

V anketnem vprašalniku sem spraševal tudi po izobrazbi obeh staršev. Razlog, zakaj sem hotel izvedeti izobrazbo staršev dijakov, je bil ta, da sem hotel primerjati, kakšen vpliv ima mnenje staršev na mnenje njihovih otrok. Izvedeti sem hotel, če obstaja kakšna povezava med izobrazbo in mnenju o Romih.

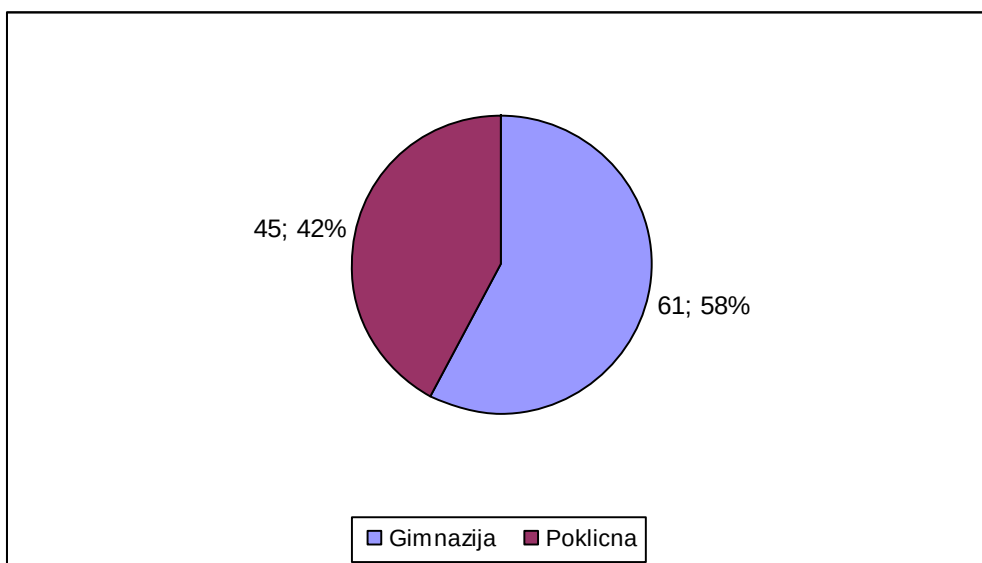
Viri podatkov so bili dijaki in dijakinje Gimnazije Novo mesto in dijaki in dijakinje Ekonomske šole Novo mesto, programa trgovec.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo v moji raziskavi predstavljajo dijaki in dijakinje, ki obiskujejo srednješolske izobraževalne ustanove v MO Novo mesto. V vzorec sem vzel Gimnazijo Novo mesto s splošnim gimnazijskim izobraževalnim programom in Ekonomsko šolo Novo mesto s poklicnim izobraževalnim programom trgovec. V raziskavo je bilo skupaj vključenih 106 mladostnikov. 61 anket sem opravil v gimnazijskem programu in 45 v poklicnem programu.

Za vzorec sem se odločil vzeti srednje šole, ki ponujajo program gimnazijskega izobraževanja in program poklicnega izobraževanja. Vzrok za izbiro Gimnazije Novo mesto in Ekonomske šole Novo mesto je bil enostaven. Ekonomsko šolo Novo mesto sem tudi sam obiskoval in sem poznal zaposlene, kar je pripomoglo k lažjemu dostopu, na gimnaziji pa imam zaposleno teto, ki mi je pomagala pri dostopu do mladostnikov in mi odstopila čas za anketiranje. V vzorec sem zajel dijake vseh letnikov, kajti hotel sem pridobiti mnenje dijakov vseh starosti.

Rezultatov ne moremo posplošiti na celotno populacijo dijakov v Sloveniji, saj sem bil krajevno omejen. Rezultate vzorca lahko posplošim na populacijo vseh dijakov, ki obiskujejo srednješolske programe v MO Novo mesto.

Grafikon 1: Struktura anketirancev po izobraževalnih programih

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbiral s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je zajemal 19 vprašanj odprtega in zaprtega tipa.

Zbiranje podatkov je potekalo na 2 srednjih šolah: Gimnaziji Novo mesto in Ekonomski šoli Novo mesto. Na vsaki izmed naštetih šol sem razdelil anketne vprašalnike po vseh letnikih. Na Gimnaziji Novo mesto sem ankete vsakokrat delil med poukom kemije, ko mi je Janja Pust odstopila uvodni del ure za izpolnjevanje anket. Vsem dijakom sem pred reševanjem anketnih vprašalnikov dal natančna navodila za reševanje le-teh. Nato sem jih razdelil vsakemu posebej. Za reševanje so potrebovali 15 minut. V gimnazijskem programu je bilo zajetih 61 mladostnikov. Na Ekonomski šoli Novo mesto sem bil dogovorjen s pedagoginjo Andrejo Petrovič, ki mi je omogočila informacije in dostop do profesorjev, ki poučujejo v programu trgovec. Skupaj sva odšla v zbornico, kjer sva naključno izbrala 3 profesorje, ki so bili pripravljeni med svojo uro razdeliti anketne vprašalnike. Vsak profesor je zajel drug letnik. Pojasnil sem jim navodila za izpolnjevanje anketnih vprašalnikov. Sama navodila sem jim tudi napisal, tako da ni bilo težav. Se je pa pojavil problem pri odprtem tipu vprašanj, kjer se je pri nekaterih dijakih pokazalo nerazumevanje strokovnih oz. prevzetih besed. Odgovarjanje v slovenščini nekaterim, ki so še na začetku izobraževanja v programu trgovec,

predstavlja težavo. Zato so pri razlaganju vprašanj priskočile na pomoč profesorice in dijakom po potrebi še dodatno razložile kakšno vprašanje. V poklicnem programu je bilo zajetih 45 mladostnikov.

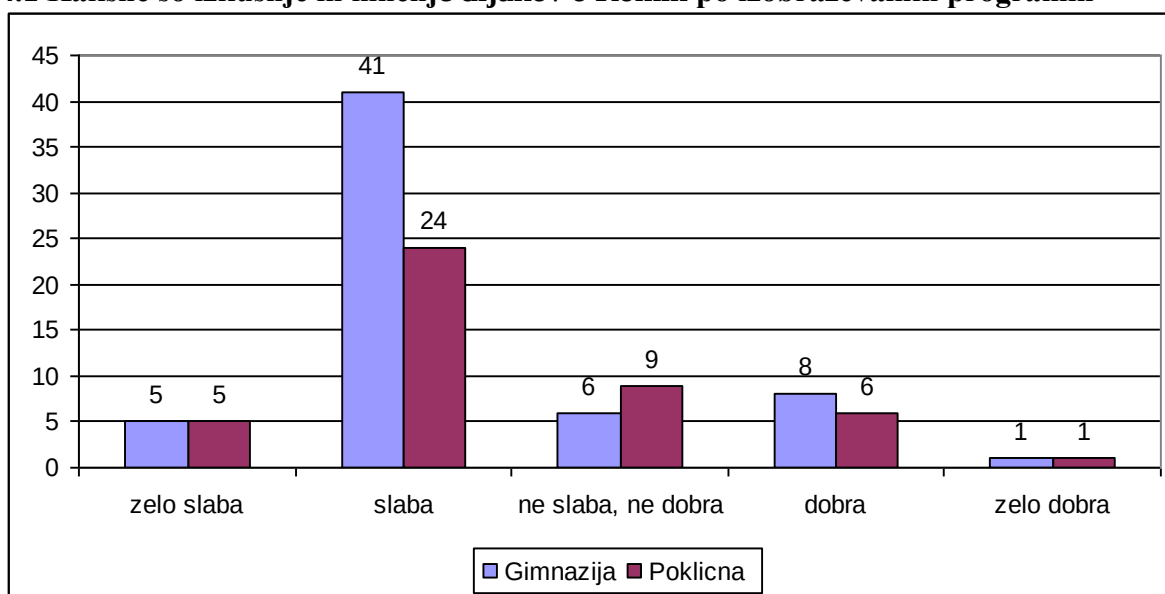
Vse anketiranje sem izvajal v dopoldanskem času v prostorih Gimnazije Novo mesto in Ekonomske šole Novo mesto. Z anketiranjem sem začel 12. novembra in končal 20. novembra 2012.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Vsi anketirani mladostniki so izpolnjevali anketo v pisni obliki. Vse odgovore, ki so jih zapisali, sem nato vnesel v računalniški program za statistično obdelavo podatkov SPSS. Vse anketne vprašalnike sem ločil po izobraževalnih programih, jih označil in tako vsakega posebej vnašal v program. Vse skupaj je bilo v računalnik vnesenih 106 anketnih vprašalnikov. Nepopolno izpolnjeni so bili 3, zato sem jih že v začetku izločil in jih nisem vnesel v računalnik. Vse skupaj sem nato obdelal v programu SPSS in nato obdelane podatke izvozil v program Microsoft Excel, s pomočjo katerega sem potem grafično prikazal podatke. Vse zbrane podatke sem prikazal v tabelah in grafih.

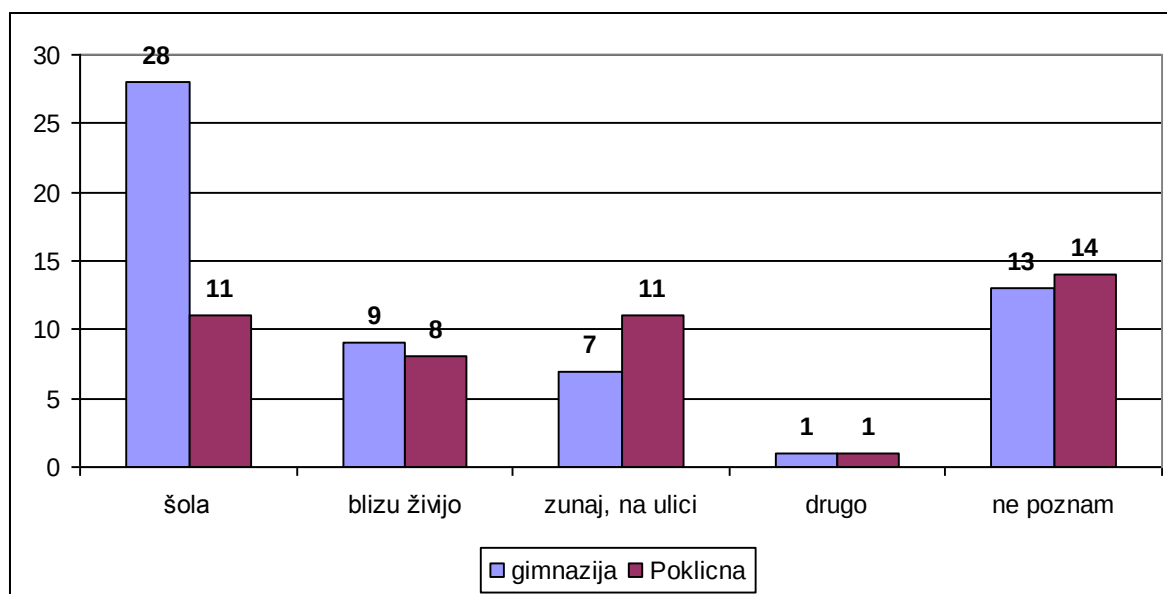
4. REZULTATI

4.1 Kakšne so izkušnje in mnenje dijakov o Romih po izobraževalnih programih

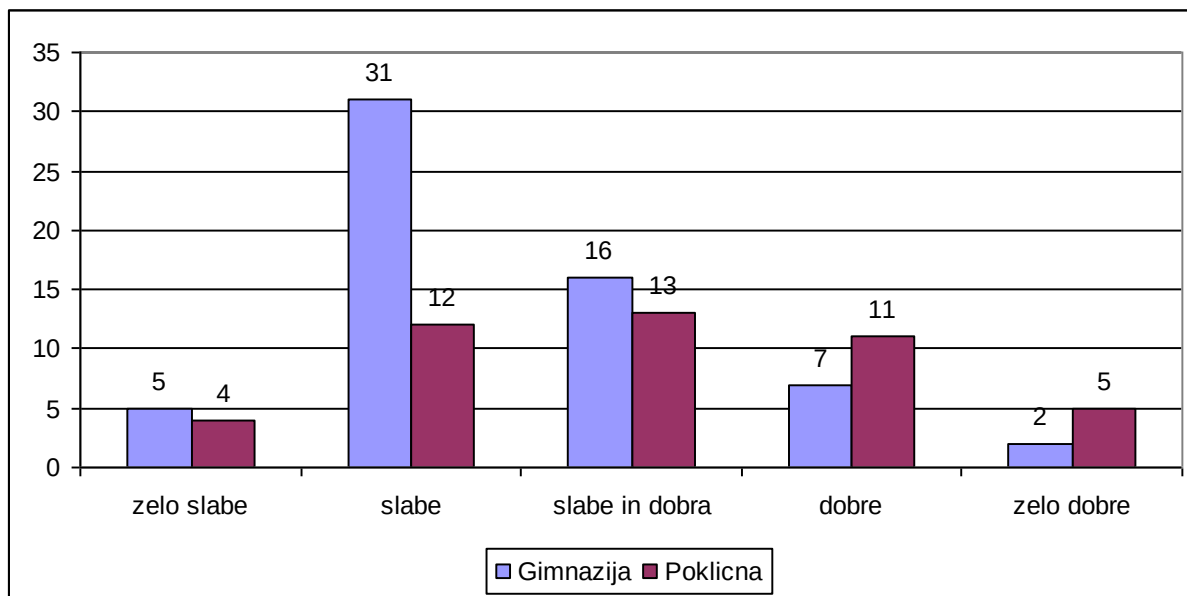
Grafikon 2: Prva asociacija na besedo Rom

Iz grafa 2 je razvidno, da imajo tako dijaki na gimnaziji kot dijaki na poklicni šoli v večini slabe prve asociacije na besedo Rom. Na gimnaziji je takih kar 67 % dijakov, medtem ko na poklicni šoli 53 %. Iz tega lahko sklepamo, da imajo dijaki, ki obiskujejo gimnazijske programe, slabše prve asociacije. Zaradi lažjega prikaza sem vse prejete odgovore razdelil v pet kategorij. Največkrat uporabljeni odgovori pri asociacijah o Romih so bili: strah, kriminal, cigani, pretepanje, agresivnost, problemi, manjšina. Glede na podatke lahko sklepam, da so si bili odgovori zelo enolični. Večinoma je opisane besede uporabljala skoraj večina anketirancev. Pozitivne odgovore (prva asociacija dobra ali zelo dobra) na zastavljeno vprašanje pa ima v obeh programih skoraj isti odstotek dijakov. V gimnazijskem programu 14,7 %, v poklicnem programu 15 %.

Grafikon 3: Na kakšen način so spoznali Rome

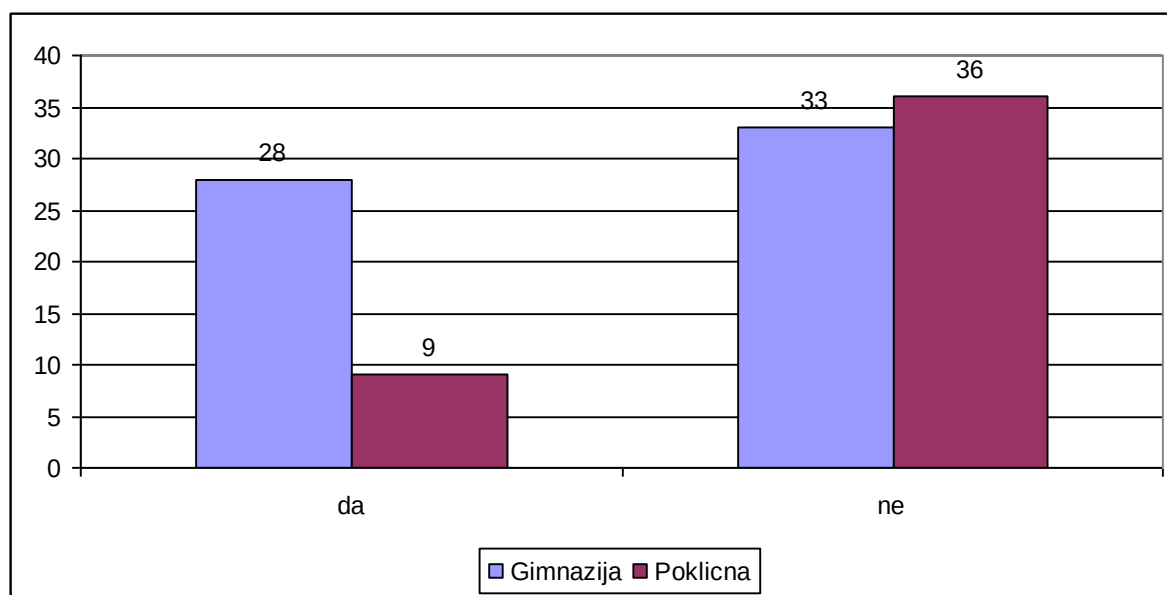
Rezultati pri tem vprašanju so se razlikovali. Med tem ko je skoraj polovica (45,9 %) anketirancev v gimnazijskem programu spoznala Rome v šoli, jih je na drugi strani v poklicnem izobraževalnem programu v šoli spoznala samo petina (24,9 %) anketirancev. Tako velik odstotek spoznavanja Romov v šoli pripisujem temu, da so Romi integrirani v osnovne šole po MO Novo mesto in se veliko dijakov in dijakinj z njimi sreča tam. Večina jih je napisala, da so bili njihovi sošolci. Veliko dijakov v poklicnem programu (24,9 %) pa je navedlo, da so spoznali Rome na novomeški avtobusni postaji, kjer je priljubljeno zbirališče mladih. Nekaj jih je navedlo tudi, da so jih spoznali, ko so se odšli med vikendom zabavat v kakšen, med mladimi priljubljen, gostinski lokal.

Grafikon 4: Kakšne so izkušnje z Romi

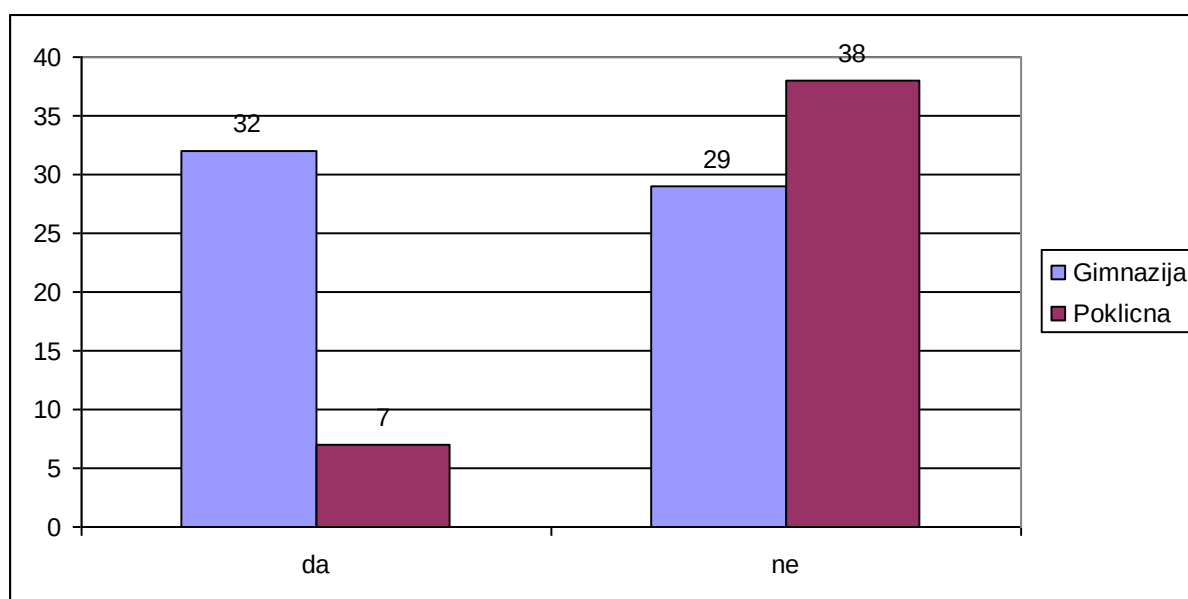
Na vprašanje, kakšne so izkušnje dijakov in dijakinj z Romi, sem dobil zanimive odgovore. Več kot polovica anketirancev (50,8 %) v gimnazijskem programu je ocenila svoje izkušnje kot slabe, medtem ko je v poklicnem programu kot slabe ocenilo 26,6 % dijakov. Vidimo, da imajo veliko več pozitivnih izkušenj dijaki v poklicnem programu (35,5 %), v gimnazijskem pa samo 14,7 %. Veliko odgovorov je v kategoriji slabe in dobre izkušnje, kajti veliko dijakov in dijakinj je napisalo, da so imeli dobre izkušnje, vedno pa se najde kakšna slaba, ki pokvari splošen vtis. Večina pozitivnih izkušenj z Romi izhaja že iz osnovnih šol, ko so jih anketiranci spoznali. Sklepam lahko, da so se v šoli dobro razumeli in so potem ta odnos ohranili tudi po končanju šolanja. Slabe izkušnje pa so večinoma omenjene kot pretepi na avtobusni postaji, agresija posameznikov ob večernih srečanjih v gostinskih lokalih.

4.2 Poznavanje splošnih stvari o Romih v MO Novo mesto po izobraževalnih programih

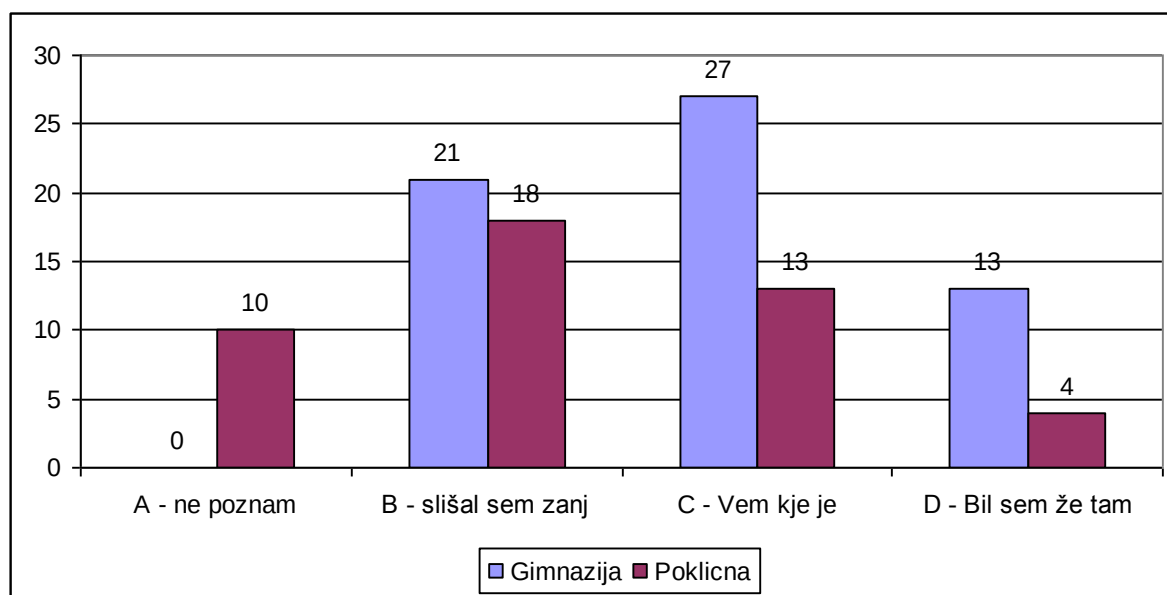
Grafikon 5: Ali živite blizu kakšnega romskega naselja

Iz grafa 5 je razvidno, da je skoraj polovica (45 %) anketiranih v gimnazijskem programu doma blizu kakšnega romskega naselja v MO Novo mesto. Nasprotno pa kar 80 % vseh dijakov in dijakinj v poklicni šoli ne živi v bližini nobenega romskega naselja.

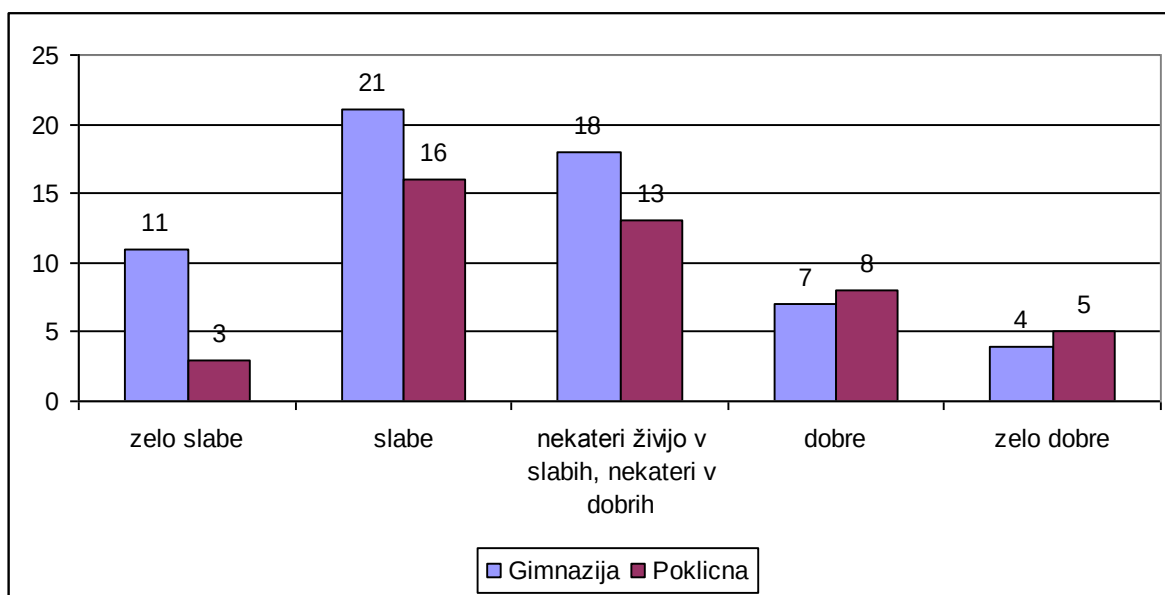
Grafikon 6: Poznavanje romske problematike v MO Novo mesto

Pri tem vprašanju sem hotel preveriti, koliko anketiranci spremljajo medije, se zanimajo za Rome v MO Novo mesto, poznajo situacijo Romov. Iz grafa lahko vidimo, da je veliko več seznanjenih z romsko problematiko v MO Novo mesto v gimnazijskem programu (52,4 %), medtem ko jih na poklicni šoli večina ne pozna te problematike (84,4 %).

Grafikon 7: Poznavanje Žabjaka, največjega romskega naselja v Sloveniji

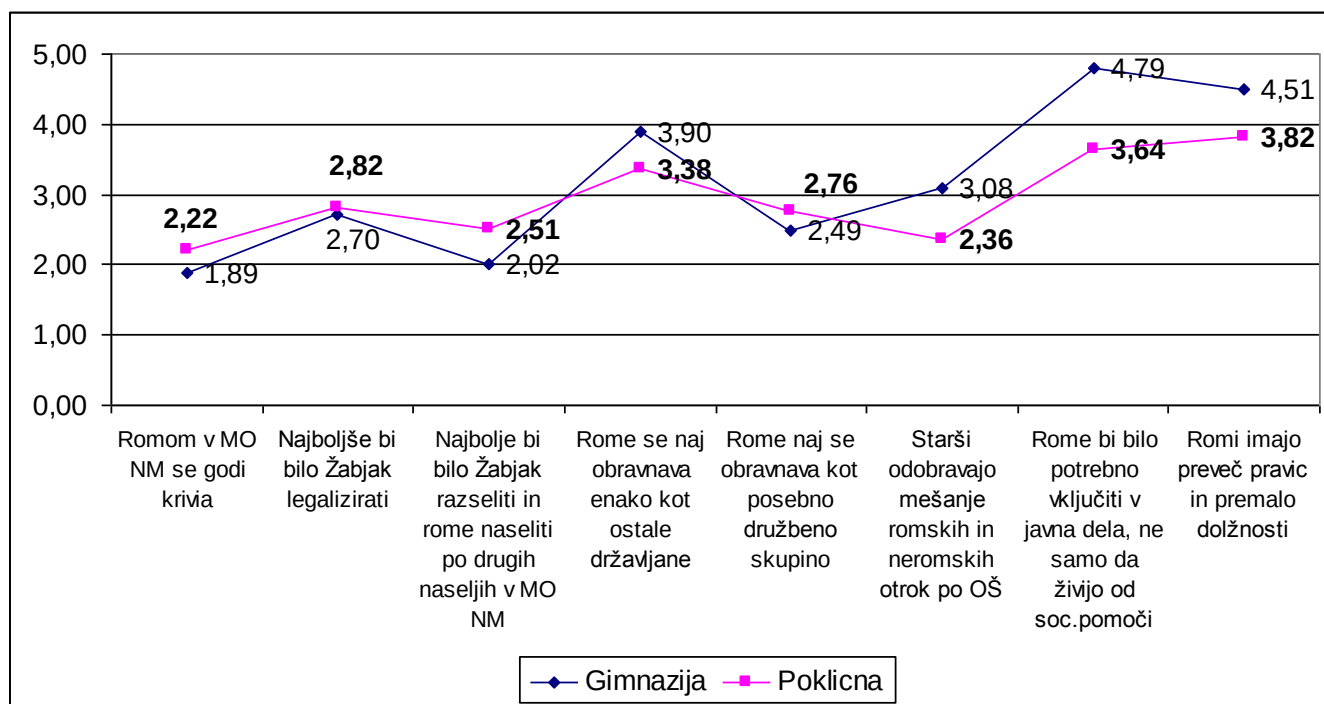
Iz grafa 7 lahko razberemo, da je bistveno večje poznavanje Žabjaka prisotno pri anketirancih iz gimnazijskega programa. Kar 44,2 % jih ve, kje je Žabjak, medtem ko v poklicnem programu le 28,8 %. Kar 22 % dijakov in dijakinj iz poklicnega izobraževalnega programa Žabjaka ne pozna, medtem ko so v gimnazijskem vsi vsaj slišali že za Žabjak. To lahko povežem z grafom 5, kjer vidimo, da je veliko anketiranih (45 %) doma blizu romskega naselja. Na drugi strani pa sklepamo, da je nepoznavanje Žabjaka v poklicnem programu povezano s tem, da kar 80 % anketirancev ne živi v bližini nobenega romskega naselja.

Grafikon 8: Kakšne so bivanjske razmere v Žabjaku

Pri vprašanju o bivanjskih razmerah Romov v naselju Žabjak sem dobil naslednje rezultate. 18 % anketirancev v gimnazijskem programu je ocenilo, da so razmere v Žabjaku zelo slabe, 34,4 % pa da so slabe. Skupaj več kot polovica anketirancev v gimnazijskem programu meni, da so razmere v Žabjaku bodisi slabe ali zelo slabe. Na drugi strani 42 % dijakov in dijakinj v poklicnem programu meni, da so razmere v Žabjaku slabe oziroma zelo slabe. Veliko jih meni, da nekateri živijo v slabih razmerah, drugi v dobrih: na gimnaziji dobrih 16 %, na poklicni 28,8 %. Pri tem odgovoru so anketiranci poudarjali, da so opazili velike razlike v samih objektih v Žabjaku. Nekateri imajo zgrajene lepe, urejene in velike hiše, drugi pa živijo v prikolicah, barakah, šotorih. Kot dobre in zelo dobre bivanjske razmere v Žabjaku je ocenilo 18 % anketirancev v gimnazijskem programu in 28,8 % v poklicnem programu.

4.3 Analiza s trinjanja oz. nestrinjanja s stališči, povezanimi z Romi

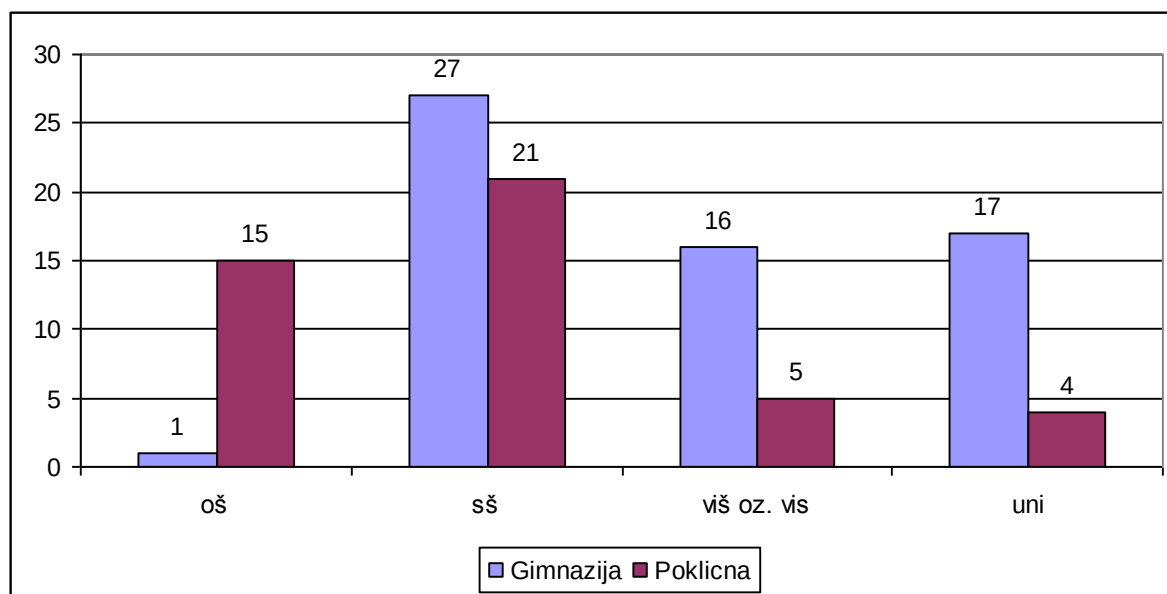
Grafikon 9: Povprečna ocena stališč o trditvah po izobraževalnih programih

Pri teh trditvah so morali anketiranci podati svojo oceno strinjanja z vsako od trditev od 1 (sploh se ne strinjam), 2 (se ne strinjam), 3 (se niti strinjam niti ne strinjam), 4 (se strinjam) do 5 (močno se strinjam).

S prvo trditvijo, da se Romom v MO Novo mesto godi krivica, se ne strinjajo tako v gimnazijskem kot tudi ne v poklicnem programu. Močnejše nasprotovanje trditvi so pokazali anketiranci na gimnaziji, kjer je bila povprečna ocena trditve 1,89. Pri trditvi o legalizaciji Žabjaka so si bili anketiranci v obeh programih zelo podobni. Povprečje je skoraj 3, toda vseeno statistično gledano temu niso naklonjeni. Tudi tukaj so gimnazijci malce bolj nasprotovali (2,70) kot dijaki in dijakinje na poklicni šoli (2,82). Tudi s trditvijo, da bi bilo Žabjak najbolje razseliti in Rome naseliti po drugih naseljih v MO Novo mesto, si anketiranci obeh programov delijo negativno mnenje. 2,05 je bila povprečna ocena v gimnazijskem programu, malce višja pa v poklicnem (2,51). S trditvijo, da naj se Rome obravnava enako kot ostale državljane, pa so se v povprečju v obeh programih strinjali. Zopet malce bolj izstopa mnenje anketirancev gimnazijskega programa (3,90) pred mnenjem poklicne šole (3,38). Nasprotna je trditev, da naj se Rome obravnava kot posebno družbeno skupino, kjer so se v obeh programih zopet strinjali in ji nasprotovali. Gimnazijci s povprečno oceno 2,49, v poklicni šoli pa z 2,76. Pri trditvi, da starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok

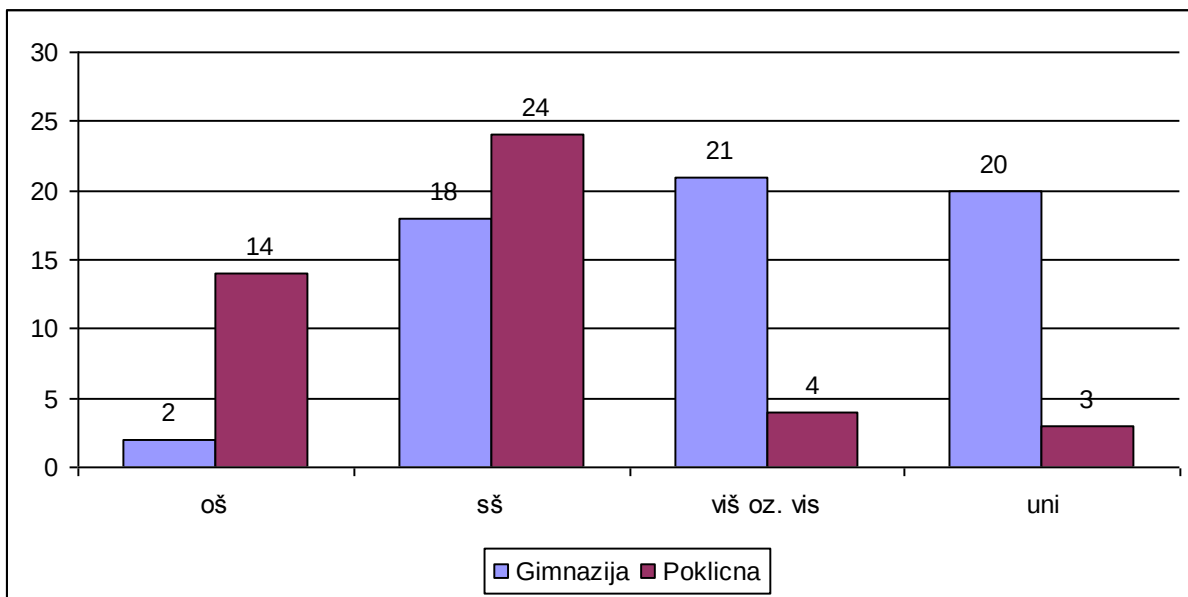
po osnovnih šolah, se je pojavila prva razlika. Medtem ko so v poklicnem programu anketirani dijaki in dijakinje odgovorili, da starši ne odobravajo mešanja romskih in neromskih otrok po osnovnih šolah (2,36), je v gimnazijskem programu povprečje malce na strani odobrevanja mešanja romskih in neromskih otrok (3,08). Pri trditvi, da bi bilo potrebno Rome vključiti v javna dela, se je pokazalo, da se je v gimnazijskem programu velika večina zelo strinjala s trditvijo (4,79). Tukaj je opazna največja razlika v mnenju med programoma, kajti v poklicnem programu je trditev dobila potrditev, in sicer z manjšo oceno (3,64). Tudi pri zadnji trditvi, da imajo Romi več pravic in premalo dolžnosti, je bila razlika kar velika. V gimnazijskem programu se je velika večina močno strinjala s trditvijo (4,51), v poklicnem pa je bilo strinjanje s trditvijo manjše (3,82). Ko pogledamo celoten graf stališč, lahko vidimo, da imajo anketiranci v gimnazijskem programu bolj jasno opredeljena mnenja kot anketiranci v poklicnem programu. Mnenja prvih so bolj skrajna, oddaljena od povprečne ocene 3.

4.4 Prikaz izobrazbe staršev anketiranih dijakov

Grafikon 10: Izobrazba očetov po izobraževalnih programih

Iz rezultatov lahko razberemo, da ima tretjina (33 %) očetov otrok, ki obiskujejo poklicni program, osnovnošolsko izobrazbo. 80 % očetov otrok, ki so na poklicni šoli, ima osnovnošolsko ali srednješolsko izobrazbo. 4 dijaki poklicnega izobraževalnega imajo očete z univerzitetno izobrazbo. Na drugi strani so očetje dijakov v gimnazijskem programu mnogo bolj izobraženi, saj jih ima več kot polovica (54 %) višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo. Samo en dijak na gimnaziji ima očeta z osnovnošolsko izobrazbo.

Grafikon 11: Izobrazba mater po izobraževalnih programih

Tudi tukaj vidimo velike razlike pri izobrazbi mater med izobraževalnima programoma. Skoraj tretjina mater (31,1 %), katerih otrok se izobražuje v poklicnem programu, ima osnovnošolsko izobrazbo. 53,3 % mater ima srednješolsko izobrazbo. Drugačna je situacija z materami otrok, ki obiskujejo gimnazijo. 68,8 % jih ima višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo. Samo 2 dijaka imata mater z osnovnošolsko izobrazbo.

Jasno je vidna razlika pri izobrazbi staršev med obema programoma. Velika večina staršev, ki imajo otroke v gimnazijskem programu, je dobro izobražena, medtem ko imajo dijaki in dijakinje na poklicnih šolah večinoma starše s srednješolsko ali osnovnošolsko izobrazbo.

4.5 Mnenje o Romih glede na osebno poznavanje dijakov z njimi

	t-test	Sig. (2-tailed)	Poznavanje Romov	Mean
Najbolje bi bilo Žabjak razseliti in Rome naseliti po drugih naseljih v MO NM	-1,965	,052	pozna	2,02
			ne pozna	2,53
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	1,875	,064	pozna	3,00
			ne pozna	2,47
Najboljše bi bilo Žabjak legalizirati	1,700	,092	pozna	2,95
			ne pozna	2,49
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	1,050	,296	pozna	4,34
			ne pozna	4,11
Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane	,761	,449	pozna	3,77
			ne pozna	3,55
Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne da živijo samo od soc. pomoči	,387	,700	pozna	4,34
			ne pozna	4,26
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	,344	,731	pozna	2,63
			ne pozna	2,53
Romom v MO NM se godi krivica	,186	,853	pozna	2,02
			ne pozna	1,98
Kakšne so vaše izkušnje	-,128	,899	pozna	2,6964
			ne pozna	2,7234

Tabela 3: Opisna statistika trditev o strpnosti do Romov, ozirajoč se na poznavanje Romov

Tukaj sem hotel preveriti, kako gledajo anketirani dijaki in dijakinje na Rome, glede na poznavanje le-teh. Tisti, ki so odgovorili, da živijo blizu Romov ali da so Rome spoznali v šoli, sem dal v kategorijo, da Rome poznajo, tiste, ki pa so jih videvali zunaj, na ulici oziroma jih sploh ne poznajo, pa sem združil v kategorijo, da Romov ne poznajo. Rezultati so bili nadvse zanimivi, saj imajo tisti, ki Rome poznajo, za malenkost slabše izkušnje z njimi kot tisti, ki jih ne poznajo. Pri vseh drugih trditvah, ki se nanašajo na Rome, pa so bolj tolerantni, razen pri vprašanju o legalizaciji romskega naselja Žabjak. Tu so bili bolj kritični in so bili bolj proti legalizaciji. Največja razlika je bila pri mnenju njihovih staršev o mešanju romskih in neromskih otrok po osnovnih šolah. Temu so bili veliko bolj naklonjeni anketiranci, ki poznajo Rome.

4.6 Preverjanje hipotez

Hipoteza 1: Pojavijo se razlike med dijaki poklicnega in gimnazijskega programa.

Svojo prvo hipotezo bom preveril s pomočjo statističnega testa t-test za neodvisne vzorce. T-test je statistična metoda, pri kateri na podlagi aritmetičnih sredin ločimo dva neodvisna vzorca in preverjamo statistično značilnost medsebojne razlike aritmetičnih sredin posameznih vzorcev.

Gimnazija N=61, Poklicna N= 45

	t-test	Sig.(2-tailed)	Program, ki ga obiskuje	Mean
Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne da živijo samo od soc. pomoči	6,231	,000	gimnazija	4,79
			poklicna	3,64
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	3,280	,001	gimnazija	4,51
			poklicna	3,82
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	2,647	,009	gimnazija	3,08
			poklicna	2,36
Kakšne so vaše izkušnje	-2,541	,013	gimnazija	2,5082
			poklicna	3,0222
Najbolje bi bilo Žabjak razseliti in Rome naseliti po drugih naseljih v MO NM	-1,912	,059	gimnazija	2,02
			poklicna	2,51
Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane	1,894	,061	gimnazija	3,90
			poklicna	3,38
Romom v MO NM se godi krivica	-1,638	,104	gimnazija	1,89
			poklicna	2,22
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	-,989	,325	gimnazija	2,49
			poklicna	2,76
Najboljše bi bilo Žabjak legalizirati	-,438	,662	gimnazija	2,70
			poklicna	2,82

Tabela 4: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na izobraževalni program

Svojo hipotezo o tem, da se naklonjenost Romom s strani dijakov gimnazije in poklicne šole razlikuje, sem preverjal s pomočjo t-testa za neodvisne vzorce.

Predhodno sem preveril homogenost variance samih odvisnih spremenljivk, in sicer s pomočjo levenovega preizkusa. Pri prvi odvisni spremenljivki Kakšne so vaše izkušnje z

Romi sem na podlagi levenovega preizkusa, kjer je signifikantnost 0,191, s statistično gotovostjo zaključil, da gre za nehomogeno razpršenost variance. Na podlagi tega sem v nadaljevanju uporabil klasičen t-test. Na podlagi t-testa za neodvisne vzorce, kjer je $t=-2,541$ in $p=0,013$ s tveganjem manjšim kot 5 % (meja statistične značilnosti v družboslovju je 5-% tveganje), trdim, da razlike med gimnazijci in dijaki poklicnih šol obstajajo ne samo na vzorcu, temveč v vsej populaciji gimnazijcev in dijakov poklicnih šol. Glede na aritmetične sredine odgovorov gimnazijcev ($M=2,5$) in dijakov poklicnih šol ($M=3,0$) ugotavljam, da imajo dijaki poklicnih šol boljše izkušnje z Romi kot gimnazijci.

Po isti metodi so se kot statistično značilne pokazale še spremenljivke: Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ, Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne da živijo samo od socialne pomoči in Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti. Pri vseh omenjenih spremenljivkah je namreč signifikantnost statistično značilna ($p<0,05$), kar je osnova, da naše ugotovitve lahko posplošimo na celotno preučevano populacijo, se pravi na novomeške dijake.

Za vse preostale trditve zaradi nepomembnosti razlik aritmetičnih sredin statistično ne morem trditi ničesar, ozirajoč se na opisno statistiko, pa ugotavljam, da so gimnazijci strpnejši do Romov, imajo slabše izkušnje z njimi in menijo, da bi jih bilo potrebno vključiti v javna dela ter da imajo preveč pravic in premalo dolžnosti. Se pravi, gimnazijci so strpnejši in bolj kritični do sedanje občinske politike glede romske problematike.

Na podlagi ugotovljenega svojo hipotezo potrjujem.

Hipoteza 2: Otroci bolj izobraženih staršev so tolerantnejši do Romov.

Srednja šola ali manj N=48, Višja izobrazba ali več N=58				
	t-test	Sig.(2-tailed)	Izobrazba staršev	Mean
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	2,665	,009	srednja šola ali manj	2,98
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	-1,662	,099	višja izobrazba ali več	2,29
Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane	-1,601	,112	srednja šola ali manj	2,52
Najbolje bi bilo Žabjak razseliti in Rome naseliti po drugih naseljih v MO NM	,897	,372	višja izobrazba ali več	2,98
Najboljše bi bilo Žabjak legalizirati	-,749	,455	srednja šola ali manj	3,44
Romom v MO NM se godi krivica	,118	,906	višja izobrazba ali več	3,88
			srednja šola ali manj	2,35
			višja izobrazba ali več	2,12
			srednja šola ali manj	2,65
			višja izobrazba ali več	2,84
			srednja šola ali manj	2,04
			višja izobrazba ali več	2,02

Tabela 5: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na izobrazbo staršev

Svojo hipotezo o tem, da so otroci bolj izobraženih staršev tolerantnejši do Romov, sem ponovno preverjal s pomočjo t-testa za neodvisne vzorce.

Predhodno sem preveril homogenost variance samih odvisnih spremenljivk, in sicer s pomočjo levenovega preizkusa. Pri vseh odvisnih spremenljivkah na podlagi levenovega preizkusa, kjer je signifikantnost večja od 0,05, s statistično gotovostjo zaključujem, da gre za nehomogeno razpršenost variance odvisnih spremenljivk. Na podlagi tega sem v nadaljevanju uporabil klasičen t-test.

Na podlagi t-testa ugotavljam, da lahko s statistično značilnostjo trdim le, da se otroci bolj izobraženih staršev manj strinjajo s trditvijo, da bi bilo potrebno Rome opredeliti kot posebno družbeno skupino, saj je signifikantnost pri omenjeni spremenljivki, ozirajoč se na t-test enaka 0,009. Za vse ostale spremenljivke ne morem trditi, da se glede na mnenje o romski problematiki kakorkoli razlikujejo, ozirajoč se na izobrazbo staršev.

Na podlagi ugotovljenega svojo hipotezo zavrnem in trdim, da izobrazba staršev ne vpliva na pogled dijakov in dijakinj na romsko problematiko.

Hipoteza 3: Tisti anketiranci, ki so seznanjeni z romsko problematiko v Mestni občini Novo mesto, so tolerantnejši do Romov.

Da N=39, Ne N=67				
	t-test	Sig.(2-tailed)	Seznanjeni z romsko problematiko	Mean
Romom v MO NM se godi krivica	-,974	,332	da	1,90
			ne	2,10
Najbolje bi bilo Žabjak razseliti	,884	,381	da	2,08
in Rome naseliti po drugih naseljih v MO NM			ne	2,31
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	-,673	,502	da	2,49
			ne	2,67
Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane	-,492	,624	da	3,59
			ne	3,73
Najboljše bi bilo Žabjak legalizirati	,231	,818	da	2,79
			ne	2,73
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	,116	,908	da	2,79
			ne	2,76

Tabela 6: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na seznanjenost z romsko problematiko

Svojo hipotezo o tem, da so tisti anketiranci, ki so seznanjeni z romsko problematiko v Mestni občini Novo mesto, tolerantnejši do Romov, sem ponovno preverjal s pomočjo t-testa za neodvisne vzorce.

Predhodno sem preveril homogenost variance samih odvisnih spremenljivk, in sicer s pomočjo levenovega preizkusa. Pri vseh odvisnih spremenljivkah, razen pri spremenljivki Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane, na podlagi levenovega preizkusa, kjer je signifikantnost večja od 0,05, s statistično gotovostjo zaključujem, da gre za nehomogeno razpršenost variance odvisnih spremenljivk. Na podlagi tega sem v nadaljevanju za vse spremenljivke, razen za spremenljivko Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane, za katero sem uporabil aproksimativno metodo, uporabil klasičen t-test.

Na podlagi t-testa ugotavljam, da pri nobeni izmed preučevanih spremenljivk ne morem trditi, da poznavanje romske problematike vpliva na strpnost anketirancev. Lahko pa komentiram rezultate ankete, ki so pokazali, da so anketiranci, ki so seznanjeni z romsko problematiko, bolj kritični do trditev, kot tisti, ki niso.

Na podlagi ugotovljenega svojo hipotezo zavrnem.

Hipoteza 4: Tisti anketiranci, ki osebno poznajo kakšnega Roma, so strpnější do Romov.

Da N= 65, Ne N= 41				
	t-test	Sig. (2-tailed)	Osebno poznaš Roma	Mean
Kakšne so vaše izkušnje	1,673	,097	da	2,8615
			ne	2,5122
Najboljše bi bilo Žabjak	1,468	,145	da	2,91
legalizirati			ne	2,51
Rome naj se obravnava kot	-1,065	,289	da	2,49
posebno družbeno skupino			ne	2,78
Najbolje bi bilo Žabjak razseliti	,940	,350	da	2,32
in Rome naseliti po drugih			ne	2,07
naseljih v MO NM				
Romom v MO NM se godi	,785	,434	da	2,09
krivica			ne	1,93
Rome bi bilo potrebno vključiti v	,801	,425	da	4,37
javna dela, ne da živijo samo od			ne	4,20
soc. pomoči				
Rome naj se obravnava enako	,397	,692	da	3,72
kot ostale državljane			ne	3,61
Starši odobravajo mešanje	,376	,708	da	2,82
romskih in neromskih otrok po			ne	2,71
OŠ				
Romi imajo preveč pravic in	,160	,873	da	4,23
premalo dolžnosti			ne	4,20

Tabela 7: Opisna statistika proučevanih spremenljivk glede na poznavanje Romov

Svojo hipotezo o tem, da so tisti anketiranci, ki osebno poznajo kakšnega Roma, strpnější do romske problematike, sem ponovno preverjal s pomočjo t-testa za neodvisne vzorce.

Predhodno sem preveril homogenost variance samih odvisnih spremenljivk, in sicer s pomočjo levenovega preizkusa. Pri vseh odvisnih spremenljivkah, razen pri spremenljivki

Kakšne so vaše izkušnje, na podlagi levenovega preizkusa, kjer je signifikantnost večja od 0,05, s statistično gotovostjo zaključujem, da gre za nehomogeno razpršenost variance odvisnih spremenljivk. Na podlagi tega sem v nadaljevanju za vse spremenljivke, razen za spremenljivko Kakšne so vaše izkušnje, za katero sem uporabil aproksimativno metodo, uporabil klasičen t-test.

Na podlagi t-testa ugotavljam, da s statistično značilnostjo pri nobeni izmed preučevanih spremenljivk ne morem trditi, da osebno poznavanje kakšnega Roma vpliva na strpnost anketirancev. Lahko pa komentiram rezultate ankete, ki so pokazali, da so anketiranci, ki osebno poznajo kakšnega Roma, strpnejši do Romov. Tudi njihove izkušnje z Romi so boljše od tistih oseb, ki ne poznajo nobenega.

Na podlagi tega svojo hipotezo zavračam.

Hipoteza 5: Tisti, ki osebno poznajo kakšnega Roma, imajo boljše izkušnje z Romi.

Poznavanje Romov					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Pozna	56	52,8	54,4	54,4
	Ne pozna	47	44,3	45,6	100,0
	Total	103	97,2	100,0	
Missing	System	3	2,8		
Total		106	100,0		

Tabela 8: Poznavanje Romov

Kakšne so izkušnje z Romi?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zelo slabe	52	49,1	49,1	49,1
	Slabe	54	50,9	50,9	100,0
	Total	106	100,0	100,0	

Tabela 9: Izkušnje z Romi

Zadnjo hipotezo sem preverjal s pomočjo statističnega preizkusa Pearsonovega hi kvadrata.

Poznavanje Romov * Kakšne so izkušnje z Romi? Crosstabulation

		Kakšne so izkušnje z Romi?			Total
		Slabe	Slabe in dobre	Dobre	
Poznavanje Romov	Pozna				
	Count	29	14	13	56
	Expected Count	28,3	14,7	13,0	56,0
	% within Poznavanje Romov	51,8%	25,0%	23,2%	100,0%
	Ne pozna				
	Count	23	13	11	47
	Expected Count	23,7	12,3	11,0	47,0
	% within Poznavanje Romov	48,9%	27,7%	23,4%	100,0%
	Total				
	Count	52	27	24	103
	Expected Count	52,0	27,0	24,0	103,0
	% within Poznavanje Romov	50,5%	26,2%	23,3%	100,0%

Tabela 10: Kontingenčna tabela

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,110 ^a	2	,946
Likelihood Ratio	,110	2	,946
Linear-by-Linear Association	,035	1	,851
N of Valid Cases	103		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,95.

Tabela 11: Izračun hi kvadrata

Za izvedbo hi kvadrat preizkusa imamo zadoščene pogoje, saj v nobeni celici ni frekvenčna zastopanost manjša od 5 predstavnikov. Predhodno smo za namen preverjanja naše pete hipoteze ustvarili novi spremenljivki Na kakšen način so spoznali Rome, kjer smo v odgovor poznam združili odgovora šola in blizu živijo, ter v odgovor ne pozna združili odgovore zunaj na ulici, drugo in ne poznam. Pri spremenljivki Kakšne so izkušnje z Romi pa smo združili odgovore zelo slabe in slabe v slabe ter zelo dobre in dobre v dobre. Zgoraj je priložena še opisna statistika novih spremenljivk.

Glede na rezultat hi kvadrata ($\chi^2 = 11,0$, $p = 0,00064$), katerega vrednost pri stopnji prostosti 2 in signifikantnosti 0,05 je 5,99, ne morem trditi, da poznavanje Romov vpliva na izkušnje z Romi.

Na podlagi omenjenega svojo peto hipotezo zavračam.

S pomočjo kontingenčne tabele, ki sem jo uporabil za hi kvadrat preizkus, pa vidim, da je skoraj polovica dijakov, ki ne poznajo nobenega Roma, označila svoje izkušnje z Romi kot slabe. Kot vidimo, so predsodki glede Romov v naši družbi še zelo zakoreninjeni, kar je lepo vidno v kontingenčni tabeli. Moram reči, da me je rezultat presenetil, saj je odstotek res velik.

5. RAZPRAVA

V raziskavi, ki sem jo opravil, sem hotel ugotoviti, kakšen pogled na romsko problematiko imajo dijaki in dijakinje v Novem mestu. Tukaj sem skušal zajeti več stvari. Videti sem hotel pogled današnje mladine na Rome, kako skupaj živijo v Novem mestu. Zavedati se moramo, da je ta generacija, ki sedaj obiskuje srednje šole, prva generacija, ko so imeli v osnovnih šolah večje število Romov kot predhodne generacije. Videti sem hotel tudi razliko med gimnazijskim in poklicnim izobraževalnim programom.

Rezultati anketnega vprašalnika so pokazali slab splošen prvi vtis in izkušnje z Romi med vsemi dijaki in dijakinjami. Več kot polovica (61 %) vseh anketirancev je navedla, da je njihova prva asociacija na besedo Rom nekaj negativnega, slabega. Med besedami, ki so opisovale prvi vtis, so bile: kriminal, strah, cigani, drugačnost, agresivnost, kraje, Žabjak. Najbolj mi je ostal v spominu odgovor anketiranca, ki je napisal, da so Romi kot mi, kradejo pa tudi samo nekateri, kot pri nas politiki. So se pa pojavili tudi odgovori, da so Romi normalni ljudje, eni bolj, drugi manj prijazni in dostopni do drugih ljudi. Menim, da so za take slabe prve asociacije krivi predsodki, ki jih o Romih ne manjka, sploh na Dolenjskem. Popolnoma se strinjam z besedami socialne delavke na eni izmed srednjih šol, ki sem jih obiskal, da so predsodki o Romih na Dolenjskem že globoko zakoreninjeni. To se tudi pokaže pri odgovorih na vprašanje o izkušnjah z Romi, kjer je že manjši procent tistih, ki so imeli negativne izkušnje. Tukaj je manj kot polovica (49,1 %) opisala svoje izkušnje kot negativne. Več kot četrtina je navedla, da so izkušnje z Romi tako dobre kot slabe, kar nekako najbolj opisuje tudi izkušnje z neromskimi ljudmi. Vsi smo se že srečali s prijaznim in z neprijaznim človekom, ki ga kaj hitro obsodimo in mu prilepimo kakšen predsodek. Tukaj moram poudariti, da je v gimnazijskem programu občutno več tistih, ki imajo slabe izkušnje z Romi kot v poklicnem programu.

Opaziti je bilo kar velik odstotek anketirancev, ki so osebno spoznali Roma. Večina jih je v svojem življenju spoznala vsaj po enega Roma. Tukaj moramo upoštevati, da je bilo veliko teh spoznavanj v osnovnih šolah, kjer so bili skupaj v razredu. Takih dijakov je več kot tretjina (38 %). Med anketiranci v gimnazijskem programu jih je skoraj polovica spoznala Roma v osnovni šoli, kar je bistveno več kot v poklicnem programu. Drugi anketiranci na srednjih šolah pa so jih spoznali v svojih krajih, kjer živijo blizu njih, ali pa na avtobusni

postaji, kjer je priljubljeno zbirališče mladih po koncu pouka. Tam je veliko gostinskih lokalov, kjer se dijaki in dijakinje zadržujejo, ko čakajo na prevoz domov.

Opaziti je tudi nepoznavanje romske problematike v Mestni občini Novo mesto, saj je 63 % sploh ne pozna. Tukaj moramo poudariti, da je velika razlika med dijaki gimnazijskega in poklicnega programa. To lahko pripišemo spremljanju aktualnih medijev, dogodkov v samem kraju, zanimanju za dogajanje v Novem mestu. Na podlagi tega podatka se tudi vidi razlika v poznavanju Žabjaka – največjega romskega naselja v Sloveniji. Za Žabjak je vsaj slišala že skoraj večina vseh anketiranih (90,5 %), kar nam pove, da je zelo znano naselje v občini Novo mesto. O njem se veliko govori, piše v medijih. Za primer lahko povem že tradicionalno zgodbo, ki so mi jo zaupali dijaki in tudi jaz in moji vrstniki jo poznamo: starši govorijo otrokom, da če ne bodo pridni, bodo ponje prišli cigani in jih odpeljali v Žabjak. Vse take in podobne zgodbe slišimo v Novem mestu in širši okolici že kot otroci, tako da tako poznavanje naselja Žabjak ni presenetljivo. Tukaj še dodajam, da je kar velik odstotek dijakov na poklicni šoli, ki pa niso še nikoli slišali za to naselje, kar povezujem tudi z nepoznavanjem romske problematike.

Pri analizi opisovanja samih bivanjskih razmer v Žabjaku sem dobil podatke o tem, da jih je skoraj polovica anketiranih ocenila kot slabe oz. zelo slabe. Opisovali so predvsem neurejenost, velike kupe odpadnega železa, slabe bivalne prostore, predvsem da živijo v šotorih, barakah. Veliko pa jih je tudi menilo, da so velike razlike v samih bivalnih prostorih. Nekateri imajo lepo urejene hiše z vrtom, lepe avtomobile, medtem ko drugi živijo v skoraj podrtih barakah, šotorih, prikolicah. Ta nasprotja je opazilo kar veliko anketirancev (30 %). Tukaj opazim, da so mladostniki dobro seznanjeni s stanjem v samem naselju Žabjak, čeprav jih je bilo v naselju samo 16 %.

Pri sklopu vprašanj, pri katerih so morali anketiranci oceniti svoje strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo z oceno od 1 do 5, sem dobil tudi zelo zanimive odgovore. Kar dve tretjini vseh anketirancev je ocenilo, da se Romom v MO Novo mesto ne godi krivica, kar sem pričakoval glede na rezultate iz prvega dela vprašalnika. Samo slabih 7 % jih meni, da se jim godi krivica. Vprašanje, ki je sedaj najbolj aktualno, je, ali anketiranci podpirajo, da se Žabjak legalizira. Prav v tem času potekajo na občini pogovori, da bi se uskladili in naselje Žabjak legalizirali. Rezultati moje raziskave kažejo, da so anketiranci precej razdeljeni pri tem vprašanju, toda 41 % jih je še vedno proti temu. Kar veliko je tudi takih, ki niso odločeni (27,4 %). Nasprotno tej trditvi o legalizaciji sem postavil še trditev, da bi Rome iz Žabjaka

razselili in jih naselili po drugih naseljih. Zanimivo, da je bilo tej trditvi naklonjenih samo 18 %. Sklepam lahko, da mladi niso naklonjeni nobeni izmed teh rešitev, s katero se ukvarja aktualna oblast v Mestni občini Novo mesto. Trditvi, da se Rome obravnava enako kot ostale državljane, je bila večina (62,3 %) naklonjena. Od tega se je kar 41,5 % anketirancev močno strinjalo s to trditvijo. Tukaj je opazna razlika med programoma, saj se je 50 % anketirancev v gimnazijskem programu močno strinjalo s to trditvijo. V poklicnem programu pa se je močno strinjalo samo slabih 29 %. Seveda sem postavil tudi trditev, da se Rome obravnava kot posebno družbeno skupino, ki pa ji polovica vseh anketiranih ni bila naklonjena. Spet so močnejše nestrinjanje pokazali dijaki in dijakinje na gimnaziji. Četrtnina vseh anketirancev pa se je s trditvijo strinjala.

Spraševal sem tudi o mnenju staršev anketiranih dijakov in dijakinj. Pokazalo se je, da je skoraj polovica (45 %) staršev proti mešanju romskih in neromskih otrok. Tega ne podpira več staršev v poklicnem programu. V zvezi s starši me je zanimala tudi njihova izobrazba. S hipotezo sem poskušal potrditi oziroma ovreči trditev, da so bolj izobraženi starši dijakov tolerantnejši. To hipotezo sem ovrgel. Odkril sem, da so pri nekaterih trditvah celo bolj negativno usmerjeni od manj izobraženih staršev. Najbolj različni so bili odgovori pri mnenju, da naj se Rome obravnava kot posebno družbeno skupino. Tu so starši z nižjo izobrazbo veliko bolj podprli to trditev.

Pri hipotezi številka 3 sem predpostavil, da bodo tisti anketiranci, ki so seznanjeni z romsko problematiko v Mestni občini Novo mesto, tolerantnejši kot tisti, ki niso. Pri preverjanju te hipoteze sem prišel do ravno obratnega rezultata, saj so tisti, ki so ocenili, da so seznanjeni z romsko problematiko, bolj kritični do postavljenih trditev. Pri raziskovanju odgovorov na anketni vprašalnik sem skušal tudi ugotoviti, ali so dijaki, ki osebno poznajo kakšnega Roma, strpnejši do njih. Ugotovil sem, da so tisti anketirani dijaki, ki osebno poznajo kakšnega Roma, tolerantnejši do njih. To se je pokazalo pri vseh trditvah, ki sem jih postavil. Tudi izkušnje, ki so jih doživeli z njimi, so boljše. Posplošiti teh rezultatov na vso populacijo pa nisem mogel.

Prav tako me je zanimalo mnenje anketirancev, kako osebno poznavanje Romov vpliva na njihove izkušnje. Predpostavljal sem, da imajo tisti, ki osebno poznajo kakšnega Roma, boljše izkušnje z njimi. Tukaj sem ugotovil presenetljiv podatek, da ima skoraj polovica vseh anketiranih, ki ne poznajo nobenega Roma, z njimi slabe izkušnje. Ta podatek je presenetljiv, kajti vedel sem, da bodo med anketiranci predsodki, toda ne tako močni. Tega nisem

pričakoval. Polovica anketirancev sodi Rome na podlagi nepreverjenih, neutemeljenih stališč, ki so si jih ustvarili.

Kljub temu da sem 4 hipoteze ovrgel, saj se razlike niso pokazale kot statistično pomembne, to ne pomeni, da razlik ni. Razlike so, le jaz jih nisem uspel dokazati. Razlog za tak rezultat je lahko v velikosti vzorca ali reprezentativnosti podatkov.

6. SKLEP

Mnenje mladih v srednjih šolah v Novem mestu je o Romih še vedno celotno gledano slabo. Sam sem pričakoval, da se mogoče stvari in predsodki, ki se vrtijo okoli romske skupnosti v Novem mestu, vseeno spreminjajo. Toda za to bo potrebno še nekaj časa in malo bolj urejena politika na tem področju.

Večina prvih asociacij anketiranih dijakov in dijakinj, ko slišijo besedo Rom, je še vedno največkrat cigan, tatvine, kriminal, agresija, problemi, manjšina. Rezultati se rahlo razlikujejo glede na programe, ki ga obiskujejo. V gimnazijskem programu so bile asociacije malce slabše kot v poklicnem izobraževanju. Večina anketirancev je svoje izkušnje z Romi, spoznavanje Romov doživela v osnovni šoli, kjer so bili Romi integrirani v razrede. Veliko jih Rome pozna tudi zaradi njihove neposredne bližine bivališča. V Novem mestu se nahaja več romskih naselij in tako vsak dan prihaja do interakcij med neromskim in romskim prebivalstvom. Glede na to, da živimo v Novem mestu praktično skupaj z Romi, večina anketirancev ni seznanjena z romsko problematiko. To kaže na izjemno nezanimanje za okolico, medije in dogajanje v samem rodnem kraju. Izjemno nepoznavanje se je pokazalo še posebno v poklicnem programu, kjer je velika večina nepoučena o situaciji, v kateri se nahajajo Romi.

V Novem mestu se nahaja tudi največje romsko naselje Žabjak, ki je medijsko zelo obravnavano. Glede na nepoznavanje same romske problematike je poznavanje romskega naselja Žabjak dobro.

Kot sem že omenil, je samo mnenje o Romih pri anketiranih dijakih slabo. Tukaj se izpostavlja podatek, da imajo malce boljše mnenje tisti, ki osebno poznajo kakega Roma. Vseeno pa je ogromno dijakov in dijakinj, ki brez utemeljene podlage vnaprej obsojajo Rome. To je plod vseh preteklih izkušenj, mišljenja njihovih staršev, splošnega mnenja o Romih.

Politika glede Romov se je v Mestni občini Novo mesto premaknila korak naprej, toda še daleč od zadovoljive ravni. V Mestni občini Novo mesto so Romi edino področje, ki ima naziv problematika oziroma reševanje le-te. Že to pove veliko o stanju. Večina Romov živi v slabih razmerah. O tem se strinjajo tudi vsi anketirani v raziskavi. Področje, kjer vidim korak naprej, je zaposlitev višjega svetovalca za romsko problematiko, ki je svetovalec za vsa ta

vprašanja pri županu. Ob tem je pomembno tudi sodelovanje z romsko svetnico, ki se je v zadnjih letih zavzela za rešitev nekaterih problemov. Omeniti moram še ustanovitev Zveze Romov za Dolenjsko. Vsi ti drobni koraki bodo pomagali pri vseh težavah, s katerimi se Romi danes srečujejo v Mestni občini Novo mesto.

Rezultati ankete nam povedo, kakšno je mišljenje mladih v srednjih šolah o Romih, kakšne so njihove izkušnje, pogledi, razmišljanja. Raziskava ni reprezentativna za celotno populacijo dijakov in dijakinj v Sloveniji, ker sem zajel le dijake in dijakinje, ki obiskujejo dva srednješolska izobraževalna programa v Novem mestu.

7. PREDLOGI

Menim, da bi bilo potrebno javnost spodbuditi, da se več govori o Romih. Toda ne o problematiki. Tega nekorektnega, diskriminatornega poročanja v medijih ne manjka. Potrebno je najti načine, kako širši javnosti predstaviti drugo etnično skupino v lokalnem okolju. V mislih imam predvsem organizacijo okroglih miz, predavanj, druženj, skupnih projektov, ki bi prispevali k večji integraciji ljudi, ki so drugačnega kulturnega porekla.

Potrebna je sprememba razmišljanja mladih v Novem mestu. Treba jim je ponuditi izkušnjo, na podlagi katere bodo lahko začeli drugače gledati na Rome, ne samo skozi globoko zasidrane predsodke, ki se medgeneracijsko prenašajo in se bodo prenašali, dokler ne bodo v lokalnem okolju narejeni koraki, ki bodo dolgoročno služili kot vir spoštovanja med posamezniki, skupinami, skupnostjo. V okviru ozaveščanja mladih sem predlagal, da bi se organiziral večer romske glasbe v mladinskem klubu, kjer se vsakodnevno zbira ogromno mladih. Tako se lahko približa in spozna romska kultura, ki je nadvse zanimiva in drugačna od naše.

Kot sem že omenil, pa je pomembno, da bi začeli mediji korektno poročati in prikazovati življenje Romov. Potreben je tudi ustrezen politični diskurz. Veliko je tudi odvisno od politike občin, kjer je položaj zelo odvisen od samih političnih ambicij župana. V Mestni občini Novo mesto je narejen korak naprej z zaposlitvijo svetovalca za romska vprašanja.

Podpirati je potrebno ustanavljanje društev in zvez Romov po Sloveniji. Zveza Romov za Dolenjsko je dobra pridobitev, ki jo je še naprej potrebno razvijati in podpirati. Vsa ta društva in zveze so dober korak pri uveljavljanju interesov Romov v družbi. S tem se spodbuja samostojno delovanje Romov.

Na podlagi moje raziskave bi lahko v prihodnosti podobno raziskavo razširili še na druge kraje po Sloveniji in skupaj oblikovali mnenje vseh mladih, ki bi jih povprašali o njihovih predlogih za razrešitev tega problema. Zanimivo bi bilo primerjati mnenja in izkušnje ter ugotavljati podobnosti in razlike med dijaki po različnih krajih.

8. LITERATURA

Althusser, L. (1980), Ideologija in ideološki aparati države, Ljubljana: Cankarjeva založba.

Berghe P. L. , V.D. (1981), The Ethnic Phenomenon, Praeger, New York in London.

Bergler R. (1984), Vorurteile und Stereotypen. V: Heigl-a. Evers, U., Streeck (izd).

Brizani, T. I. (2000), Le ostanite - Romi gredo!. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.

Dovidio, J. F., Gaertner, S. L. (1986), Prejudice, Discrimination and Racism ch. 1, New York: Academic Press.

Gates, H. L. (1994), Goodbye Columbus? Notes on the Culture of Criticism.V: Multiculturalism (ur. Goldberg D.T). Cambridge; Blackwell, str. 203–217.

Gergen, K. J, Gergen, M. M (1986), Social Psychology. Springer, New York, Berlin.

Giroux, H. E, (1994), Insurgent Multiculturalism and the Promise of Pefagogy. V: Multiculturalism (ur. Goldberg D. T.). Cambridge: Blackwell, str. 325.

Gordon, M. (1964), Assimilation in American Life. New York: Oxford Univ. Press.

Horvat Muc, J. (2011), Romska skupnost v Sloveniji: zgodovina in kultura Romov. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije: Romani Union.

Jezernik B. ur. (2006), »Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi«. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Jost, J. T., Banaji, M. R. (1994), The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. British Journal of Social Psychology.

Južnič, S. (1993), Identiteta. Ljubljana: Knjižna zbirka TiP.

Kleibencetl J. (2004), Del tuha, romski pozdrav, Murska Sobota.

Klopčič, V. (2003), Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Klopčič, V. (2007), Položaj Romov v Sloveniji: Romi in Gadže. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac, M. (1991), Romi na Slovenskem: razprave in gradivo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Kovel, J. (1970), White racism: A psychohistory. Lane: Allen Lane.

Kuhar, M. (2008), Mladi in stereotipi. Socialna pedagogika 12, 1: str. 39–55.

Kuntarič, V. (1993), Interkulturalizem. V Teorija in praksa, št. 1-2. str. 14–25.

Lukšič-Hacin, M (1999), Multikulturalizem in migracije. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

McLaren, P. (1994), White terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism. V: Multiculturalism (ur. Goldberg, D.T.). Cambridge: Blackwell, str. 45.

Palomares, S. (2001), Spodbujanje strpnosti in spoštovanja drugačnosti. Ljubljana. Inštitut za psihologijo osebnosti.

Pettirew, T.F., Meertens, R.W. (1995), Subtle and blatant prejudice in Western Europe. European Journal of Social Psychology, str. 25.

Pezelj, J (2003), Sobivanje? Javna predstavitev mnenj o romski problematiki. Novo mesto: Kulturni center Janeza Trdine.

Rizman, R. (1991), Študije o etnonacionalizmu, Ljubljana.

Rothschild, J. (1981), *Ethnopolitics, A Conceptual Framework*, Columbia University Press, New York.

Sampson, E. (1991), *Social Worlds-Personal Lives. An introduction to Social Psychology*. San Diego:Harcourt.

Smith, A.D. (1991), *National Identity*, Penguin Books, London.

Stam, R., Shohat, E. (1994), *Contested Histories: Eurocentrism, Multiculturalism, and the Media*. V: *Multiculturalism* (ur. Goldberg, D. T.). Cambridge: Blackwell, str. 296–324.

Szabo, F. A. J. (1997), *Multiculturalism and Trans-National Legacy of Central Europeans: A North American Perspective*. V: *Un-Verstandis der kulturen. Multikulturalismus in Mitteleuropa in Historischer Perspektive*. Hermagoras, Ljubljana-Dunaj. Mohorjeva družba.

Šiftar, V (1970), *Cigani minulostt v sedanjost*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Štrukelj, P. (1980), *Romi na Slovenskem*, Ljubljana. Cankarjeva založba.

Ule, M. (1994), *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (1999), *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (2000), *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (2005), *Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta*. V: Leskošek, V. (ur.), *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut, str. 21–40.

Vecoli, R. J. (1981), *Etnični pluralizem namesto asimilacije*. V: *Slovenski koledar 82, SIM*, Ljubljana, str. 207.

Zaviršek, D. (2010), *Etnizacija in patologizacija Romov in romskih skupnosti*. *Socialno delo*, 49, 2-3, str. 85–97.

Wetherell, M. (1996), Group conflict and the social psychology of racism. London: Sage.

Internetni viri

<http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/IzrednaGradivo3.pdf>

<http://www.stat.si>

9. POVZETEK

Predsodki do Romov v naši družbi ostajajo močno zakoreninjeni. Polje, kjer se predsodki rojevajo, je vsakdanji svet ljudi. Gre za vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena. Ponavadi jih spremljajo še močne emocije, ki so odporne na spremembe. Dejstvo je, da se ljudje ne rodimo s prepričanji, ki temeljijo na predsodkih. Z našim odraščanjem dobimo nove vzorce, ki jih sprejemamo. Ponavadi je to stereotipizirano mnenje, vedenje, ki diskriminira drugačnost. Na tak način so se kot vsi drugi predsodki rodili tudi predsodki do Romov. Moja raziskava je obsegala mnenje dijakov in dijakinj v Mestni občini Novo mesto o Romih. Ker sem predvideval, da je splošna klima v Novem mestu zaradi bližine Romov še bolj nastrojena proti njim, sem skušal ugotoviti razlike med mnenji dijakov po izobraževalnih programih. Zanimalo me je tudi, če izobrazba staršev vpliva na mnenje in ali izkušnje z Romi pripomorejo k večji strpnosti.

Z raziskavo sem ugotovil, da obstajajo razlike v mnenju o Romih med dijaki programa gimnazije in poklicne šole. Dijaki in dijakinje gimnazije, ki so sodelovali v anketi, so se pokazali kot bolj strpni do Romov. Zanimivo pa je, da so imeli z njimi slabše izkušnje kot anketiranci v poklicnem programu. Prav tako so gimnazijci bolj kritični do politike, ki se izvaja v Mestni občini Novo mesto. Ugotovil sem tudi, da višja izobrazba staršev ne vpliva na toleranco do Romov. Pri odgovorih sem ugotovil celo, da se otroci nižje izobraženih staršev bolj strinjajo s tem, da se Rome opredeli kot posebno družbeno skupino.

Zanimala me je tudi povezava med izkušnjami z Romi in mnenjem o njih. Glede na rezultate ankete lahko rečem, da so tisti anketiranci, ki osebno poznajo Rome ali imajo izkušnje z njimi, v povprečju doživljajo Rome bolj tolerantno kot ostali.

Bistveno za mojo raziskavo pa je bilo odkriti predsodke med vsemi anketiranimi. To sem tudi storil in odkril, da skoraj polovica vseh, ki ne poznajo Romov, ocenjuje svoje izkušnje z njimi kot slabe. In glede na to, da so rezultati pokazali tako veliko dijakov in dijakinj, ki ustvarjajo svoje mnenje o Romih samo na podlagi svojih predsodkov in ne dejanskega poznavanja, je dejstvo, da je v Mestni občini Novo mesto potrebno še veliko, da se mlade ozavešči. Raziskati bi bilo potrebno vse načine, ki bi lahko ponudili predvsem večjo informiranost, da si mladi ustvarijo mnenje na podlagi izkušenj, ki bi jih doživeli. Zato sem tudi predlagal, da se predstavi romsko kulturo, način življenja mladim in se tako približa obe kulturi. Predvsem pa,

da sprejemamo eden drugega, pa naj bo kdor koli že, to sploh ni pomembno. Važno je, da imamo odprto srce.

10. PRILOGE

10.1 Vprašalnik

1. Spol: M Ž

2. Ali živite blizu kakšnega romskega naselja? DA NE

3. Kakšna je vaša prva asociacija, ko zaslišite besedo Rom?

4. Ali osebno poznate kakšnega Roma? DA NE

4.a. Koliko in na kakšen način ste jih spoznali?

5. Kakšne so vaše izkušnje z Romi?

6. Ali ste seznanjeni z romsko problematiko v MO Novo mesto? DA NE

6.a. Kako bi vi rešili romsko problematiko v MO Novo mesto?

8. Ali poznate Žabjak, največje romsko naselje v Sloveniji?

- A. Ne poznam
- B. Slišal sem zanj
- C. Vem kje je
- D. Bil/a sem že tam

9. Kako bi opisali bivanjske razmere v tem naselju?

Prosimo vas, da na lestvici od 1 do 5 ocenite kako se strinjate s trditvijo.

1 pomeni sploh se ne strinjam, 2 se ne strinjam, 3 se niti strinjam niti ne strinjam, 4 se strinjam in **5 močno se strinjam**.

10. Romom v MO Novo mesto se godi krivica.

1 2 3 4 5

11. Najbolje bi bilo romsko naselje Žabjak legalizirati.

1 2 3 4 5

12. Najbolje bi bilo, da bi romsko naselje Žabjak razselili in Rome naselili po drugih naseljih v MO Novo mesto.

1 2 3 4 5

13. Rome naj se obravnava enako kot ostale državljane.

1 2 3 4 5

14. Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino.

1 2 3 4 5

15. Vaši starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po osnovnih šolah.

1 2 3 4 5

16. Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, jim omogočiti, da si zaslužijo denar in ne da živijo zgolj od socialne pomoči.

1 2 3 4 5

17. Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti.

1 2 3 4 5

18. Izobrazba staršev:

• **Oče:**

Osnovna šola Srednja šola Višja oz. Visoka izobrazba Univerzitetna ali več

• **Mama:**

Osnovna šola Srednja šola Višja oz. Visoka izobrazba Univerzitetna ali več

10.2 Tabele za prikaz izračuna T testov:

Hipoteza 1: Pojavijo se razlike med dijaki poklicnega in gimnazijskega programa.

Group Statistics					
	Program, ki ga obiskuje	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Kakšne so vaše izkušnje	gimnazija	61	2,5082	,92417	,11833
	Poklicna	45	3,0222	1,15776	,17259
Romom v MO Nm se godi krivica	gimnazija	61	1,89	1,018	,130
	Poklicna	45	2,22	1,085	,162
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	gimnazija	61	2,70	1,406	,180
	Poklicna	45	2,82	1,302	,194
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	gimnazija	61	2,02	1,231	,158
	Poklicna	45	2,51	1,424	,212
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	gimnazija	61	3,90	1,399	,179
	Poklicna	45	3,38	1,419	,212
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	gimnazija	61	2,49	1,386	,177
	Poklicna	45	2,76	1,317	,196
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	gimnazija	61	3,08	1,370	,175
	Poklicna	45	2,36	1,433	,214
Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	gimnazija	61	4,79	,487	,062
	Poklicna	45	3,64	1,317	,196
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	gimnazija	61	4,51	,868	,111
	Poklicna	45	3,82	1,284	,191

Independent Samples Test								
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
								Lower Upper

Kakšne so vaše izkušnje	Equal variances assumed	1,732	,191	- 2,541	104	,013	-,51403	,20230	- ,91520	- ,11285
	Equal variances not assumed			- 2,456	81,828	,016	-,51403	,20926	- ,93032	- ,09773
Romom v MO Nm se godi krivica	Equal variances assumed	,028	,868	- 1,638	104	,104	-,337	,206	-,745	,071
	Equal variances not assumed			- 1,622	91,447	,108	-,337	,208	-,750	,076
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	,873	,352	-,438	104	,662	-,117	,268	-,649	,414
	Equal variances not assumed			-,443	98,718	,659	-,117	,265	-,643	,408
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	3,369	,069	- 1,912	104	,059	-,495	,259	-1,008	,018
	Equal variances not assumed			- 1,871	86,601	,065	-,495	,264	-1,020	,031
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Equal variances assumed	,160	,690	1,894	104	,061	,524	,277	-,025	1,072
	Equal variances not assumed			1,890	94,205	,062	,524	,277	-,026	1,074
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,921	,340	-,989	104	,325	-,264	,267	-,793	,265
	Equal variances not assumed			-,997	97,527	,321	-,264	,265	-,789	,261
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,418	,520	2,647	104	,009	,726	,274	,182	1,271
	Equal variances not assumed			2,629	92,507	,010	,726	,276	,178	1,275

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	Equal variances assumed	73,518	,000	6,231	104	,000	1,142	,183	,779	1,506
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	Equal variances not assumed			5,546	52,930	,000	1,142	,206	,729	1,556
	Equal variances assumed	14,360	,000	3,280	104	,001	,686	,209	,271	1,101
	Equal variances not assumed			3,098	72,625	,003	,686	,221	,245	1,127

Hipoteza 2: Otroci bolj izobraženih staršev so tolerantnejši do Romov.

Group Statistics					
	Izobrazba staršev	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Romom v MO Nm se godi krivica	Srednja šola ali manj	48	2,04	1,010	,146
	Višja izobrazba ali več	58	2,02	1,100	,144
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Srednja šola ali manj	48	2,65	1,280	,185
	Višja izobrazba ali več	58	2,84	1,424	,187
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Srednja šola ali manj	48	2,35	1,407	,203
	Višja izobrazba ali več	58	2,12	1,272	,167
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Srednja šola ali manj	48	3,44	1,457	,210
	Višja izobrazba ali več	58	3,88	1,377	,181
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Srednja šola ali manj	48	2,98	1,376	,199
	Višja izobrazba ali več	58	2,29	1,271	,167
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Srednja šola ali manj	48	2,52	1,337	,193
	Višja izobrazba ali več	58	2,98	1,493	,196

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Romom v MO Nm se godi krivia	Equal variances assumed	,947	,333	,118	104	,906	,024	,207	-,386	,435
	Equal variances not assumed			,119	102,855	,905	,024	,205	-,383	,431
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	,523	,471	-,749	104	,455	-,199	,266	-,726	,328
	Equal variances not assumed			-,757	103,266	,451	-,199	,263	-,720	,322
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	2,284	,134	,897	104	,372	,233	,260	-,283	,750
	Equal variances not assumed			,888	95,903	,377	,233	,263	-,288	,755
Rome se naj obravna enako kot ostale državljan	Equal variances assumed	1,772	,186	- 1,601	104	,112	-,442	,276	-,989	,105
	Equal variances not assumed			- 1,593	98,015	,114	-,442	,277	-,992	,109
Rome naj se obravna kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,069	,794	2,665	104	,009	,686	,257	,176	1,197
	Equal variances not assumed			2,645	96,936	,010	,686	,259	,171	1,201

Starši	Equal			-						
odobravajo	variances	,879	,351	1,662	104	,099	-,462	,278	-1,013	,089
mešanje	assumed									
romskih in	Equal			-						
neromskih	variances			1,680	103,324	,096	-,462	,275	-1,007	,083
otrok po OŠ	not assumed									

Hipoteza 3: Tisti anketiranci, ki so seznanjeni z romsko problematiko v Mestni občini Novo mesto, so tolerantnejši do Romov.

Group Statistics

	Seznanjeni z romsko problematiko	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Romom v MO Nm se godi	da	39	1,90	1,021	,163
krivia	ne	67	2,10	1,075	,131
Najboljše bi bilo Žabjek	da	39	2,79	1,576	,252
legalizirati	ne	67	2,73	1,226	,150
Najbolje bi bilo Žabjek	da	39	2,08	1,384	,222
razseliti in rome naseliti po	ne	67	2,31	1,305	,159
drugih naselijih v MO Nm					
Rome se naj obravnava	da	39	3,59	1,650	,264
enako kot ostale	ne	67	3,73	1,286	,157
državljan					
Rome naj se obravnava	da	39	2,49	1,374	,220
kot posebno družbeno	ne	67	2,67	1,353	,165
skupino					
Starši odobravajo	da	39	2,79	1,418	,227
mešanje romskih in	ne	67	2,76	1,457	,178
neromskih otrok po OŠ					

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means
--	---	------------------------------

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Romom v MO Nm se godi krivia	Equal variances assumed	,001	,981	-,974	104	,332	-,207	,213	-,629	,215
	Equal variances not assumed			-,987	82,991	,326	-,207	,210	-,624	,210
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	7,924	,006	,231	104	,818	,064	,275	-,481	,608
	Equal variances not assumed			,217	64,850	,829	,064	,293	-,522	,650
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	,022	,884	-,880	104	,381	-,237	,269	-,769	,296
	Equal variances not assumed			-,866	75,831	,389	-,237	,273	-,780	,307
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Equal variances assumed	6,207	,014	-,492	104	,624	-,142	,288	-,713	,429
	Equal variances not assumed			-,461	64,957	,647	-,142	,307	-,755	,472
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,061	,805	-,673	104	,502	-,184	,274	-,728	,359
	Equal variances not assumed			-,670	78,574	,505	-,184	,275	-,732	,363
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,232	,631	,116	104	,908	,034	,291	-,543	,610
	Equal variances not assumed			,117	81,402	,907	,034	,288	-,540	,608

Hipoteza 4 Tisti anketiranci, ki osebno poznajo kakšnega Roma, so strpnejši do Romov.

Group Statistics					
	Osebno poznaš Roma	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Kakšne so vaše izkušnje	da	65	2,8615	1,14396	,14189
	ne	41	2,5122	,86954	,13580
Romom v MO Nm se godi	da	65	2,09	1,128	,140
	krivia	41	1,93	,932	,146
Najboljše bi bilo Žabjek	da	65	2,91	1,422	,176
	legalizirati	41	2,51	1,227	,192
Najbolje bi bilo Žabjek	da	65	2,32	1,393	,173
	razseliti in rome naseliti po	41	2,07	1,233	,193
drugih naselijh v MO Nm	da	65	3,72	1,420	,176
	Rome se naj obravnava	41	3,61	1,447	,226
enako kot ostale državljane	da	65	2,49	1,393	,173
	Rome naj se obravnava kot	41	2,78	1,294	,202
posebno družbeno skupino	da	65	2,82	1,488	,185
	Starši odobravajo mešanje	41	2,71	1,365	,213
romskih in neromskih otrok	da	65	4,37	1,024	,127
	po OŠ	41	4,20	1,188	,186
Rome bi bilo potrebno	da	65	4,23	1,072	,133
	vključiti v javna dela, ne	41	4,20	1,188	,186
samo da živijo od	da	65	4,23	1,072	,133
	soc.pomoči	41	4,20	1,188	,186
Romi imajo preveč pravic in	da	65	4,23	1,072	,133
	premalo dolžnosti	41	4,20	1,188	,186

Independent Samples Test								
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
								Lower Upper

Kakšne so vaše izkušnje	Equal variances assumed	4,201	,043	1,673	104	,097	,34934	,20880	- ,06472	,76341
	Equal variances not assumed			1,779	100,299	,078	,34934	,19640	- ,04030	,73899
Romom v MO Nm se godi krivia	Equal variances assumed	2,374	,126	,785	104	,434	,165	,211	- ,253	,584
	Equal variances not assumed			,819	96,528	,415	,165	,202	- ,235	,566
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	1,215	,273	1,468	104	,145	,395	,269	- ,139	,930
	Equal variances not assumed			1,518	94,216	,132	,395	,260	- ,122	,913
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	2,733	,101	,940	104	,350	,250	,266	- ,278	,777
	Equal variances not assumed			,966	92,779	,337	,250	,259	- ,264	,764
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Equal variances assumed	,002	,963	,397	104	,692	,113	,285	- ,452	,679
	Equal variances not assumed			,396	83,977	,693	,113	,287	- ,456	,683
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,806	,371	- 1,065	104	,289	- ,288	,270	- ,825	,248
	Equal variances not assumed			- 1,084	89,839	,281	- ,288	,266	- ,817	,240
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,657	,420	,376	104	,708	,108	,288	- ,462	,678
	Equal variances not assumed			,383	90,652	,702	,108	,282	- ,452	,668

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	Equal variances assumed	,724	,397	,801	104	,425	,174	,217	-,257	,605
	Equal variances not assumed			,774	75,884	,441	,174	,225	-,274	,622
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	Equal variances assumed	,265	,608	,160	104	,873	,036	,223	-,406	,478
	Equal variances not assumed			,156	78,674	,876	,036	,228	-,419	,490

Hipoteza 5: Tisti, ki osebno poznajo kakšnega Roma, imajo boljše izkušnje z Romi.

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Kakšne so vaše izkušnje	Equal variances assumed	4,201	,043	1,673	104	,097	,34934	,20880	-,06472	,76341
	Equal variances not assumed			1,779	100,299	,078	,34934	,19640	-,04030	,73899
	Equal variances assumed									
Romom v MO Nm se godi krivica	Equal variances assumed	2,374	,126	,785	104	,434	,165	,211	-,253	,584
	Equal variances not assumed			,819	96,528	,415	,165	,202	-,235	,566

Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	1,215	,273	1,468	104	,145	,395	,269	-,139	,930
	Equal variances not assumed			1,518	94,216	,132	,395	,260	-,122	,913
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	2,733	,101	,940	104	,350	,250	,266	-,278	,777
	Equal variances not assumed			,966	92,779	,337	,250	,259	-,264	,764
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Equal variances assumed	,002	,963	,397	104	,692	,113	,285	-,452	,679
	Equal variances not assumed			,396	83,977	,693	,113	,287	-,456	,683
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,806	,371	- 1,065	104	,289	-,288	,270	-,825	,248
	Equal variances not assumed			- 1,084	89,839	,281	-,288	,266	-,817	,240
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,657	,420	,376	104	,708	,108	,288	-,462	,678
	Equal variances not assumed			,383	90,652	,702	,108	,282	-,452	,668
Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	Equal variances assumed	,724	,397	,801	104	,425	,174	,217	-,257	,605
	Equal variances not assumed			,774	75,884	,441	,174	,225	-,274	,622
Romi imajo preveč pravic in	Equal variances assumed	,265	,608	,160	104	,873	,036	,223	-,406	,478

premalo dolžnosti	Equal variances not assumed									
				,156	78,674	,876	,036	,228	-,419	,490

Mnenja o Romih, glede na samo poznavanje Romov.

Group Statistics					
	Poznavanje Romov	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Kakšne so vaše izkušnje	pozna	56	2,6964	1,12686	,15058
	ne pozna	47	2,7234	,99350	,14492
Romom v MO Nm se godi krivia	pozna	56	2,02	1,198	,160
	ne pozna	47	1,98	,872	,127
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	pozna	56	2,95	1,482	,198
	ne pozna	47	2,49	1,196	,174
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	pozna	56	2,02	1,286	,172
	ne pozna	47	2,53	1,365	,199
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	pozna	56	3,77	1,465	,196
	ne pozna	47	3,55	1,380	,201
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	pozna	56	2,63	1,409	,188
	ne pozna	47	2,53	1,316	,192
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	pozna	56	3,00	1,440	,192
	ne pozna	47	2,47	1,427	,208
Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	pozna	56	4,34	1,066	,143
	ne pozna	47	4,26	1,132	,165
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	pozna	56	4,34	1,049	,140
	ne pozna	47	4,11	1,202	,175

Independent Samples Test									
Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means						
			F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
95% Confidence Interval of the Difference									
									Lower Upper

Kakšne so vaše izkušnje	Equal variances assumed	,771	,382	-,128	101	,899	-,02698	,21131	-	,39221
	Equal variances not assumed			-,129	100,738	,898	-,02698	,20899	-	,38761
Romom v MO Nm se godi krivia	Equal variances assumed	5,655	,019	,186	101	,853	,039	,210	-,378	,456
	Equal variances not assumed			,191	99,119	,849	,039	,205	-,367	,445
Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati	Equal variances assumed	2,368	,127	1,700	101	,092	,457	,269	-,076	,990
	Equal variances not assumed			1,732	100,856	,086	,457	,264	-,066	,981
Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm	Equal variances assumed	,530	,468	-	101	,052	-,514	,262	-1,033	,005
	Equal variances not assumed			1,965						
Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane	Equal variances assumed			-	101	,052	-,514	,262	-1,033	,005
	Equal variances not assumed			1,954	95,669	,054	-,514	,263	-1,036	,008
Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino	Equal variances assumed	,223	,637	,761	101	,449	,215	,282	-,345	,775
	Equal variances not assumed			,765	99,619	,446	,215	,281	-,342	,772
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,495	,483	,344	101	,731	,093	,270	-,443	,630
	Equal variances not assumed			,346	99,806	,730	,093	,269	-,440	,627
Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ	Equal variances assumed	,177	,675	1,875	101	,064	,532	,284	-,031	1,095
	Equal variances not assumed			1,876	98,211	,064	,532	,283	-,031	1,094

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči	Equal variances assumed	,301	,584	,387	101	,700	,084	,217	-,346	,514
Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti	Equal variances not assumed	1,595	,210	1,050	101	,296	,233	,222	-,207	,673
	Equal variances assumed			1,037	92,133	,302	,233	,225	-,213	,679

10.3 Rezultati anketnega vprašalnika

Program, ki ga obiskuje

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	61	57,5	57,5	57,5
Valid Poklicna	45	42,5	42,5	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Življenje blizu romskega naselja

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
da	37	34,9	34,9	34,9
Valid ne	69	65,1	65,1	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Asociacija na besedo Rom

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
zelo slaba	10	9,4	9,4	9,4
Valid slaba	65	61,3	61,3	70,8
ne slaba, ne dobra	15	14,2	14,2	84,9

	dobra	14	13,2	13,2	98,1
	zelo dobra	2	1,9	1,9	100,0
	Total	106	100,0	100,0	

Osebno poznaš Roma

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	da	65	61,3	61,3
	ne	41	38,7	100,0
	Total	106	100,0	

Na kakšen način ste jih spoznali

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	šola	39	36,8	37,9
	blizu živijo	17	16,0	54,4
	zunaj, na ulici	18	17,0	71,8
	drugo	2	1,9	73,8
	ne poznam	27	25,5	100,0
	Total	103	97,2	
Missing	System	3	2,8	
	Total	106	100,0	

Kakšne so vaše izkušnje

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zelo slabe	9	8,5	8,5
	slabe	43	40,6	49,1
	slabe in dobra	29	27,4	76,4
	dobre	18	17,0	93,4
	zelo dobre	7	6,6	100,0
	Total	106	100,0	

Seznanjeni z romsko problematiko

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
da	39	36,8	36,8	36,8
Valid ne	67	63,2	63,2	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Poznavanje Žabjeka

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
A - ne poznam	10	9,4	9,4	9,4
B - slišal sem zanj	39	36,8	36,8	46,2
Valid C - Vem kje je	40	37,7	37,7	84,0
D - Bil sem že tam	17	16,0	16,0	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Ocenite bivanjske razmere

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
zelo slabe	14	13,2	13,2	13,2
slabe	37	34,9	34,9	48,1
nekateri živijo v slabih,	31	29,2	29,2	77,4
Valid nekateri v dobrih	15	14,2	14,2	91,5
dobre	9	8,5	8,5	100,0
zelo dobre				
Total	106	100,0	100,0	

Romom v MO Nm se godi krivica

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
sploh se ne strinjam	44	41,5	41,5	41,5
se ne strinjam	25	23,6	23,6	65,1
Valid se niti strinjam, niti ne strinjam	30	28,3	28,3	93,4
se strinjam	4	3,8	3,8	97,2
močno se strinjam	3	2,8	2,8	100,0

Total	106	100,0	100,0
-------	-----	-------	-------

Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	28	26,4	26,4	26,4
se ne strinjam	16	15,1	15,1	41,5
se niti strinjam,niti ne strinjam	29	27,4	27,4	68,9
se strinjam	20	18,9	18,9	87,7
močno se strinjam	13	12,3	12,3	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	45	42,5	42,5	42,5
se ne strinjam	21	19,8	19,8	62,3
se niti strinjam,niti ne strinjam	21	19,8	19,8	82,1
se strinjam	9	8,5	8,5	90,6
močno se strinjam	10	9,4	9,4	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	13	12,3	12,3	12,3
se ne strinjam	12	11,3	11,3	23,6
se niti strinjam,niti ne strinjam	15	14,2	14,2	37,7
se strinjam	22	20,8	20,8	58,5
močno se strinjam	44	41,5	41,5	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	29	27,4	27,4	27,4
se ne strinjam	24	22,6	22,6	50,0
se niti strinjam, niti ne strinjam	28	26,4	26,4	76,4
se strinjam	10	9,4	9,4	85,8
močno se strinjam	15	14,2	14,2	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	28	26,4	26,4	26,4
se ne strinjam	20	18,9	18,9	45,3
se niti strinjam, niti ne strinjam	25	23,6	23,6	68,9
se strinjam	14	13,2	13,2	82,1
močno se strinjam	19	17,9	17,9	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
sploh se ne strinjam	3	2,8	2,8	2,8
se ne strinjam	7	6,6	6,6	9,4
se niti strinjam, niti ne strinjam	12	11,3	11,3	20,8
se strinjam	17	16,0	16,0	36,8
močno se strinjam	67	63,2	63,2	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid se močno strinjam	4	3,8	3,8	3,8
se strinjam	6	5,7	5,7	9,4
se niti ne strinjam,niti strinjam	14	13,2	13,2	22,6
se ne strinjam	21	19,8	19,8	42,5
sploh se ne strinjam	61	57,5	57,5	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Izobrazba očeta

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid oš	16	15,1	15,1	15,1
sš	48	45,3	45,3	60,4
viš oz. vis	21	19,8	19,8	80,2
uni	21	19,8	19,8	100,0
Total	106	100,0	100,0	

Izobrazba mame

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid oš	16	15,1	15,1	15,1
sš	42	39,6	39,6	54,7
viš oz. vis	25	23,6	23,6	78,3
uni	23	21,7	21,7	100,0
Total	106	100,0	100,0	

10.4 Rezultati anketnega vprašalnika po izobraževalnem programu

Življenje blizu romskega naselja

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid	da	28	45,9	45,9	45,9
		ne	33	54,1	54,1	100,0
		Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid	da	9	20,0	20,0	20,0
		ne	36	80,0	80,0	100,0
		Total	45	100,0	100,0	

Asociacija na besedo Rom

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid	zelo slaba	5	8,2	8,2	8,2
		slaba	41	67,2	67,2	75,4
		ne slaba, ne dobra	6	9,8	9,8	85,2
		dobra	8	13,1	13,1	98,4
		zelo dobra	1	1,6	1,6	100,0
		Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid	zelo slaba	5	11,1	11,1	11,1
		slaba	24	53,3	53,3	64,4
		ne slaba, ne dobra	9	20,0	20,0	84,4
		dobra	6	13,3	13,3	97,8
		zelo dobra	1	2,2	2,2	100,0
		Total	45	100,0	100,0	

Osebnostno poznaš Roma

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid	da	34	55,7	55,7	55,7
		ne	27	44,3	44,3	100,0
		Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid	da	31	68,9	68,9	68,9

ne	14	31,1	31,1	100,0
Total	45	100,0	100,0	

Na kakšen način ste jih spoznali

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	šola	28	45,9	48,3	48,3
	blizu živijo	9	14,8	15,5	63,8
	zunaj, na ulici	7	11,5	12,1	75,9
	drugo	1	1,6	1,7	77,6
	ne poznam	13	21,3	22,4	100,0
	Total	58	95,1	100,0	
	Missing System	3	4,9		
Total		61	100,0		
Poklicna	šola	11	24,4	24,4	24,4
	blizu živijo	8	17,8	17,8	42,2
	zunaj, na ulici	11	24,4	24,4	66,7
	drugo	1	2,2	2,2	68,9
	ne poznam	14	31,1	31,1	100,0
	Total	45	100,0	100,0	

Kakšne so vaše izkušnje

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	zelo slabe	5	8,2	8,2	8,2
	slabe	31	50,8	50,8	59,0
	slabe in dobra	16	26,2	26,2	85,2
	dobre	7	11,5	11,5	96,7
	zelo dobre	2	3,3	3,3	100,0
	Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	zelo slabe	4	8,9	8,9	8,9
	slabe	12	26,7	26,7	35,6
	slabe in dobra	13	28,9	28,9	64,4
	dobre	11	24,4	24,4	88,9
	zelo dobre	5	11,1	11,1	100,0
	Total	45	100,0	100,0	

Seznanjeni z romsko problematiko

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid	da	32	52,5	52,5	52,5
		ne	29	47,5	47,5	100,0
		Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid	da	7	15,6	15,6	15,6
		ne	38	84,4	84,4	100,0
		Total	45	100,0	100,0	

Poznavanje Žabjeka

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid	B - slišal sem zanj	21	34,4	34,4
		C - Vem kje je	27	44,3	44,3
		D - Bil sem že tam	13	21,3	21,3
		Total	61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	A - ne poznam	10	22,2	22,2
		B - slišal sem zanj	18	40,0	40,0
		C - Vem kje je	13	28,9	28,9
		D - Bil sem že tam	4	8,9	8,9
		Total	45	100,0	100,0

Ocenite bivanjske razmere

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	zelo slabe	11	18,0	18,0
		slabe	21	34,4	34,4
		nekateri živijo v slabih,	18	29,5	29,5
		nekateri v dobrih			
		dobre	7	11,5	11,5
		zelo dobre	4	6,6	6,6
Total			61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	zelo slabe	3	6,7	6,7
		slabe	16	35,6	35,6

nekateri živijo v slabih, nekateri v dobrih	13	28,9	28,9
dobre	8	17,8	17,8
zelo dobre	5	11,1	11,1
Total	45	100,0	100,0

Ocenite bivanjske razmere

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	zelo slabe	18,0
		slabe	52,5
		nekateri živijo v slabih, nekateri v dobrih	82,0
		dobre	93,4
		zelo dobre	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	zelo slabe	6,7
		slabe	42,2
		nekateri živijo v slabih, nekateri v dobrih	71,1
		dobre	88,9
		zelo dobre	100,0
		Total	

Romom v MO Nm se godi krivica

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	30	49,2
		se ne strinjam	12	19,7
		se niti strinjam, niti ne strinjam	16	26,2
		se strinjam	2	3,3
		močno se strinjam	1	1,6
		Total	61	100,0
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	14	31,1
		se ne strinjam	13	28,9
		se niti strinjam, niti ne strinjam	14	31,1
		se strinjam	2	4,4
		močno se strinjam	2	4,4
		Total	45	100,0

Romom v MO Nm se godi krivica

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	49,2
		se ne strinjam	68,9
		se niti strinjam, niti ne strinjam	95,1
		se strinjam	98,4
		močno se strinjam	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	31,1
		se ne strinjam	60,0
		se niti strinjam, niti ne strinjam	91,1
		se strinjam	95,6
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	17	27,9	27,9
		se ne strinjam	11	18,0	18,0
		se niti strinjam, niti ne strinjam	15	24,6	24,6
		se strinjam	9	14,8	14,8
		močno se strinjam	9	14,8	14,8
		Total	61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	11	24,4	24,4
		se ne strinjam	5	11,1	11,1
		se niti strinjam, niti ne strinjam	14	31,1	31,1
		se strinjam	11	24,4	24,4
		močno se strinjam	4	8,9	8,9
		Total	45	100,0	100,0

Najboljše bi bilo Žabjek legalizirati

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	27,9
		se ne strinjam	45,9
		se niti strinjam, niti ne strinjam	70,5
		se strinjam	85,2
		močno se strinjam	100,0

Poklicna	Valid	Total	
		sploh se ne strinjam	24,4
		se ne strinjam	35,6
		se niti strinjam, niti ne strinjam	66,7
		se strinjam	91,1
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	29	47,5
		se ne strinjam	14	23,0
		se niti strinjam, niti ne strinjam	10	16,4
		se strinjam	4	6,6
		močno se strinjam	4	6,6
		Total	61	100,0
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	16	35,6
		se ne strinjam	7	15,6
		se niti strinjam, niti ne strinjam	11	24,4
		se strinjam	5	11,1
		močno se strinjam	6	13,3
		Total	45	100,0

Najbolje bi bilo Žabjek razseliti in rome naseliti po drugih naseljih v MO Nm

Program, ki ga obiskuje		Cumulative Percent	
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	47,5
		se ne strinjam	70,5
		se niti strinjam,niti ne strinjam	86,9
		se strinjam	93,4
		močno se strinjam	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	35,6
		se ne strinjam	51,1
		se niti strinjam,niti ne strinjam	75,6
		se strinjam	86,7
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Total	
-------	--

Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	6	9,8	9,8
		se ne strinjam	7	11,5	11,5
		se niti strinjam, niti ne strinjam	5	8,2	8,2
		se strinjam	12	19,7	19,7
		močno se strinjam	31	50,8	50,8
		Total	61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	7	15,6	15,6
		se ne strinjam	5	11,1	11,1
		se niti strinjam, niti ne strinjam	10	22,2	22,2
		se strinjam	10	22,2	22,2
		močno se strinjam	13	28,9	28,9
		Total	45	100,0	100,0

Rome se naj obravnava enako kot ostale državljane

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	9,8
		se ne strinjam	21,3
		se niti strinjam, niti ne strinjam	29,5
		se strinjam	49,2
		močno se strinjam	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	15,6
		se ne strinjam	26,7
		se niti strinjam, niti ne strinjam	48,9
		se strinjam	71,1
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	19	31,1	31,1

Poklicna	Valid	se ne strinjam	16	26,2	26,2
		se niti strinjam,niti ne strinjam	11	18,0	18,0
		se strinjam	7	11,5	11,5
		močno se strinjam	8	13,1	13,1
		Total	61	100,0	100,0
		sploh se ne strinjam	10	22,2	22,2
		se ne strinjam	8	17,8	17,8
		se niti strinjam,niti ne strinjam	17	37,8	37,8
		se strinjam	3	6,7	6,7
		močno se strinjam	7	15,6	15,6
		Total	45	100,0	100,0

Rome naj se obravnava kot posebno družbeno skupino

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	31,1
		se ne strinjam	57,4
		se niti strinjam,niti ne strinjam	75,4
		se strinjam	86,9
		močno se strinjam	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	22,2
		se ne strinjam	40,0
		se niti strinjam,niti ne strinjam	77,8
		se strinjam	84,4
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	9	14,8
		se ne strinjam	14	23,0
		se niti strinjam,niti ne strinjam	14	23,0
		se strinjam	11	18,0
		močno se strinjam	13	21,3
		Total	61	100,0

Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	19	42,2	42,2
		se ne strinjam	6	13,3	13,3
		se niti strinjam,niti ne strinjam	11	24,4	24,4
		se strinjam	3	6,7	6,7
		močno se strinjam	6	13,3	13,3
		Total	45	100,0	100,0

Starši odobravajo mešanje romskih in neromskih otrok po OŠ

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	sploh se ne strinjam	14,8
		se ne strinjam	37,7
		se niti strinjam,niti ne strinjam	60,7
		se strinjam	78,7
		močno se strinjam	100,0
		Total	
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	42,2
		se ne strinjam	55,6
		se niti strinjam,niti ne strinjam	80,0
		se strinjam	86,7
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	se niti strinjam,niti ne strinjam	2	3,3	3,3
		se strinjam	9	14,8	14,8
		močno se strinjam	50	82,0	82,0
		Total	61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	sploh se ne strinjam	3	6,7	6,7
		se ne strinjam	7	15,6	15,6
		se niti strinjam,niti ne strinjam	10	22,2	22,2
		se strinjam	8	17,8	17,8
		močno se strinjam	17	37,8	37,8
		Total	45	100,0	100,0

Rome bi bilo potrebno vključiti v javna dela, ne samo da živijo od soc.pomoči

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	se niti strinjam,niti ne strinjam	3,3
		se strinjam	18,0
		močno se strinjam	100,0
		Total	
		sploh se ne strinjam	6,7
Poklicna	Valid	se ne strinjam	22,2
		se niti strinjam,niti ne strinjam	44,4
		se strinjam	62,2
		močno se strinjam	100,0
		Total	

Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti

Program, ki ga obiskuje			Frequency	Percent	Valid Percent
gimnazija	Valid	se močno strinjam	1	1,6	1,6
		se strinjam	2	3,3	3,3
		se niti ne strinjam,niti strinjam	3	4,9	4,9
		se ne strinjam	14	23,0	23,0
		sploh se ne strinjam	41	67,2	67,2
		Total	61	100,0	100,0
Poklicna	Valid	se močno strinjam	3	6,7	6,7
		se strinjam	4	8,9	8,9
		se niti ne strinjam,niti strinjam	11	24,4	24,4
		se ne strinjam	7	15,6	15,6
		sploh se ne strinjam	20	44,4	44,4
		Total	45	100,0	100,0

Romi imajo preveč pravic in premalo dolžnosti

Program, ki ga obiskuje			Cumulative Percent
gimnazija	Valid	se močno strinjam	1,6
		se strinjam	4,9
		se niti ne strinjam,niti strinjam	9,8
		se ne strinjam	32,8
		sploh se ne strinjam	100,0
Total			
Poklicna	Valid	se močno strinjam	6,7

se strinjam	15,6
se niti ne strinjam,niti strinjam	40,0
se ne strinjam	55,6
sploh se ne strinjam	100,0
Total	

Izobrazba očeta

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid oš	1	1,6	1,6	1,6
	sš	27	44,3	44,3	45,9
	viš oz. vis	16	26,2	26,2	72,1
	uni	17	27,9	27,9	100,0
	Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid oš	15	33,3	33,3	33,3
	sš	21	46,7	46,7	80,0
	viš oz. vis	5	11,1	11,1	91,1
	uni	4	8,9	8,9	100,0
	Total	45	100,0	100,0	

Izobrazba mame

Program, ki ga obiskuje		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
gimnazija	Valid oš	2	3,3	3,3	3,3
	sš	18	29,5	29,5	32,8
	viš oz. vis	21	34,4	34,4	67,2
	uni	20	32,8	32,8	100,0
	Total	61	100,0	100,0	
Poklicna	Valid oš	14	31,1	31,1	31,1
	sš	24	53,3	53,3	84,4
	viš oz. vis	4	8,9	8,9	93,3
	uni	3	6,7	6,7	100,0
	Total	45	100,0	100,0	